

Het gele huis te huur

H.J. Smeding

bron

H.J. Smeding (red.), *Het gele huis te huur*. Andries Blitz, Amsterdam z.j. [1940]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/smed003gele01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Inleiding

HET OP HET EERSTE GEZICHT MISSCHIEN WAT zonderlinge plan: tien schrijvers uit te nodigen een verhaal te schrijven naar aanleiding van eenzelfde schilderij, vergt een verantwoording, die het best kan worden gegeven door de geleidelijke groei van dit plan te beschrijven.

De negende December van het vorige jaar (1939) verscheen er in 'de Groene' een verhaal van F. Bordewijk, geschreven bij een van Willink's schilderijen: Het Gele Huis. Het lezen hiervan wekte bij mij naast alle litteraire waardering ook een zekere bevreemding: dat iemand er nu net dät in zag. Kort daarop schreef ik zelf een ander verhaal, dat bij datzelfde schilderij was gedacht en daarna stelde ik een bevriende schrijfster voor hetzelfde te doen. Voorlopig bleef het daarbij, maar het idee bleef mij boeien: de subjectieve reacties van verschillende mensen op hetzelfde 'onderwerp'.

Het is bekend dat men in de schilderkunst verschillende malen eenzelfde gegeven door zeer verschillende kunstenaars heeft laten behandelen en dat het resultaat dan zeer uiteenlopend was; de visie overheerste vaak zo zeer dat het voorgestelde in de gehele reeks nauwelijks te herkennen viel. In de litteratuur heeft men wel eens een bepaald concreet geval door verschillende schrijvers laten behandelen, maar een serie als hier volgt was, voor zover mij

bekend is, nog nooit tot stand gebracht. Nu moge deze opzet enigszins verstandelijk of bedacht schijnen, zij is echter ontstaan uit verwondering. Verwondering over het raadsel der verbeelding, die vanuit een bepaalde en volledige menselijke persoonlijkheid altijd weer zichzelf in andere en eigen vormen schept, ook als zij gebonden wordt door een uiterlijk, op-zichzelf-bestaand en 'objectief' gegeven. Om dit nu met zoveel mogelijk relief te doen uitkomen, wilde ik dat 'gegeven' zo objectief mogelijk maken. Immers, een opgave als een bepaald concreet geval: een 'driehoeksverhouding', een misdaad, een sociale gebeurtenis of wat dan ook, is toch veel minder bindend dan een volledig uitgewerkt en gedétailleerd schilderij, dat bovendien zo markant is en zulke bepaalde suggesties vertoont als het werk van Willink. Om echter de fantasie der schrijvers weer zo weinig mogelijk aan banden te leggen koos ik dit schilderij, dat mij - toen het plan eenmaal spontaan opgekomen was, maar daarna bewust overwogen moest worden - veel geschikter voor mijn doel leek dan een ander werk van dezelfde schilder, als bijv. *De Brief* (dat door sommigen gesuggereerd werd). Immers, dit leek op het eerste gezicht wel suggestiever en meer inspirerend, maar het geheel zou hiermee toch monotoner en minder interessant zijn geworden: ieder had dan een jobstijding in die brief moeten leggen en een kostelijk, ragfijn en zo-maar-neergedwarreld fantasietje als dat van Henriëtte van Eyk zou daarbij nooit mogelijk zijn geweest. Het eenmaal gekozen schilderij leek mij ten

slotte juist zo geschikt, omdat er geen enkele menselijke figuur op voorkwam, terwijl het toch een zeer bepaalde sfeer suggereerde: dit bindende gegeven liet dus ieder geheel vrij. En misschien zou die geheimzinnige en onheilspellende sfeer uit al die verhalen tezamen enigszins benaderd kunnen worden.

Zo is dus die publicatie van Bordewijk een min of meer toevallige aanleiding geweest tot een plan, dat zo geleidelijk gegroeid bleek, dat het ook zonder deze wel had kunnen ontstaan.

Willink is in zekere zin de schilder van de schrijvers te noemen. Diverse schilders hebben 'bezwaren' tegen hem en vrijwel alle schrijvers worden zeer door zijn wonderlijke scheppingen gefascineerd. Men heeft dan ook vaak gezegd dat zijn werk 'litterair' zou zijn. Alsof dat mogelijk was! Bovendien is deze uitdrukking, die een ondoordachte formulering blijkt te zijn, denigrerend bedoeld - en waarom eigenlijk? Een schrijver, een dichter, die 'beeldend' is, wordt daarom des te meer bewonderd en geprezen, als hij dat beeldende bereikt *met het instrument van de taal* - waarom zou een schilder dan niet 'litterair' mogen zijn *met het instrument van de verf*? En bovendien, is het eigenlijk geen dooddoener, dat zogenaamd litteraire van Willink? Wil hij eigenlijk ooit iets beweren of vertellen? Neen, er is meestal een merkwaardige leegte in zijn schilderijen. Ik gebruik deze term hier niet in de zin van 'armoede' of 'gebrek aan inhoud' - dus denigrerend - maar er is steeds een geweldige af-

stand tussen de, heel enkele, figuur of het monument en de omgeving of het landschap: een raadselachtige relatie, die juist nooit 'litterair' wordt opgevuld of verklaard, maar uitsluitend met schilderkunstige middelen: kleur en lijn, gesuggereerd. Hij is door en door schilder, vakman en de bezwaren, die men inderdaad tegen hem zou kunnen hebben, liggen dan ook geheel op picturaal gebied. Dat de schrijvers zich zo tot zijn werk aangetrokken voelen bewijst voor mij slechts dat dit een grote eruditie verraadt. Hij ziet de wereld en het leven misschien niet in de eerste plaats als een picturaal-ingestelde geest, maar de verwezenlijking van zijn visie is geheel die van de rasechte schilder. Zijn schilderijen kunnen u bijblijven als sommige verwonderlijk-scherpe dromen.

Het plan was dus eenmaal geboren en de uitwerking werd nu een kwestie van overweging. Indien de 'aanleiding', het 'onderwerp' zoveel mogelijk relief moest geven, dit goldjeveneens voor de keuze der verschillende schrijvers. Een bepaald - romantisch, verfijnd of erudiet - soort prozaïsten zou zich van nature het meest tot dit onderwerp aangetrokken gevoelen, maar mijn bedoeling was immers een zo groot mogelijke verscheidenheid van reacties te krijgen? Ik wilde geen precieuze verhalen-reeks, waarvoor het trouwens ook niet meer de tijd is, maar een soort dwars-doorsnee door ons tegenwoordige proza zien ontstaan. Oud en jong, 'links' en 'rechts', Christelijken en onreligieuzen zouden moeten zeggen waartoe dit zon-

derlinge en lelijke huis hen inspireerde. Zij zouden, zo al niet hun levens- en maatschappijbeschouwing, dan toch de sfeer waarin deze hen deed leven, in hun verhaal kunnen uiten. Op die wijze zou er dus iets van een litterair tijdsbeeld (overigens met het accent op 'iets') kunnen ontstaan. Om dit nu te kunnen bereiken heb ik auteurs van zeer verschillende richting en overtuiging gevraagd.

Tot zover was het alles nog mijn werk. Later heb ik ervaren dat een samensteller een merkwaardige rol speelt. Het werk ontstaat eerst in zijn brein; hij kiest zijn mensen met een bepaalde verwachting en in zijn verbeelding zijn ze dan even het 'materiaal', waarmee hij werkt. Hij kan niet anders doen dan in zijn fantasie met hen het geheel componeren. Aan elk van hen werd dus in zekere zin een bepaalde rol toegedacht, ook al was dit een voorlopige. Want te voren werd natuurlijk reeds beseft dat de werkelijkheid wel eens heel anders kon worden. Om slechts één voorbeeld te noemen: toen ik voor de katholieken Antoon Coolen wilde vragen, aarzelde ik even. Immers, zijn werk is zo geheel 'dorps' en dit was een zo uitermate 'stads' onderwerp, dat ik eerst vreesde dat deze opgave hem niet 'liggen' zou. Later meende ik evenwel dat een talentvol schrijver als Coolen ook hier wel iets zou vinden dat toch geheel in zijn eigen sfeer bleef. Ik stelde me voor dat hij bijvoorbeeld een eenvoudig en vroom-katholiek meisje uit de Peel als dienstmeisje in dit vreemde huis zou laten komen en haar dit na vele innerlijke kwellingen of dwaze

ervaringen laten ontvluchten. Dat Coolen een zo totaal ander verhaal schreef en bleek te kunnen schrijven dan zijn gewone 'genre' bewijst aan de ene kant dat hij een echt kunstenaar is en aan de andere kant dat mijn opzet toch wel alle kans van slagen bood.

En hier kom ik aan een tweede punt van mijn verantwoording, dat een verdediging behoeft. Ik bedoel: de opdracht. Schilders en beeldhouwers en musici krijgen vaak opdrachten - vroeger misschien nog meer dan thans - en wij hebben hieraan de schoonste kunstwerken te danken. In hun werkplaatsen kon men eenvoudig iets 'bestellen'. Niemand heeft ooit het gevoel gehad dat het werken-in-opdracht voor een beeldend kunstenaar of een componist de spontaneïteit hoefde te verlammen. Architecten werken zelfs uitsluitend in opdracht. Maar bij de schrijvers is het altijd anders geweest: een schrijver, een dichter moet geheel vrijgelaten worden, hij moet met de ogen ten hemel geslagen op een eenzaam landweggetje of broeis-kijkend in een hoek van zijn stamkroeg zijn inspiratie ontvangen. En dat is in elk geval iets zo subtiels dat dit nooit door een ander aangeraakt mag worden. Kortom: de idee 'opdracht' zullen de meeste mensen voelen als iets dat de schilder, de beeldhouwer of de musicus siert en de beeldende kunst of de muziek doet bloeien, maar voor de literatuur is deze fnuikend.

Een verklaring hiervoor heb ik gemeend in het volgende te kunnen vinden: 'schrijven' is iets dat de wetenschapsman en de journalist zowel als de dichter en de romancier

op hun gebied even voortreffelijk en stijlvol kunnen doen. De intellectueel en de kunstenaar bedienen zich beide van hetzelfde instrument: de taal, maar daardoor moet de scheiding tussen deze twee groepen, om de kunstenaar zijn bijzondere positie te verlenen, scherper worden geaccentueerd: de eerste werkt met het cerebrum, voor de romanschrijver is ‘cerebraal’ het ergste adjectief. Het spreekt natuurlijk vanzelf dat deze tegenstelling en dit werken op eenzelfde terrein zich bij de andere kunsten niet voordoen.

Indien men zich nu eens even van die hemelse genade en die subtiële kruidje-roer-mij-niet-opvatting losmaakt, waarom zou een schrijver dan niet evenals een schilder in opdracht mogen werken? Waarom zou hij zich niet, als deze, met aandacht en toewijding op een voorgelegd ‘onderwerp’ kunnen concentreren en ineens de vorm vinden, die hij daaraan geven kan? Indien hij dit met werkelijke overgave en liefde doet, zal zijn werk niet bedacht hoeven te zijn.

Twee ervaringen hebben deze gedachte nadien bevestigd. De eerste was een opmerking van een der medewerksters van dit boekje, die mij in een gesprek zei: ‘Ja, ik vond de opgave eerst wel moeilijk, maar ik had toch direct het gevoel: als ik werkelijk een schrijfster ben, dan moet ik dat toch kunnen.’ (Het spreekt natuurlijk vanzelf dat deze opmerking geen waarde zou hebben als zij het niet gekund had en dat ik deze slechts aanhaal in de overtuiging dat zij inderdaad geheel geslaagd is). De tweede was: het geheel van de

binnenkomende bijdragen, die m.i. vrijwel alle de indruk maken spontaan geschreven te zijn. De ene is natuurlijk meer geslaagd dan de andere, maar niemand zou van één der verhalen, zo dit afzonderlijk in een tijdschrift had gestaan, gezegd hebben dat het bedacht of in opdracht geschreven was. Eén moeilijkheid is voor mij niet te verhelpen geweest. Ik wilde gaarne de grootste verscheidenheid onder mijn medewerkers zien, maar niet ieder 'vakje' bleek te vullen. Daarom zou men kunnen zeggen: Waarom is die of die of een vertegenwoordiger van deze of gene groep dan niet opgenomen? Maar een samensteller heeft behalve met zijn eigen enthousiasme ook met dat van de uitgenodigden te rekenen! Ook zeide ik reeds dat hij het niet laten kan in zijn verbeelding enigszins het geheel te componeren - en hoe verrassend zijn zij daarvan ten slotte afgeweken! Dat Coolen geen Peels meisje naar de stad stuurde, maar dit voor hem zo ongewone verhaal gaf, hetwelk toch zo suggestief de sfeer van het schilderij weergeeft, bewijst slechts hoe 'n waar kunstenaar hij is en ditzelfde geldt bijvoorbeeld voor Henriëtte van Eyk, die een van haar meest luchtige en dartele fantasieën vond, zó broos en vlinder-licht, dat zij mijn verbeelding - die een afstammeling of bloedverwante van gravin Knal in dit huis verwachtte - beschaamde en verraste tegelijk. Ten slotte was ik over het geheel zo voldaan dat ik het gevoel kreeg: een ander zou in een andere vorm eens weer zo iets stimulerends moeten proberen: de schrijvers kunnen het wel aan!

Mijn oorspronkelijke verwachting was dus een soort litterair spectrum te krijgen: de verfijnden en romantischen zouden er iets van een voorbije tijd in zien of van een zeer bijzondere sfeer, waarin zij nochtans graag verwijlden en waarmee zij een zekere relatie hadden; de ‘rechtse’ en vrome geest iets van een beangstigend-zondig milieu, voor de ‘linkse’ zou het misschien 't symbool van een verouderde kapitalistische wereld zijn, die nu maar eens diende te verdwijnen; een jongere zou het zakelijker kunnen zien of het zelfs psycho-analytisch interpreteren; een gevoelige, harmonische en rijpe schrijfster zou er een enigszins weemoedig-geresigneerd verhaal laten spelen en de historisch-ingestelde zou rustig-objectief een beeld van laat-negentiende-eeuws leven oproepen enz. enz. Er zijn immers twee oorzaken waardoor het resultaat, de reactie zo uiteenlopend moest worden. De ene is natuurlijk het subjectieve van iedere schrijver, maar de andere is het verschil tussen de schilder- en de prozakunst: de fantasie der schrijvers is uiteraard meer dynamisch, zij geven beweging en ontwikkeling. Ook daarom zal het bij hen niet alleen gaan om de sfeer van het schilderij, die wel ergens in hun werk te vinden zal zijn, maar waartegenover zij een ander element kunnen geven: naast het onheilspellende iets lichts en blijs, naast de rust en de starheid de vernietiging, naast het huidige het verleden enz.

Overigens zou het mogelijk zijn geweest dat twee schrijvers met vrijwel eenzelfde verhaal waren aangekomen. Ja, dit was bijna te verwachten geweest nu hetgeen hen

inspireren zou zo'n zeer bepaalde sfeer vertoonde. Dat dit ten slotte niet het geval is bewijst dan ook wel dat het accent op het subjectieve en dynamische valt. Aan de andere kant kan men de vraag stellen of er in alle verhalen toch niet een gemeenschappelijk element te ontdekken valt? De meeste schrijvers blijken dan een *persoonlijke relatie* tot het huis gezocht te hebben, persoonlijk in die zin dat een meestal vermomde ik-figuur of een hoofdpersoon er door gefascineerd wordt, er een sterkpersoonlijke invloed van ondergaat. Men zou kunnen zeggen dat dit bij acht van de tien het geval is; bij zes hiervan is dat dan bovendien nog een verderfelijke invloed. Drie van de medewerkers hebben hun jeugd of de jeugd van een gedeeltelijk met henzelf geïdentificeerde figuur als uitgangspunt genomen. Vooral bij Jef Last is dit jeugdcomplex sterk, dat een angstdroom veroorzaakt, die in een verrassend slot evenwel een bevrijding brengt. Het meest verobjectiveerd is die verderfelijke invloed van het huis misschien wel in de verhalen van Elisabeth Zernike en Gerard Walschap, die zelfs geen vermomde ik-figuur hebben genomen en de minst egocentrische verhalen gaven. In de wijs-geresigneerde vertelling van de eerste wordt het 't symbool van de gemiddelde mens; Walschap geeft weer de vernietigende invloed van een onvermurwbare sfeer, terwijl het geheel getemperd wordt door een zachte humor.

Het spreekt vanzelf dat slechts daar van invloed sprake kan zijn waar een voedingsbodem aanwezig is. De 'vloek

van het huis' komt weer het sterkst naar voren in de bijdrage van Emmy van Lokhorst, waarin een 'innerlijk' en 'uiterlijk' noodlot samengaan: de ziekelijk-jaloerse vrouw projecteert haar eigen onmacht op dat huis en meent dat de schuld dus buiten haar ligt. Ook hier is de sfeer weer een dreigende, afhankelijke en broeise.

Enigszins apart staat de vertelling van Anna Blaman, die als vertegenwoordigster der jongeren werd gevraagd (haar eerste proza-publicatie verscheen in de bundel 'In Aanbouw'). Het wat onwezenlijke, dat vele jongeren nu eenmaal hadden, wordt hier haast zakelijk en strak beschreven. Het vreemde is dat het huis in die sfeer een 'goede', genezende invloed heeft. In zekere zin is er een breuk in haar verhaal, daar het laatste gedeelte de invloed van onze oorlogsdagen brengt: ook kort, strak en genezend. Zou er bij ons thans ook een 'oorlogslitteratuur' ontstaan?

Zo geprononceerd als ik verwacht had zijn de levensbeschouwingen der auteurs niet tot uiting gekomen. Coolen's verhaal is niet specifiek 'katholiek', ofschoon hij naast het benauwende, onheilspellende en tevens schijnheilige een licht en teer element geeft: het andere, gelukkige paar in het huis er naast. Geen een heeft echter een 'maatschappelijke haat', een vernietigingsdrift tegen die voorbij geachte cultuur geuit, tenzij dan misschien in de twee bijdragen van Henriëtte van Eyk en Anne H. Mulder. Het vernietigende daarin is echter meer geestig en speels en een prettig-luchtige spot.

Het spreekt vanzelf dat dit een zeer onvolledig overzicht

is en dat hier ook geen waarde-oordeel wordt gegeven: wie men als gasten vraagt worden niet gekritiseerd.

Het zal tenslotte duidelijk zijn dat het geheel een ‘vooroorlogs’ plan is geweest. Inmiddels is de grote ramp over ons land gekomen en ik had na de ‘vijf dagen’ het gevoel dat er ook een bom op dit gele huis uit de voorbije wereld was gevallen. De hele situatie, het hele leven leek ineens zo totaal anders, dat ik het plan maar wilde laten varen. Evenwel - de samensteller en misschien ook dit geheimzinnige huis hebben geesten opgeroepen, die niet meer te bezweren bleken. Een week na onze capitulatie begon de een na de ander het hoofd weer op te steken en de een na de ander vroeg mij of het nu ook nog doorging? En dit was weer zo animerend, dat ik besloot om de eenmaal begonnen verwerkelijking toch maar te voltooien. Alleen voor een paar medewerkers bleek alles nu zo veranderd te zijn dat zij zich niet in staat achtten de eenmaal gedane toezegging nog te handhaven. Ik betreur dit zeer omdat deze auteurs juist door hun geprononceerde overtuiging en levenssfeer mij onmisbaar voor het beoogde geheel hadden toegeschenen. Maar dat het hele plan nu nog zou worden gerealiseerd alsof er niets gebeurd was, moet ook wel ondenkbaar schijnen en dat dus enkelen niet meer in staat waren zich hierop te concentreren, in een tijd dat men zijn hele levenshouding moet herzien of althans toetsen, is volkomen begrijpelijk. Ook mijn eigen bijdrage leek mij na al wat er gebeurd was ineens vrij

onbelangrijk. Het leven is voor ons nu eenmaal in twee helften verdeeld: vóór en na de tiende Mei 1940. Daarom schreef ik nog een tweede verhaal, of liever impressie, waarin voor mij iets van die gebeurtenissen nadreunde en verstierf en dat ik als een soort 'slotaccoord' achteraan heb geplaatst. Een verhaal dat het geheel weer naar de wereld van de droom doet verdwijnen. Vóór de tiende Mei zou ik deze 'onbekende voorbijganger' waarschijnlijk anoniem hebben gelaten - thans vond ik dat een literaire aardigheid, die geen zin meer had.

Deze bundel geeft dus nog iets van onze vroegere wereld - een andere is er evenwel nog niet voor de kunst! Ook indien wij volledig beseffen dat deze zal moeten komen zijn er nog voldoende redenen om hetgeen hier volgt in het licht te geven. Ten eerste was en is ook deze wereld, waarin het individu de invloed van een sfeer ondergaat of zich een eigen sfeer tracht te scheppen, algemeen-menselijk genoeg en ten tweede zou een onmiddellijke neerslag in de literatuur de voor de kunst noodzakelijke innerlijke rust en distantie onmogelijk maken.

En thans zal ik de deur van dit vreemde huis voor u open stellen. Het symposion kan beginnen; de gasten zitten juist aan tafel: vijf mannen en vijf vrouwen en ieder doet zijn verhaal.

H.J. SMEDING

F. Bordewijk

AL EENIGE JAREN, AL VAN DEN AANVANG dat hij de H.B.S. bezocht, had hij zijn weg genomen over de gracht, zonder dat zij hem opviel. En toch, toen op een nazomermorgen - hij was zestien en zat in de vierde klas - zijn oogen voor het eerst naar de gracht opengingen werd zij hem niet enkel vreemd, maar bleef zij hem ook vertrouwd. Hij zag met andere oogen, dat was àl, hij zag nu werkelijk.

Zoo een wonderlijke gracht, oud en statig, en heel kort. Twee rijen olmen langs het water, elk van maar een dozijn boomen, dan had men de brug van den dwarsweg, en de gracht ging op in een sloot tusschen de achterkanten van huizen naar de binnenstad toe. Aan dezen kant, inderichting van de nieuwe stad, eindigde de gracht abrupt in een onregelmatig gevormd keienplein, dat het water overkluisde, de gapende kluis zelf afgezet met een rooster van ijzer.

Statig was de gracht, door haar breedte, door de oude olmen, door de bebouwing. De bebouwing aan *deze* zijde, waar hij altijd liep, want de overkant was een rommel van armelijke huizen, waartusschen heel kleine, het leken wel krotten. Misschien had men bedoeld de gracht tot de mooiste van de stad te maken, alleen, men was er niet toe gekomen, ze had langer moeten worden, veel langer en aan wéérskanten rijk bebouwd. En opeens had men, voorbij het onregelmatige keienplein, er een nieuwe wijk achter opgetrokken, waar hij woonde, met lage blokkenhuizen, villaatjes met kleine voortuinen, alleetjes van platanen, achtkante pleintjes, een netwerk van straten, waar het stil was, en door de verspreide bebouwing licht.

Dien nazomermiddag, terugkomend van school, vergeleek hij de huizen der gracht aan deze zijde, om zooals kinderen doen, er het mooiste uit te kiezen, en het mooiste vond hij het laatste, waarachter het keiplein begon, en de gebouwen der nieuwe wijk diep terugsprongen.

Het gele huis. Het indrukwekkende der gracht kwam in hoofdzaak van dit, van het gele huis. Hij bleef er vóór staan, zijn rug naar het water. Het was zoo mooi dat hij er wel had willen wonen.

Een dubbel huis, twee deuren, twee woningen. Later zou hij beseffen dat het een stijlloos huis was uit de tweede helft der vorige eeuw, maar later zou het toch van zijn indrukwekkendheid niets inboeten. Want zij het zonder stijl, was het niet zonder persoonlijkheid, karakter, harmonie. Een machtig, pompeus huis. Op het basement, van grauw, korrelig graniet verhief het zich hoog en breed in een stapeling van groote gele steenblokken, onderbroken door dwarsbanden. De vensters, hard uitgesneden in het steen, breed en hoog, met spiegelruitent of zij van kristal waren. De ramen der tweede verdieping sloegen open naar binnen en droegen een lage balustrade op korte dikke kolommen, tegen elkaar aan geplaatst, alles van hetzelfde bleeke, toch indringende geel. De granieten onderpui borg het sousterrain. Dààrom ook leidden hardsteenen trappen naar de deuren. De middenpartij was teruggebouwd, de zijvleugels kregen het karakter van enorme erkers, men zag schuins door de erkerkamers de boomen der zijtuinen. De twee deuren van het dubbele huis lagen bijeen, in de teruggebouwde middenpartij, hun trappen waren gescheiden door een weelderig bewerkte zuil die een enorm balkon droeg, dat niet uitstak, dat zacht rondbuigend lag binnen de rooilijn van het huis. Die kolom, dat steenen balkon met dezelfde balustrade van korte zuiltjes, vond hij het allerprachtigst.

De deuren, donkerbruin geverfd, glanzend gevernist, droegen geen namen. Wie woonden er? Hij wist het niet. Schatrijke mensen zeker. Niets bewoog in de hoge kamers, geen enkel geluid klonk, en toch zag hij dat ze bewoond waren, zoals ook een ontwakend kind zien kan aan een huis of in zijn kamers mensen ademen of niet.

Zonder dat het tot zijn volle bewustzijn doordrong was de indruk van het gele huis overweldigend, dien avond in bed stond het voor zijn oogen, rijk, frisch, een macht van een huis. Ach, dat hij dààr woonde, en niet in deze kleine villa, een van de tallooze villaatjes-met-voortuin aan een van de eeuwige platanenalleetjes.

En op een vrijen middag zàg hij dat het gele huis bewoond was. Hij wist het reeds, maar hij had het nog niet gezien, nu zag hij het. Hij was op weg naar een wiskundeleeraar in de oude stad, hij had dien middag niet vrij, want zijn ouders hadden besloten hem bijlessen te doen geven, zijn Kerstrapport was te slecht uitgevallen. Voortaan moest hij den Zaterdagmiddag een paar uur les nemen bij den wiskundeleeraar. Dit was zijn eerste les, en langs het huis loopend, dat stond in een bleeke maar heldere winterzon, zijn gevel fijn overtwijgd door de schaduwlijnen die de kale olmen wierpen, zag hij in het tweede gedeelte, dat wat het verst lag van het keiplein, de ivoorkleurige vitrage van een der spiegelende ruiten opzijgeschoven. Daar zat een meisje te lezen, in de voorkamer der bel-étage, het winterzonlicht lag op zachtblond haar dat langs haar wangen viel. Er was zoo weinig verkeer over de gracht, ze keek op van haar lectuur, haar felblauw, hardblauw oog zag hem even aan. Hij vond haar oogen toen alleen maar blauw en mooi, later, in zijn herinnering eerst werden ze fel en hard.

Hij bezat wel een fiets, maar hij mocht van zijn ouders niet naar school fietsen en niet naar de extra lessen, hij mocht

het loopen niet verleeren, zoo ging hij altijd te voet langs het huis, zoo kwam het dat het zijn aandacht had getrokken, zoo zag hij nu ook dat meisje zitten, hij nam haar goed op.

Elken Zaterdagmiddag zat zij daar aan het raam, elken keer keek zij op van haar lectuur, elken keer kwamen hun blikken samen. Toen begon zij hem toe te knikken, kort nog, hij knikte terug, van lieverlede werden hun groeten vertrouwelijker en vriendelijker, ze lachte en hij lachte weerom, zooals een meisje en een jongen elkaar kunnen groeten, kameraadschappelijk, meer niet, en toch onbewust met het sexeverschil op den bodem. Maar verliefd was hij niet en werd hij ook niet, het bleef bij dien enkelen woordeloozen, jovialen groet, eenmaal in de week, en nimmer nam hij op andere dan de geijkte uren zijn weg langs het gele huis, nimmer liep hij over de gracht met het doel haar een keer extra te zien. Wanneer hij de andere dagen het huis voorbijging en het aanzag - en dat sloeg hij nooit over, dat was een deel van zijn leven geworden - dan verscheen zij hem maar zelden in de herinnering, en geen enkele maal overkwam het hem, dat hij dan verlangde haar daar te zien zitten, om hem toe te knikken. Neen, verliefd was hij niet. Maar wel werd dit regelmatig eenmaal per week ontmoeten óók een stuk van zijn leven, want het gebeurde elken Zaterdag van dat schooljaar, en ook het volgende, toen hij in de vijfde klas zat, en zijn ouders zekerheidshalve besloten dat hij de extra lessen zou blijven volgen.

Dit tweede jaar bracht een kleine variant op, een kleine uitbreiding van hun gebarenspeel. Want eens was het gebeurd dat hij verdiept in gedachten het gele huis achteloos was voorbijgelopen, toen hij door tikken tegen de ruit opmerkzaam werd op zijn verzuim. Opkijkend zag hij haar toen lachen en heftig knikken, en voor het eerst drong er iets tot hem door van het harde in het blauw van dat oog, het groote, strakke, het niet wreede maar toch ook niet zachte, het haast onnatuurlijk felle van dat blauw.

Iets slechts daarvan drong tot hem door, het werd geen scherp omlijnde indruk, het oog werd voor hem niet bepaald hard, wel werd het voor hem bijzonder, en wat hij dacht was: aparte oogen in zulk een apart huis.

Den Zaterdag daarop, gedachtig aan den vorigen, veinsde hij opnieuw verstrooidheid, en weer tikte ze aan het venster, lachte en knikte. Maar hij meende te bemerken dat ze nu al doorzag dat het hem spel was geworden. Dit spel speelden zij alle volgende Zaterdag: hij groette niet, hij keek niet op, eer zij aan het venster had getikt. Maar wel steeds had hij te voren, in de verte onderuit glurend zich er van overtuigd dat ze zat op de vertrouwd geworden plek. Na zijn eindexamen ging hij elders studeeren, en zijn leven werd zoo vol van nieuwe indrukken en ondervindingen, hij vergat het gele huis en zijn bewoonster. En in jaren kwam hij er niet meer langs, indien hij tijdens de vacaties bij zijn ouders introk voerde hem zijn weg nooit over de gracht, hij nam de kortste route naar het hart der stad, waar de koffiehuisen waren en hij zijn kennissen ontmoette.

Hij zag het meisje nooit meer terug, en evenwel verdwenen zij en haar huis niet geheel uit zijn gedachten, het kon hem vooral 's nachts voor het inslapen gebeuren, dat hij haar en haar huis zoo duidelijk voor zich zag, dat hij naar beiden verlangde. Toen ook besepte hij het harde in haar blik, mooie oogen, neen, niet mooi, koude, gevoellooze poppenoogen. Vreemde blauwe poppenoogen in een vreemd geel huis. Desondanks kwam er genegenheid in zijn denken, een zeker gevoel van beschroomde warmte kwam in zijn hart, voor het huis en voor haar, en langzaam nam die warmte toe, hij zou bepaald het huis nog eens opzoeken en misschien zag hij dan ook dat meisje

waarvan hij den naam zelfs niet wist. Misschien zou ze vertrokken blijken, misschien stond het huis nu leeg. Hoe dan ook, den volgenden dag, nam hij zijn weg langs de gracht. Maar steeds vergat hij het, er was zooveel anders om aan te denken, en als 's nachts het verzuim van dien dag hem bewust werd en hij zich voornam zijn plan nu toch stellig den dag daarop uit te voeren, begreep hij al aanstonds dat hij het desondanks zou vergeten. Zoo vroeg hij zich ten laatste af of zijn genegenheid niet, eerder dan op het meisje en het huis, gericht was op de herinnering aan zijn kinderjaren. En dat bracht hem tot het besluit beiden af te zweren. Hij mocht zich niet overgeven aan sentimenteel gedroom, hij had nog een heel leven voor den boeg. Niettemin, onverwacht, en schijnbaar zonder oorzaak, kon het verleden zich nog aan hem opdringen met groote kracht: dat meisje, dat huis.

Het was na langen tijd dat hij als gevestigd man op een doorreis een etmaal in de stad zou verblijven. Zijn ouders waren er uit weggetrokken, hij had de stad in wie weet hoeveel jaren niet weergezien, hij had een kamer in een hotel bij het station, geheel aan den anderen kant. De stad was hem min of meer vreemd geworden, in het warnet van straten van het oudste gedeelte had hij, op zoek naar zakenrelaties, soms nauwelijks zijn weg geweten. Moe van het heen en weer sjouwen en het confereeren dien warmen zomermiddag kwam hij in zijn hotel terug en at met graagte. Langzamerhand viel, al etend, zijn vermoeidheid van hem af, hij kreeg weer belangstelling voor andere dingen dan zijn spijzen, en toen de kellner het fruit op tafel zette schoot hem iets in de gedachte, en vroeg hij naar de gracht. Hij wist niet hoe de herinnering daaraan plotseling bij hem opkwam.

- Is ze soms gedempt? vroeg hij, en wist ook niet waarom hij juist die vraag stelde.

De kellner keek op hem neer, het was een ander soort blik, niet meer die van een kellner, maar van een mensch, zij het van een kleinen mensch. Neen, de gracht was niet gedempt, maar.... met bedenkelijke gelaatstrekken verviel de kellner in fluisterton....

Dien avond dan, na vele jaren van verwaarloozing, bracht hij eindelijk zijn ontelbare malen voorgenomen bezoek aan de gracht. Een gevoel van beklemming drukte zijn borst. Was het de warmte van den zomeravond? Neen, het was wat de kellner gefluisterd had: dat het een beruchte gracht was geworden, dat er slechte vrouwspersonen huisden. En al loopende hoopte hij dat het gele huis zou zijn gespaard, of liever nog dat het zou zijn gesloopt. Hij hoopte het zoo vurig, dat hij zich een dwaas vond, en toch hoopte hij het. Maar zijn verwachting ging niet in vervulling. Al aan het begin van de gracht zag hij in de verte het gele huis, en zijn beklemming nam toe. Eerst echter zou hij het andere zien; dat kwam straks. Ja, de gracht was verpauperd, alsof de altijd armoedige overkant zijn besmetting naar hier, naar de rijke zijde had weten uit te breiden. De rijkdom vergaan, de grootheid vervallen, de huizen haveloos en verveloos, sommige onbewoond en zwart, andere met dat zoetig rose licht van verfoeienis, van zonde, en geschilderde schepsels aan het raam. Alles was krank geworden aan die gracht, de boomen hadden de iepziekte, door de fletse bladarme kronen keken de sterren op hem neer. Nog eer hij voor het gele huis stond zag hij dat ook dit onherstelbaar had geleden, - de zuil die zoo tener en fier het balkon had getorst weggebroken, het balkon eveneens. Maar een imposant pompeus huis was het niettemin met zijn groote blokken in het lantarenlicht nog altijd geel,

het vierkantte machtig omhoog. En de ontucht ook hier. Hij liep er reeds snel voorbij toen driftig tikken aan het raam hem opeens als een beeld deed stilstaan. Het raam, haar raam. Ja, daar had een vrouw getikt tegen de spiegelruit, hij zag haar nu haastig opstaan en verdwijnen, en even later werd de voordeur wijd opengegooid. De vrouw stond donker tegen den rose verlichten achtergrond der gang. Het binnenste van het huis, voor het eerst in zijn leven, en daarvóór een groote, rijzige vrouw.

- Kom je niet es bij me? vroeg een grove stem, die licht lispelde door het ontbreken van enkele tanden.

Hij stond, onder den kroonzieken olm, nòg als een beeld. Want ja, o ja, de vrouw had zachtblond haar, en hij zag, neen hij verbeeldde het zich, neen hij zag: een hardblauw oog, een poppenoog dat zonder her kennen hem aan keek, fel. Maar hij keerde om, hij liep opeens terug, het leek haast draven, wegvluchten voor het schorre lachen der groote vrouw. Eerst voorbij de gracht bemerkte hij dat alles aan hem trilde.

Zij! dacht hij dien nacht in zijn hotelbed. Zij!

Zij? vroeg hij zich af. Neen, onmogelijk. Zij was toch blijkbaar een meisje van stand geweest, het was onbestaanbaar dat zij tot deze diepte zou zijn gezonken. Een toevallige gelijkenis, misschien géén gelijkenis. Hij had haar in het avondduister niet goed kunnen opnemen. Neen, dergelijke dingen bestonden niet. Een speling van het lot. Zij? vroeg hij weer. Een speling van het lot? Alles was mogelijk, *dit* was mogelijk.

Hij kwam met zichzelf niet tot klaarheid, hij wilde het ook niet komen. Hij wilde alleen vergeten, voor eeuwig vergeten. En nooit meer dat huis.

Dien ochtend heel vroeg, na slapeloozen nacht, reisde hij weg van de stad, weg naar de bevrijding.

Elisabeth Zernike

IN HET WESTEN HING EEN PAARS GRIJZE WOLK, log en hoog gestapeld, een windstoot deed het raam klepperen in zijn sponning. De man achter zijn schrijftafel verroerde zich niet, maar luisterde: iets anders nog dan de ontijdige schemering had zijn aandacht verstoord.

De trap kraakte licht, - nu werd de deur geopend.

- Mijnheer, zei de zuster en liep voor zijn bureau langs,

- mag ik het raam sluiten - ze strekte 'haar handen al uit - en de gordijnen dicht doen?

- Ja? vroeg hij.

Nu keek ze naar hem om en hij zag den donkeren omtrek van haar hoofd.

- Ja, mevrouw is gestorven.

Wat bekommer je je dan om de gordijnen? dacht hij, maar meteen drong het tot hem door, dat het huis zijn rouw moest toonen. Een gedreun van donderwolken zette in en zwol langzaam aan; de zuster mompelde iets onverstaanbaars. Nog viel er wat grauw licht naar binnen door de ramen van den achterkant.

- De dokter moet worden gewaarschuwd, mijnheer. Door een spleet van de gordijnen schoot een blauwe bliksemflits. Hij voelde een druk achter zijn oogen.

Had de zuster gezegd: De politie moet worden gewaarschuwd?

- Neen, natuurlijk niet. Hij stond op, weer dreunde de donder, zoodat hij niet trachtte te spreken, maar met een handgebaar naar het telefoon-toestel op zijn tafel wees. De zuster bewoog haar lippen, als wilde ze iets tegenwerpen, maar ook zij sprak niet.

Een hevige windvlaag deed de boomen van het park druischen en eensklaps stortte zwaar de regen neer. Rustig en beheerscht klonk daarbij haar stem: Wilt u dan den dokter zeggen.... ja, het is hier afgeloopen. - Hij stond voor het raam van de serre, de regen spetterde en vloeide over het bijna zwart van het groen in den tuin.

- 'Afgeloopen', dacht hij, - de opgewolkte regen valt en de mensch herademt. - Enkele oogenblikken bleef hij zonder te denken, toen hoorde hij de klok slaan en keek op zijn horloge. - Half zes - goed, dan zou hij de meisjes eerst laten eten en den donder laten uitrazen. Er viel een luide, ratelende slag, die hem een instemmend antwoord leek te zijn. Hij trok zijn wenkbrauwen op als wilde hij zeggen: zóó hard was het niet noodig en eensklaps voelde hij de leegte van het oogenblik.

De telefoon-bel deed hem opschrikken.

- David, - hoor eens? - Fremia's nerveuze stem. Hij had haar vergeten, zou Martje en Riek hebben opgebeld - haar niet.

- Och, zei ze - het ellendige is: ik *kan* vanavond niet komen - maar morgen -

- Morgen is vroeg genoeg.

- Ja - je zult het me toch niet kwalijk nemen, - in mijn vak.... Hoe is het geweest, het einde - moeilijk?

- Nee, zei hij - de laatste uren niet meer.

Toen hij de schemerige kamer uitliep, vroeg hij zich af, of hij gezegd had: de laatste jaren niet meer? - De laatste jaren waren niet moeilijk geweest, - tenminste wat hemzelf betrof - Berthe had waarschijnlijk nooit moeilijkheden gekend.

De zuster kwam weer binnen. - Wilt u mevrouw zien voor we haar afleggen? - of.... En ik zou graag hulp hebben - Koosje wil niet helpen.

Hij dacht een oogenblik na, hij wilde, als gewoonlijk, om zes uur eten. - Koosje is te jong, zei hij - kunt u wachten tot mijn dochters hier zijn?

Ze schudde haar hoofd. - Ik heb liever een zuster - als ik mag opbellen?

De donder dreunde in de verte, hij kon nu spreken. - Gaat uw gang, ik kom dan later wel boven.

Weer haar hooge en toch zakelijke stem - zoo'n meisje was goud waard. Toen ze weg wilde lopen, vroeg hij haar, den begrafenisondernemer op te bellen - hij wilde dien morgenochtend om negen uur precies bij zich zien. Ze gaf hem een scherpen blik en hij begreep, dat ze zijn ontroering om de doode trachtte te peilen. - Welke naam, mijnheer?

Hij was de werkgever, koel en beheerscht.

Onder het eten spraken ze niet, alleen Koosje had vochtige oogen. De dokter kwam, onderwijl kreeg David Buyser de aangevraagde verbindingen met Zandvoort en Den Haag. Riek, zijn jongste dochter, praatte lang over de reis. Ze wilde Martje treffen in Haarlem, vond het afschuwelijk, alleen te komen, af-schu-we-lijk.

- Lieve kind, bel Martje dan op, en hij noemde het nummer, dat op zijn vloeiblad stond.

- Och papa - een snik - ik ben zoo alleen, - wilt u het doen? Ik moet toch de kinderen naar bed brengen.

- Nee, zei hij - je coquetteert nog altijd met die scheiding - hoe zou ik een afspraak kunnen maken met Martje? En toen nam hij toch een spoorboekje en zocht een trein voor haar op.

Hij was aan Lucie herinnerd.

De dokter, tegen de tafel van de eetkamer geleund, veinsde geen discretie, - hij vroeg: Riek nog maar in labiel evenwicht?

De ander trok met zijn schouders en antwoordde niet. - Een verlaten vrouw, dacht hij - een kindvrouw, die door het leven moet.

Een oogenblik later zat hij alleen in de serre; hij had de zuster betaald (een week extra) en naar huis gestuurd. De hemel, hier en daar helder geworden, verduisterde, een zwakke ster stond boven een groen wak in de waterblauwe lucht. Ja, hij was aan Lucie herinnerd en daardoor aan het gevoel, alsof die episode met haar de kern van zijn leven vormde. Dat gevoel had hij nu niet meer. Maar waarschijnlijk bedoelde hij: het hoogtepunt van zijn leven? - de kern ervan was zijn zedelijke kracht. Hij zou Lucie een rouwbrief zenden en een vriendelijk briefje van haar terug ontvangen. Ze zou wel niet op de begrafenis komen. Weinig mensen - Martje en Johan, Riek en Fremia: Johan moest in godsnaam Riek zijn arm aanbieden. En geen woord aan het geopende graf - tenzij hijzelf zou spreken. Wat kon hij zeggen?

- Berthe is een vrouw geweest, die ons steeds heeft omringd door haar goede zorgen. Ze had begrip van geld - ze heeft er àl het mogelijke mee weten te doen. Haar denken ging er geheel in op, zoodat langzamerhand het geld haar ziel is geworden. - Geld is een menselijke behoefte; het kan ook geestelijke behoeften dienen, maar de materiele komen altijd eerst en de meeste mensen blijven daarin steken. Berthe was verstandig met geld, - ze werd erdoor beheerscht, maar moest het eerst hebben gezien - ze vergreep zich niet. En haar halfzuster Fremia, die geboren is in het jaar van ons huwelijk, weet, dat ze het zelfs heeft kunnen wegschenken aan een in haar oog onwaardige. - Ja, Fremia Westenberg, de actrice. Zijn gedachten namen een keer. - Berthe zou uit huis worden gedragen, dit huis, dat hij had gekocht als man

van dertig jaar, die sinds vijf jaar voor zichzelf werkte. Commissionnair in effecten. Zij was van betere familie dan hij - indirect kocht hij haar, door het huis. Al gauw merkte hij, hoe voos haar familie was, maar Berthe gaf geen blijk van vreugde, daaraan te zijn ontkomen, zoomin als een teeken van schaamte, ertoe te hebben behoord. - Ze behoorde uitsluitend aan het geld. Was ze geïmponeerd door den bruidegom, die haar een huis had gegeven als dit? - Ze richtte zich ernaar, ze bewoonde het huis, werd een vrouw met een sous-terrain, drie verdiepingen en een uitgebouwd voorgevel. Tegen hem zei ze effen, zonder glimlach: Jij hebt een neus voor geld. - Hij beaamde dat niet. Wat zijn nooit aflatende belangstelling had, dat waren de ondernemingen, voortvloeiend uit den menschelijken nood en de menschelijke begeerten. Het geld interesseerde hem niet, wel de reacties van zijn klanten op de winst, die hij voor hen maakte. En hij verstond zijn vak. Gewoonlijk werd er gezegd, dat een handelaar in effecten onkreukbaar moest zijn. Niemand was onkreukbaar, alleen waren sommige als hij: meer geboeid door het economisch bestel, dan door het eigen leven.

Berthe trachtte hem niet te beïnvloeden en hij liet haar de vrije hand. Ze had haar geheimen met het geld, waarnaar hij niet vorschte en hij vond het billijk, dat haar uitgaven van jaar tot jaar stegen. Onbekrompen hadden ze naast elkaar geleefd, vol wederzijdsch respect. Althans tot den tijd van Fremia's opkomst.

Er werd aan de deur geklopt en Koosje kwam binnen. Het donker was nog niet volkomen, hij zag haar gestalte in een mengeling van grauw hemellicht en vaal rooden lampenschijn. - Mijnheer, vroeg ze - moet ik de logeerkamer in orde maken?

- De meisjeskamer, zei hij verbeterend. - Ja, ik verwacht mijn dochters.

Ze verroerde zich niet en hij zag de onrust van haar trekken.

- Ik wil liever niet naar binnen om lakens - en handdoeken.

- O, zei hij.

Berthe was 'afgelegd', maar door de herinnering zag hij haar staan tusschen de wijde deuren van het kabinet. Linnen, gemangeld en haaks gevouwen, toonde meer dan geld; bovendien konden haar sterke, ronde vingers het streelen. - Hij stond op. Plotseling moest hij glimlachen, omdat Koosje hem niet, met een onwennigen handdruk, had gecondoleerd. Het was een zuiver kind, lieftalliger dan zijn dochters.

- Doe het licht eens aan? vroeg hij. Ze draaide twee maal, zoodat nu de kroon boven de tafel en de beide schoorsteenlampen brandden. Onmiddellijk werd de serre door de duisternis overrompeld, een tak als een veel te lange arm bewoog achter de glazen tuindeur. David liep door het middelste vertrek, zag de voorkamer, in een valsch perspectief, zich weren tegen licht en donker en voelde zich beklemd. Voor het eerst dacht hij aan het overblijfsel van Berthe.

Het meisje liep achter hem aan. Rechts van de deur stond het kabinet, hij wendde zijn hoofd al om, terwijl hij naar binnen ging. Een lucifer vlamde op tusschen de beschermende vleugels van de kast. Het grijpen met één hand in de massieve stapels kwam hem oneerbiedig voor, of ook ondoenlijk.

- Waar blijf je dan? riep hij en na een oogenblik klonk het zacht terug: Ja mijnheer, ik ben hier.

- Knijp je oogen dicht en steek de lamp aan. - En nu

keek hij toch om naar het doodsche schijnsel, dat de glans van het witte linnen versloeg. De lamp was omwonden als een rouwlantaarn en er stond een kamerscherm voor het bed. Zoo burgerlijk en benepen kwam de dood hem voor, dat zijn hart een bons gaf. Had de zakelijke zuster dit geëncèneerd, nog eens extra, voor het extra loon?

Op gestrekte armen droeg hij het linnen naar omhoog. Waarom deed hij dit? - hij was een oude man - wilde hij het bed voor zijn dochters spreiden? - En weer dacht hij aan Lucie.

- Hier, zei hij tegen Koosje - nu kan je het wel alleen. Hij liep de trappen af, hij ging aan zijn schrijftafel zitten. Aan al die belichtingen wilde hij niet meer denken - gelukkig had de meisjeskamer haar normale kleur. Een poosje bleef hij voor zich uit staren, hij zag Martje en Riek als kinderen - ze hadden weinig last en ook weinig vreugd gegeven. - Nu hadden zijzelf kinderen. Ze ontwikkelden niet dat geldbegrip van hun moeder, Martje toonde, vooral in haar diepe, wat kwijnende stem, een lichte levensverachting, die op niets berustte, en Riek, kinderlijker, zonder eenig raffinement, haar levensonmacht. Hij had geen reden, trotsch op hen te zijn.

De klok sloeg acht slagen, over een uur zouden ze voor hem staan. Lucie kwam bij hem in den tijd, dat Berthe bij Riek logeerde, na het heengaan van dien sloomen man. - Het wereldsche heengaan, - niet dat van Berthe, dezen avond. - Hij had Lucie in de tram ontmoet, ze vroeg naar Fremia, die de dochter was van Miep, haar oude schoolvriendin. Miep was toen al jaren dood. - Kom eens praten, had hij gezegd - ik ben maar alleen in huis. Ze was gekomen en had twee biljetten voor den schouwburg, Fremia speelde voor het eerst een niet onbelangrijke rol. Het was zoo rustig Lucie en David tusschen hen. Maar zij

had de rust willen verstoren, dat begreep hij nu heel goed. Zoo had ze eens gezegd: Mooiere namen kan ik me niet denken - en begon uit te weiden over 's menschen dorst naar schoonheid.

Een poosje liet hij haar begaan, toen zei hij: De gemiddelde mensch heeft noch de schoonheid, noch de vroomheid noodig voor zijn geest, noch de erkenning van het ware, noch ook het geloof aan vooruitgang.

En ze antwoordde - maar eerst bij een volgend bezoek: Misschien heeft de gemiddelde mensch een klein beetje behoefte aan iets van dit alles.

Ze zagen Fremia op de planken. Het beviel hem wel, maar Lucie oordeelde, dat Fremia te oud was voor haar rol. Op den terugweg - hij moest haar wel thuisbrengen - praatte ze over jeugd. Wat zij onder jeugd verstond, was: het vertrouwen in eigen zielskracht, niet tot handhaving van het bereikte, maar tot het bereiken van het onmogelijke. Met een fieren, uitdagenden lach gezegd: Het Onmogelijke. Weer was het zoo, dat hij korten tijd behagen vond in haar woorden, maar er dan tegenin moest gaan.

Hij zei, dat hij het krachtverspillen van de jeugd niet kon bewonderen. Jonge menschen met een uitdagenden lach werden futlooze, teleurgestelde mannen en vrouwen. De jeugd moest zijn kracht bewaren, tot hij de wijsheid had, noodig voor het kiezen van een levensdoel - binnen de grenzen van het bereikbare.

Lucie antwoordde: - hij wist nog de plek waar zij liepen - Het is mogelijk, dat jij nooit jong bent geweest. Wat Fremia betreft, dat is het kind van een ouden vader. En dan herinnerde hij zich, dat ze over het huis had gepraat. Ze was daar plotseling over begonnen, dienzelfden avond, dat ze een knoop aan zijn regenjas had gezet en hij onderwijl de krant had gelezen. Toen ze weg was, had hij

zich afgevraagd, of hij haar daardoor mogelijk had ontstemd?

Ze zei: Ik houd niet van je huis, het wekt slechte gedachten in me.

- Mijn *huis*, Lucie?

Ook toen al was er een glans over haar sobere trekken geweest, die hij niet kon verklaren.

- Ga er eens voor staan, zei ze - die hardsteen omlijsting van het keldergat, daarbij de weke relief-versiering om het balkon, en de kleur van die opgelegde gedeelten. - Ze gebaarde met haar hand. - Ik ken de bouwkundige benamingen niet, maar het is een leelijk huis.

Er was een blos in haar smalle wangen gekomen.

Hij antwoordde: Toen ik dertig jaar was, had ik de koopsom voor dit huis overgespaard. Ik heb er rond geloopt met Van Veen, den makelaar en ik zei mezelf: als hij een te hoogen prijs noemt, zal ik schamper lachen - maar op dat oogenblik leek geen enkel bedrag mij te hoog. - Nu wil ik aannemen, dat het een leelijk huis is, hoewel ik dat nooit heb gezien - maar ik ben commissionnair in effecten en me dunkt dat het goed bij mij past.

Ze wilde weg gaan; om langs hem te loopen, kwam ze naar hem toe en hij zag dat ze nerveus was, ze plukte pluusjes van haar japon.

- Lucie, zei hij - kom eens terug, als wij beide je niet te zeer tegenstaan. - 'Wij beide' - het huis en hijzelf.

Hij herinnerde zich haar latere bezoeken niet. Wel wist hij, Berthe te hebben gesommeerd, nu maar terug te komen. Het huis zou vervallen, schreef hij, als de eigenaresse nog langer weg bleef.

In dien tijd had hij enkele goede zaken gedaan, onder an-

deren voor een oude freule, maar de vreugde van zijn cliënten gaf hem niet de voldoening van weleer. De freule wilde hem beloonen, juist omdat hij vast hield aan zijn gewone tarief. - Wie van uw collega's, vroeg ze, zou er vies van zijn, in zoo'n geval een voordeeltje op te strijken.

- Mevrouw, had hij gezegd, - de concurrentie is groot, ik stel er geen prijs op, gelijk te zijn aan mijn collega's. Ze had hem toen een Perzisch tapijt gegeven, waar Berthe geen raad mee wist, totdat ze besloot, het in de meisjeskamer te leggen.

- Kent u de verleiding niet, mijnheer Buyser? had een andere gelukkige hem gevraagd, een oud, gebrekkig man, die neven en nichten had als erven, en een twijfelachtige kerk.

De verleiding? - Hij stond temidden van de slechte wereld en die wereld had tot nog toe zijn volle belangstelling gehad. Zijn dochters noemden hem gierig - maar wat wilden ze met geld? Ze hadden niet de kracht tot groote daden, of, als Lucie, het vermogen, de schoonheid te zien. Ze hinderden hem met hun kleine begeerten. Hij stond op en sloot de gordijnen aan den achterkant. Toen hij eenig gerucht hoorde in de keuken, belde hij Koosje.

- Wil je niet uitgaan? - ik kan de meisjes wel opendoen.

Nu was hij dan alleen in huis. Iets moest hij nog onder de oogen zien - die wonderlijke episode met Fremia. Fremia en Berthe; - ze gnuifden samen. - Je bent mijn zwager, zei Fremia, ik ga je gezellig tutoyeeren, - en ze gaf hem een plotselingen kus.

Dienzelfden avond zei Berthe, onder het uitkleeden: pas op voor Fremia, - ze wil je een poot uittrekken.

- Ze wil me *wat*?

- Een poot uittrekken, dat beteekent: laten bloeden.

Ze heeft een liaison met een confrater en zou met hem willen trouwen, als ze geld had.

Hij zei: Een liaison lijkt me kostspieliger.

- Nou ja, ze heeft nog zooveel andere plannen ook, ze schrijft een tooneelstuk.

- Hm - is daar ook geld voor noodig?

- Blijkbaar - maar vraag het haar zelf. - Hij dacht: Ik zal wel zalig oppassen. -

Berthe was een zware vrouw geworden en al haar dessous waren zalmkleurig. Ze haakte haar corset los en lachte.

- Weet je wat Fremia iemand laat zeggen in haar stuk? 'Liefde is een vuur, dat wij niet stoken.' Een getrouwde vrouw zegt het, terwijl zij naast haar man zit in gezelschap.

- Onbeschaamd, zei hij.

Daarop had Berthe gezwegen, maar haar omgang met Fremia nam nog toe. Ze winkelden samen, de zusters, en Berthe betaalde.

Eens vroeg hij: Kent Fremia de waarde van het geld? Ze antwoordde met een wedervraag: En jij?

Hij wist nu wel, dat het geld de mensch was, wie weinig innerlijke waarde had, kon er weinig mee uitrichten. Vandaar dat hij een leelijk huis had gekocht en een vrouw, die het vuur der liefde niet stookte.

Een jaar later ongeveer was Fremia bij hem gekomen. De directeur van haar gezelschap zou haar stuk opvoeren, maar eischte een waarborgsom. Ze had haar hand naar hem uitgestrekt en open op tafel gelegd. - Geef mij die som, David, het is de kans van mijn leven.

Hij weigerde kortaf. Ze kon geld van hem krijgen om zich te voeden en te kleeden, maar met haar kansen had hij niets van doen.

Een poos lang hoorde hij nog over het stuk, het scheen

toch te worden ingestudeerd, en Berthe zei hem dat het alles draaide om een huis: het hunne. Volgens Fremia hadden zij en haar collega's op de repetities 'een onmenselijk plezier', en ze lachte daarom na met Berthe. Tot een opvoering scheen het nooit te zijn gekomen, maar Berthe verweet hem niets en haar uitgaven daalden weer. Ze was een goede vrouw voor hem geweest.

Wat Lucie tot hem had gedreven, besepte hij wel: ze meende iets in hem te kunnen ontwikkelen, een betere liefde, - een wijdere belangstelling. - Ik houd niet van je huis, had ze gezegd - het wekt slechte gedachten. - Die gedachten waren de zijne. -

Maar zoo slecht zijn ze niet, Lucie - het zijn de gedachten van den gemiddelden mensch. Nog kan ik mijn moeder zien staan aan de kar van den vischboer; ze kijkt in de platte korf met garnalen en noemt ze klein. Maar de vischboer zegt: de garnalen vallen niet grooter. - Zoo is het ook met de menschen, met het werk, dat ze doen, de huizen, die ze bouwen. En een oud man als ik verandert niet meer, maar is tevreden, als hij op zijn leven terug ziet. Hij tuurde voor zich uit, zijn kin in de handpalm, totdat hij een auto hoorde remmen voor de deur.

Riek viel hem snikkend om den hals, Martje deed lijdelijk. Ze praatten wat, om de tafel gezeten. Riek begon uitvoerig te vertellen over de reis, en over haar angst, Martje mis te loopen. Toen vroeg ze haperend, wanneer het was gebeurd. Om half zes? - en had vader hen eerst willen laten eten? Ze droogde haar tranen. Konden ze dan nu naar boven gaan? - ze moest moeder toch zien. Maar was het niet al te akelig?

David stond op. - Nee, zei hij, het is niet akelig - en hij ging zijn dochters voor.

H.J. Smeding

HET GROTE HUIS VAN MIJN GROOTVADER staat steeds scherp op de achtergrond van mijn geest als ik aan mijn jeugd denk. Ik was er alleen met de vacaties en de andere logé's hadden dan ook vakantie, zodat het steeds met het begrip 'vacantie' in mijn denken verbonden is gebleven. Niemand scheen er iets te doen, behalve mijn grootvader zelf, die slechts aan de maaltijden verscheen en dan nog veel zweeg. Dat hij door zijn harde werken ons vrolijke leven mogelijk maakte scheen nauwelijks tot iemand door te dringen. Hij was een verre en gesloten, ofschoon toch wel imponerende figuur voor ons, zodat de zachte veroordeling, welke zijn soms wat neergetrokken oogleden konden uitdrukken de vrolijkheid aan de maaltijden enigszins dempte. Als er een enkele keer een gast was die hem aanstond, bleek hij een zeer hoffelijk gastheer en dan hoorden wij dingen van hem die we nooit hadden vermoed. Zo gebeurde het eens dat hij bij een logé met een ongewone openheid en spanning naar diens vader informeerde: deze vader was lid van de kerkeraad en grootvader vroeg naar bepaalde gebruiken in diens stad. Pas toen ontdekte ik dat hij zelf die functie ook bekleedde: wij hadden eenvoudig nooit gemerkt dat grootvader 's Zondagochtends niet thuis was, want die dag kwam iedereen altijd erg laat beneden. Het was gewoonte in dat huis om dan 'uit te slapen', op z'n eentje of met een toevallige huisgenoot in badjas te ontbijten en pas tegen twaalven gekleed voor een kopje koffie te verschijnen. De nieuwe gast bleek echter weinig op de hoogte van hetgeen grootvader wilde weten en antwoordde

met enige verwondering en beklemming, ja zelfs met een verlegen glimlach voor de anderen. Hij moet zich gevoeld hebben alsof hij voor een examen zakte, het gesprek verliep en er ontstond even een pijnlijk zwijgen, waarin ik grootvaders ogen weer wat neergetrokken zag, terwijl zij nu echt bedroefd keken. Doch dit alles hoort slechts tot de schaduwen die even over mijn eerste herinneringen strijken, maar zij verdwijnen spoedig als ik weer het helle lachen van tante Celien hoor: in de tuin, op de trap en soms zelfs vanuit de hoogste kamers. Daarnaar kon ik soms heftig verlangen in mijn eenzame schoolleven thuis en daarom keerde ik misschien wel iedere vakantie terug toen ik er op mijn vijftiende jaar voor het eerst eens had gelogeed.

Er was een grote tegenstelling tussen ons huis in de kleine provinciestad en dit grote, indrukwekkende herenhuis uit de negentiende eeuw. Wij woonden in een oud stadsgedeelte, dat misschien oorspronkelijk wel karakter had gehad, maar dat op den duur geheel was aangetast en door al de nieuwe zaken, winkels, puien en afschuwelijke namaak totaal verbrokkeld was geraakt. Het huis van mijn grootvader had zich echter weten te handhaven, het was als hijzelf: negentiende-eeuws, burgerlijk-voornaam, imposant. Het was een huis uit de liberale eeuw van handel en industrie, die geen eigen cultuur, geen eigen stijl meer had, maar in trotse zelfgenoegzaamheid aan vroegere tijden ontleende: zuilen, balustrades, balkons, stenen banden, pilasters en al hetgeen wij heel in de verte nog aan de Renaissance en aan mannen als Palladio te danken hebben en wat de bezitters een vaag gevoel van verbondenheid met grote tijden gaf, zonder dat zij het valse en de schijn hiervan ooit zagen. Voor mij betekende dit huis echter toen 'het' leven: ons huis, waar ik als enig kind

leefde, was steeds stil en zonder gasten, maar hier ging geen dag voorbij zonder nieuwe gezichten, zonder vrolijk lachen of muziek. Er woonden nog drie jongere zusters van mijn vader, waarvan de jongste, tante Celien, slechts tien jaren ouder was dan ik zelf. Deze tante Celien was zeer muzikaal en zij had een prachtige stem, doch helaas miste zij de ernst en misschien ook wel de maatschappelijke prikkel om deze door grondige studie goed te ontwikkelen. Wel nam zij ook in die tijd al muzieklessen en dit bracht haar met allerlei mensen uit de muziekwereld in aanraking. Er werden soms hele huisconcerten gegeven en hierbij was zij steeds het centrum. Zo kan ik mij die kamers niet anders voorstellen dan altijd vol, ja zelfs de tuin was op zomeravonden steeds gevuld met in ligstoelen hangende jonge lieden. Ik zat er dan vaak stil en wat hunkerend bij en verbaasde mij over hun vlotte en luchtige manier van spreken: steeds wist iemand weer iets grappigs of boeiends te zeggen, dat mij vaak weinig bijzonders leek; ik verwonderde mij dan waarom ik ook niet eens zoiets kon bedenken, maar als ik het probeerde bleek het ineens niet hún taal te zijn. Dan zat ik de eerste minuten met een schroeiend gevoel verder te luisteren, tot ik mij in een gemeenschappelijk lachen weer opgenomen voelde. In mijn stille en wat trieste jeugd leefde ik dus op die vacaties en voor mij was dit het leven: het gele huis staat ergens met een geweldige scherpte op de achtergrond van mijn bewustzijn.

Ons denken is van tweeërlei aard: redelijk als wij ons concentreren op een wetenschappelijk, algemeen of wijsgerig onderwerp of als een wij probleem ontleden en trachten op te lossen, maar daarnaast kennen wij allen het denken in beelden, beelden, die vooral tegen de slaap, ja zelfs in de droom, doch ook op wandelingen of als wij bij

de kachel zitten te dromen een verwonderlijke scherpte kunnen aannemen. Voor de niet analytische geesten onder ons kunnen deze beelden soms al te veel stemmingen en gevoelens fixeren en bepalen, maar anderen, die ze weten te duiden, zullen door deze beelden ineens onvermoede diepten zich zien openen en een nooit begrepen verband gaan beseffen.

Zo komen er bij het denken aan mijn jeugd steeds vele beelden opduiken, die met het gele huis, het huis van mijn grootvader, zijn verbonden. Het eerste is uit de tijd van de verloving van tante Celien. Toen ik nl. op mijn zeventiende jaar weer een vakantie in hun huis doorbracht, bleek ze verloofd te zijn geraakt met een van de vele jonge bezoekers. Ik kon mij dat eerst haast niet voorstellen, want ik meende dat haar helle lachen en haar stralende ogen voor ons allen moesten blijven, dat het hele leven in dat huis altijd maar zo door zou moeten gaan en ik wist toen nog niet dat vooral een heimelijke jalousie zich tegen die verloving verzette. Haar toekomstige man was niet iemand uit de muziekwereld, maar een jonge man uit een handelshuis, waar mijn grootvader vriendschappelijke en zakelijke relaties mee onderhield. Deze dertigjarige, die ik direct 'oom' moest noemen - hetgeen steeds schuchter over mijn lippen kwam - was ijdel en tevens streng en hij had verlangd dat zijn meisje meer ernst met haar muziekstudie zou maken, dan kon hij later in hun huis met haar schitteren op 'soirées'. Tante Celien had dus de beste leraar gekregen die er te vinden was, zelfs grootvader toonde af en toe belangstelling voor haar studie en zij bleek inderdaad grote vorderingen te hebben gemaakt. Haar toenemende succes in kleine kring gaf haar wel een zeker gevoel van dankbaarheid tegenover haar verloofde, die toch dit alles maar gedaan had ge-

kregen en zo was er een schijn van liefde bij haar, die zij zelve ook wel voor een dieper gevoel hield. Want ondanks haar vrije omgang met jonge mannen moet tante Celien toen wat haar diepere leven betreft vrijwel sluimerend zijn geweest - zoals dat bij jonge meisjes in het begin van onze eeuw nu eenmaal veel meer dan thans het geval is, voorkwam.

Een van de later vaak teruggekeerde beelden is dat van tante Celien op het balkon, terwijl haar verloofde wegfietste. Zij wisten niet dat ik, die van de andere kant kwam, hen zag en voor het eerst zag ik hen samen, buiten de eeuwige kring van studenten en muzikanten, waarin zij anders altijd waren opgenomen. Tante Celien had een innigheid in haar ogen die ik van haar niet kende, maar die mijn hart deed kloppen als nog nooit tevoren. Telkens keerde oom Albert zich weer om en telkens knikte zij hem toe. Ik vond haar een prinses, zoals zij daar op het balkon boven de stenen balustrade stond. En toen zij korte tijd later haar eerste 'echte' concert gaf en in een sleepjapon, met oom Albert in een vigelante naar huis reed, waar de knecht al de bloemen van de vrienden uit het rijtuig haalde, leek mij hun gezamenlijk schrijden naar de voordeur geheel de intocht van een koninklijk paar. Maar op dat ogenblik werd ik mij ook voor het eerst bewust van mijn jalousie en ik vond tante Celien veel te mooi en te voornaam en te begaafd voor die in de grond van mijn hart toch eigenlijk geminachte, stijve zaken-oom. Die zelfde avond zong ze in huis nog eens het romantische lied van Schubert dat op haar concert de meeste indruk had gemaakt. Toen ik om twaalf uur naar bed moest kwam ik haar boven aan de trap onverwacht tegen, omdat zij in haar slaapkamer een eenvoudiger jurk had aangetrokken, waarin zij beter kon na-feesten en bij die

ontmoeting op het stille boven-portaal lachte ze mij vriendelijk en zelfs innig toe, zoals ze oom Albert van het balkon af had toegelachen. Nu begrijp ik dat zij dat slechts deed omdat ze in haar geluk om haar eigen succes behoefte had iedereen gelukkig te maken en toe te lachen, maar in een plotselinge opwelling vloog ik naar haar toe en deed ik wat ik nog nooit bij een meisje had gedaan: ik kuste haar heftig op haar mond. Tante Celien keek mij geschrokken aan, maar toch zonder enige boosheid. Het was of zij er zelf even over na moest denken en voor het eerst iets begon te begrijpen wat ze nog nooit had beseft. Zo stonden wij enige seconden zwijgend tegenover elkaar, waarin ik mijn oude eerbied voor haar terugvond en toen ging ze met een heel licht hoofdschudden, waaraan alle vermaning nochtans vreemd was, langzaam verder naar de trap. Toen ik de volgende dag van de anderen hoorde dat ze na mijn vertrek uit de kamer nog het allermooist had gezongen, bracht ik dat met een heimelijke trots in verband met onze ontmoeting aan de trap en in de stilte van mijn werkkamertje in ons stadje groeide deze uit tot een waar verbond.

Het vierde beeld van het huis is er een van drie jaar later. Ik was student geworden en had vele nieuwe kennissen en vrienden gekregen, zodat ik voor die kant van mijn leven minder van het huis van mijn grootvader afhankelijk was en er door nieuwe uitnodigingen en nieuwe kringen minder kwam. Bovendien waren er vreemde geruchten in de familie doorgedrongen: tante Celien was ‘in het buitenland’ had mijn vader en ‘er van door’ had een neef mij - met een zeker gnuivend plezier - verteld. Na dat concert zou ze totaal veranderd zijn; haar verloving was afgeraakt en ze was naar Berlijn getrokken, waar ze in de een of andere opera moest zingen; de neef sprak

zelfs van een maar ‘tingeltangel’, maar dat verwierp ik vol trots en ik bracht het geheel weer met onze ontmoeting van die avond in verband. En ofschoon ik dat later als een dwaas jeugd-complex verwierp, toch scheen zij mij toen de enige van onze familie die waarlijk lééfde en er was weer een gevoel van jalousie met het denken aan haar verbonden.

De eerste dag kwam ik op straat mijn gewezen oom Albert tegen; ondanks het feit dat ik juist in die jaren nogal veranderd moest zijn, herkende hij mij direct en wendde zijn hoofd demonstratief af: streng en vol kritiek. De gedachte aan het ‘verbond’ deed mij toen triomfantelijk glimlachen, maar tevens voelde ik op dat moment voor het eerst wat veroordeling van de zonde door de maatschappij betekent en ondanks dat inwendig glimlachen bleef er die dag een zeker gevoel van onbehaaglijkheid in mij. In het huis van mijn grootvader was het al eender. Grootvader werkte het laatste jaar niet meer en was dus nu veel thuis, doch ook zonder dat was het alsof je zijn nog scherper geworden gezicht, nu er veel minder rondom hem gesproken werd, veel meer zag. Want ook de overgebleven tante was nu zo geworden, dat ik voor mijzelf met betrekking tot dat huis de term ‘het oordeel’ begon in te voeren. Over tante Celien werd het diepste stilzwijgen bewaard. Aan deze logeerpartij behoud ik de meest lugubere herinnering. Want doordat ik mij sinds de avond van haar concert min of meer met haar verbonden voelde, had ik voortdurend een gevoel van verraad ten opzichte van tante Celien - die ik in gedachten Celien was gaan noemen - en bovendien bleek met haar ook het leven en alles wat mij er vroeger boeide uit het huis gevlucht. Het was al het begin van de onttakeling van dit huis, weliswaar een voorname, maar daarom niet minder wezen-

lijke onttakeling. Een der andere tantes was getrouwd en in de nadrukkelijke en goedgunstige waardering waarmee mijn grootvader en de overgebleven tante Adèle over haar en haar man spraken - die ik niet kon uitstaan - voelde ik nog het meest de veroordeling van Celien - en tevens mijn verraad door hierbij aanwezig te zijn. Het was in die dagen dat de term 'stijlvolle, dodende zedelijkheid', welke ik later tegen mijn vrienden graag zou gebruiken, voor het eerst in mij opkwam. Daarom besloot ik er zo mogelijk nooit weer terug te keren en mijn grootvader, aan wie ik toch een zekere eerbied verschuldigd was, dan maar alleen bij familiebijeenkomsten te ontmoeten.

Toch heb ik het gele huis, waarvan het harde geel voor mij inmiddels het symbool van de zonde was geworden (alsof grootvader dat opzettelijk had gedaan en deze naar buiten wilde verbannen) onlangs nog teruggezien. Dat was dus haast vijfentwintig jaar later en ik had in die tijd weinig meer aan het huis gedacht. Grootvader en ook tante Adèle waren gestorven en ineens hoorde ik van een familielid dat tante Celien het huis had geërfd. Zij zou na een opwindend leven 'uitgeraasd' zijn en nu maar in het oude huis zijn neergestreken. Ik besloot onmiddellijk haar daar eens te gaan opzoeken.

Reeds bij het naderen van de buurt trof mij een gevoel van beklemming. Ik had er natuurlijk niet aan gedacht dat de mensen-van-stand zo na een jaar of twintig telkens weer in een ander stadsgedeelte hun eigen wijk gaan vormen en de vroegere deftige gedeelten aan andere maatschappelijke kringen overlaten. Zij woonden thans immers in lichte en geriefelijke flats met centrale verwarming, grote raamvlakken en zonnige kamers met lichte kleuren. In de straat waar eens de 'goede families' woonden waren nu slechts enkele kantoren en verder vele saaie pensions met

‘Huize’ op de naamborden en waar een mevrouw nadrukkelijk en glimlachend verklaart dat ze eigenlijk nooit heeft verhuurd, terwijl ze voorts vaak steun zoekt in theosofie of de Rozekruisers-beweging - huizen, waar allemaal mensen zonder kinderen schijnen te wonen (de kinderen ziet men voor de ramen der lichte flats en in de volkswijken op straat), mensen die overdag uit zijn of rusten en waar dus nooit iemand voor de ramen zit, zodat de ganse straat een onbewoonde indruk maakt. Maar het meest onbewoond van al scheen mij nog het oude huis van mijn grootvader, waar de grote erkerkamer, zonder één van zijn vroegere fraaie planten, zonder één gezicht, met lege ramen niet eens meer voor iets levends bestemd scheen. Een mens daarachter zou zelfs een geestverschijning hebben geleken. Toen ik aanbelde kon ik mij niet voorstellen dat tante Celien, de fel-levende (aan wie ik inmiddels weer eerbiedig als tante Celien was gaan denken) daar inderdaad zou wonen. In elk geval stond het voor mij vast dat ze op reis zou zijn, maar het dienstmeisje vertelde mij dat mevrouw thuis was. Toen ik door de brede gang liep zag ik nog twee dingen, die voor altijd bij de beelden-van-het-huis in mij zullen blijven: de deur van de grote erkerkamer stond open en daar bleek alles ineens nog net als vroeger te staan - zelfs het oude klavier was geopend - en toch was het net alsof deze kamer in geen jaren was betreden, alsof alles er nog zo stond als na een plotselinge vlucht, die zelfs geen gelegenheid had gelaten om de deur te sluiten. Het tweede was het zijkamertje waar vroeger ontbeten werd als er weinig logé's waren: hier hingen thans foto's aan de wand en ik kon niet nalaten er even binnen te gaan. Het waren foto's van kunstenaars met indrukwekkende namen in de hoek gepenseeld meer dan geschreven, onder bijvoeging van goe-

de wensen of betuigingen van vriendschap of bewondering en in het midden hing een portret van tante Celien in een lange sleep, die naar de mode dier dagen wel keurig neergezet scheen en waarop zij weer die glimlach had van haar eerste concert en van het balkon, ofschoon nu iets uitdagender. Het was voor het eerst dat ik even een blik in haar leven meende te krijgen.

Tante Celien ontving mij in de achterkamer en het bleek mij dat zij daar, in die éne kamer, slechts leefde. Vóór was het huis al gestorven, maar hier, in deze beslotenheid, kon zij nog ademen. Het was alsof zij zich door dat holle, dode voorhuis bewust beveiligde tegen een vijandige wereld en ik erkende dat zij als was mijn grootvader, als het oude huis zelf: toch stijlvol en imponerend. Haar vlucht hierheen was geen nederlaag geweest. En ineens begreep ik dat ik voor haar tenminste gehoopt had hier, na al die portretten in het zijkamertje dat van één enkele man te vinden; ofschoon zij echter weinig van haar leven vertelde, vroeg zij met een echte belangstelling naar het mijne en deelde met een zelden ondervonden warmte in de teleurstellingen daarvan en toen ze zei dat ik maar ‘Celien’ moest zeggen, was dat zonder enige gênante intimiteit: voor haar had alles van vroeger eenvoudig afgedaan en bestonden conventies niet meer. Ja, die opmerking van haar gaf mij zelfs het gevoel van een vernieuwd verbond, waarvoor ik toch wat vreemd huiverde. Slechts één moment zag ik het oude weer even terug, toen zij een gramfoonplaat opzette van het romantische Schubert-lied, dat zij op haar eerste concert en later thuis had gezongen en glimlachend zei dat een oude vrouw als zij dat nu wel zonder sentimentaliteit mocht doen. Onder het luisteren zag ik haar ogen weer schitteren als die avond op het trapportaal, maar toen ze als voor zichzelf

langzaam zei: ‘ja, dat is het begin geweest,’ kon dit álles betekenen. In mij wekte dat op dat moment echter een vreemde en onverklaarbare angst, zodat ik spoedig daarna drukke werkzaamheden en afspraken voorwendde (was er even een twijfel in haar ogen? maar direct daarna zag ik weer die milde, doch wat matte glimlach) en het huis weer verliet. Nog nooit had ik zo sterk het besef van een schijnheilige angst gehad die er in de wereld voor de zonde leeft en toen ik over de verlaten straat liep, zag ik daar een stuk oude krant liggen. Zonder te begrijpen waarom keek ik geboeid naar de datum, die van drie maanden geleden bleek te zijn. Doch mij scheen dat toen minstens vijftig jaar geleden en de krant leek wel het beduimelde verhaal van vele trieste en verloren levens....

Anna Blaman

‘MIJN INTERIEUR IS BEHAAGLIJK. HET TAPIJT dooft mijn stap en de gordijnen zijn een beveiliging tegen de lange lege straat. Maar de regen klopt gestadig aan het raam en de stilte zingt als een sirene. En als ik dat ga horen word ik hier te veel. Met benen opgetrokken, met handen op de oren wacht ik. Met starre ogen wacht ik op de sleutel die zich het slot in boort en daarna op het toeslaan van de zware buitendeur. Als dat gebeurt kan ik wel gillen. Zijn stappen klinken pas vertrouwd als ik hem zie. Hij komt naar binnen en brengt een koele geur van regen mee. En een gewone stem heeft hij. Ik ben belachelijk. Hij zoent me vluchtig. Ik weet allang dat hij niet van me houdt. Soms denk ik dat hij naar een ander ruikt. Wat zou dat ook? Hij is een vreemde en aan mij bekocht. Als hij mijn hand grijpt is die zo koud als ijs. Ik schenk hem thee en als hij vraagt, wat heb je wel gedaan vandaag, dan grijpt hij tegelijk die monsterlijke actentas en buigt zich over brieven en papieren. Ik zie zijn rose schedel glimmen onder de lamp. Hij is een ‘meneer’. Zijn handen zijn droog, zijn nagels bol en sterk. En als hij opkijkt ziet hij me weer huilen, weer huilen. Geluidloos en de tranen druipen langs mijn wangen tot in mijn hals. ‘Laat me toch niet zo vreselijk alleen,’ zeg ik met een gezwollen keel. Hij legt zijn werk opzij en trekt me op zijn schoot. ‘Lina, kind,’ zegt hij, ‘wanneer word jij nu eindelijk eens groot.’ Hij streelt uitvoerig mijn armen en rug. Ik leun in zijn arm en, wang tegen wang bijna, kijk ik zo over zijn schouder heen. Hij heeft een pluizig oor. De geur van regen is vervlogen. Hij riekt nu vlezig,

schoon en zakelijk. Ik hou van hem omdat ik zo bang ben, alleen. Zijn streling wordt al heviger en ik krijg spijt en durf me niet verzetten. Dat had ik toch tevoren kunnen weten? Hij praat niet meer, hij overweldigt en doet me pijn. Is het dus wonder daarna dat hij met deuren smijt, geërgerd, en dat hij altijd maar weer later komt? Ik lig daar of hij mij vermoord heeft. Ik en lig huil, met zware biggelende tranen tot in mijn hals en zonder geluid.

Toch is 't hier wel behaaglijk. Tapijt, gordijnen, alles heb ik zelf gekozen en gekocht. Hij liet me daarin vrij want ik heb smaak. Hoe kunnen dingen die je zelf gekozen en gekocht hebt zo vreemd zijn, zo verraderlijk? De regen leunt bij vlagen tegen 't raam en achter de gordijnen staat een man. Ik zou wel kijken daarvan koel te overtuigen als ik dan niet mijzelf ontmoette in het spiegelglas, een lang melancholiek gezicht, een broze doodskop onder dun vel. De dood heeft roekeloos zijn zeis gezwaaid in mijn jong leven. Mijn vader weg, mijn moeder weg - Ik heb ze beiden uitgedragen, niet uit dit huis Goddank. Filip, die bij ons woonde, liep achter elke baar. Hij was geweldig kalm en vriendelijk en rook naar eikenhout en trouwde me. Maar kom dan nu ook thuis, Filip. Filip met kale schedel en pluizig oor en actentas. Filip, zo word ik gek.

De klok heeft een gezicht en likt zich zelf bedachtzaam, traag met haar twee tongen, klok, klok. Ze gaat naar tien. Straks gaat ze wild hysterisch tellen tot tien om dan weer wezenloos te kijken en zich te likken tot elf. Maar Lina, zet haar dan toch stil. Dat durf ik niet. Een stille klok, een dode klok, de klok dood, de tijd dood. En ik maar op een stoel met opgetrokken benen, en wachten. Daar komt ze, met haar tien. Pas op, dat gaat me laten schrikken, pas op. Ik houd haar in de gaten, ik loop behoedzaam achteruit, ik

ga de gang op en draai het licht aan en pak mijn mantel en ren de trap af. Midden op de trap grijpt ze me midden in mijn hart. Ting-ting-ting-ting-ting.

Ting-ting-ting-ting-ting. Ik gooi de deur achter me dicht en loop de straat uit. Filip. Waarom komt hij daar niet aan? Hij is het niet. Ik heb geen dak meer. De straat wordt wijd als open armen. En daarom loop ik maar, al verder. Mijn hart wordt stil. De regen legt kristallen in mijn haar. Al verder. Mijn haar wordt druipend nat. Al verder. Mijn mantel wordt zwaar. Maar ik ga verder want van lopen wordt het stil. Mijn ogen voelen strak in mijn glad nat gezicht. Maar in mijn hart gaat het nu zingen; 't is huilen dat gezang geworden is. De huizen staan breeduit met bloemtuinen omgord. 't Is hier een stille goedgezinde buurt. Ramen zijn gordijnenloos en nergens binnen is er één alleen en nergens drukt er een zijn neus tegen het glas om een verminkt gezicht te hebben. En in de verte slaat een torenklok, heel rustig, terloops, zoals je even op je horloge kijkt. En ik loop voort. Er zingt iets in me, huilen dat gezang geworden is. Het enige dat hindert is de vuist die op mijn voorhoofd leunt en ook mijn schoenen die vol regen staan.

Maar op de hoek breekt alles af. Er is een plein, een zee van duisternis. Daar op die hoek is alles uit. Ik sta en durf het plein niet op. Het is een zee. En aan de overkant is niets. Alles is uit. Ik sta daar bij een groot geel huis met een bordes, in 't midden van 't bordes is een pilaar. Hier moest ik mogen zijn. Ik sta in dat bordes alsof ik daar mag zijn, maar als een vleermuis in een muurscheur, heimelijk. - En plotseling schijnt er blank licht op in de kamer aan de zijde van het plein. Er hangen geen gordijnen. Ik wil me nog verstoppen achter de pilaar. Maar dat kan niet meer, mijn voeten weigeren, mijn ogen willen niet. Ik druk mijn nat gezicht dat dood en hard is aan het venster,

en kijk haar aan. Ze heeft een breed gezicht en zwevende bewegingen. Ze kijkt terug. En daarna speelt er zich iets af, iets heiligs, feestelijks, buiten mij om. Er liep cognac tussen mijn tanden en met een rulle hete doek werden mijn dode benen en mijn gezicht en handen heet gewreven. Toen merkte ik dat ik weer huilde, mijn gewone zwaar biggelende tranenvloed. ‘Nu is dat toch heus nergens om,’ zei ik. Er was geen pluizig oor en wrede troost. ‘Dank u,’ zei ik nog, ‘o dank u wel,’ en huilde. ‘Drink nog maar wat,’ en ze steunde mijn hoofd. Ik was in de gordijnenloze kamer. Ik zag het aan de spiegelkasten vol flesjes aan de ene kant, vol boeken ginds. Het leek een apotheek.

‘Wie bent u en waar woont u?’ Ze keek me aan en hield mijn pols.

‘Hoofdpijn heb ik,’ zei ik, ‘om gek te worden. Een vuist hier op mijn hoofd, en morgen heb ik haarpijn. En zoveel haar zoveel verdriet.’

‘Neen, niet meer huilen,’ zei ze vastberaden. Ze stond op. ‘Ik heb een taxi laten bellen, ik breng u weg naar huis.’

Toen deed ze me een plaid om. Voetje voor voetje gingen we de brede vestibule door. Die leek een zaal met achteraan aan weerszijden een trap naar boven.

‘Woont u hier alleen?’ vroeg ik. Ik dacht van niet, maar had het graag gewild, een eenzaam huis, maar vredig, zonder mannen achter een gordijn.

‘Neen,’ zei ze, ‘neen.’

Toen viel de deur achter mij toe en gingen we de taxi in. Ze hield een arm rond mijn schouder omdat ik anders niet zitten kon, maar toen dacht ik dat ze zo van me hield. Ik keek de hele weg langs haar heel fijn behaarde brede mond die luisterde -

Ze luisterde. Mijn fluisteradem stootte op haar wang. Ik hoef toch niet terug, niet terug, niet terug -

Maar thuis liet ik mij willig binnen brengen en Filip en zij kleedden mij uit en legden mij in bed.'

Filips moeder was gekomen. Ze had het gezicht van een man. Zwaarwichtig, zelfbewust dreef ze de huishouding. En 's middags ging ze aan de tafel zitten. En ook de lange avonden. Ze zat rechtop, massaal, een onverzoenlijke blokkade. Het leven werd arm, en zonder tragiek. Lina lag stil en zweeg en keek. Soms kruisten haar ogen elkaar, de ogen van Lina en die uitgebluste in de grove kassen en met mannelijke wenkbrauwluifels. 't Was voor haar zoon dat ze hier zat, alleen maar voor haar zoon. 's Avonds laat drong weer de sleutel binnen, en daarna hij. Ze leken sprekend op elkaar, 't Was als een huwelijk, die twee. Lina ontdekte toen dat zij ze haatte, allebei. Dat was iets prachtigs, die ontdekking, een lach die groot, geluidloos in haar oplaaide, en bleef, en licht bracht. Ze sloot de ogen om dat dieper te ervaren. Ze sloot de ogen en droomde de avonturen vanuit dat moedig en zelfbewust gevoel. Ze zou eens huilen, maar hem dan afwijzen. Ze zou hem voortaan uitlachen, verachten en weerstaan. Stil, op die divan, zo tener dat de dekens nauwelijks bolden, werd ze een mens met eigen weten en eigen wil.

Toen ze zich beter voelde worden zei ze dat niet. Er bleef te veel nog te voltooien, innerlijk. Ze liet zich voeden en bijvoeden, en zich ontzien.

Later op de avond gingen zij naar boven, naar hun slaapvertrekken. En ze herademde, die Lina, eindelijk alleen en in de stille nachtelijke kamer met schijnsel van de haard en met een gladde vriendelijke wijzerplaat waarop de uren kostbaar worden. Ze hield zich wakker en dacht.

Steeds aan zich zelf dacht zij, steeds aan dat kleine leven dat door het grote leven versjacherd was zoals een huisdier door de mens. Ze lag te denken met wijde open ogen. Het was een wacht als van een vlinder in een duistere cocon. En ze zocht uit te vliegen in tochten van geluksverlangen.

Toen daagde plotseling een prachtige herinnering. Het gele huis. Zwaar gecontourde, groots was het daar. Het was een maankasteel, phosphoriserend, een fort van vrede in de nacht. Het plein ernaast was niets dan een bescheiden wijken van huizen, want zo een huis moet ruimte en firmament. Soms schuilt er een verloren mens in het bordes. Gelijk straalt er dan licht van binnen uit en wordt de rest een droom van liefde en cognac. De vrouw met het brede gezicht was lelijk noch mooi. Lina herinnerde zich duidelijk haar mond, een vaste mond en met een goudschijn daaromheen. Wat was er aan die vrouw zo onvergetelijk? Lina ging dromen. Ze zou het gele huis gaan zoeken als ze beter was, ze zou er nog eens het bordes op gaan langs die pilaar die als een wachter op de drempel stond, nog eens naar binnen gaan met in haar arm de duurste bloemen van 't seizoen. Daarop gleed ze in slaap.

Lina zat nu voor 't venster en keek op straat. Maar die moeder bij de tafel kon ze niet vergeten. Was ze er maar niet. Ze dacht het honderd keer. Was ze er maar niet. Ze keek de straat op. Kijk daar komt een dame aan. Wat voor bijzonders is er aan die dame? Die dame heeft een doel. Rustig en vastberaden gaat ze er op af. Ik wou dat ik zo was. Zij aan de tafel - was ze er maar niet - zit me te haten, te verachten en te haten. Zo hard als steen is ze. Een steen is ze in plaats van brood. Stenen voor brood geven die twee, zij en Filip. Was ze er maar niet. En met

een dunne stem zegt ze: 'Ik ben toch zo blij dat ik beter ben.' Van onder wenkbrauwluifels treft haar een blik. 'Maar zorg dan dat je beter blijft. - Wat moet dat met een zieke vrouw. - Je moest een kind hebben, een kind.' Een kind? Lina zegt: 'Ja.' Een kind? Lina wordt wee om de maag. Ze drukt er haar vuisten op en zit heel krom en kijkt door 't raam. De dame is verdwenen. Van Filip een kind? Had dat allang zo kunnen zijn? Maar dat is monsterlijk. Een kind? - En dan staat haar een jeugdherinnering voor ogen. 't Is Zondagmorgen. Ze staart het venster uit. En in de verte komen twee fietsers aan, een meisje in een zomerjurk, een jongen met blonde haren en in een vlammend rode shirt. Ze komen dichterbij, gaan langs haar venster en rijden verder, op de buitenwegen aan met bermen, tussen landerijen. Lina weet het wel. Daar gaan ze liggen, het meisje met de ogen naar de zon, de jongen naast haar en met zijn blonde hoofd vlakbij het hare. Ze wist het uit het lachend voor zich staren van het meisje. Ze heeft dat Zondagmorgen-ogenblik onthouden. Waardoor? Nu wordt het haar bewust dat zij nooit heeft gefietst, nooit in het gras gelegen heeft. De jongen met het vlammend rode shirt moet eigenlijk nog komen. Ze is nog meisje dat op de liefde wacht.

Ze gaat van 't venster weg. 'Ik ben toch zo blij dat ik beter ben.' Ze gaat voor de piano zitten. Do re mi fa sol la si do, tweehandig en in tertsen. Een mager lied, mager maar gaaf. Achter haar zit er een te verachten. Do re mi fa was ze maar weg. Ze moet maar iets bedenken om haar weg te pesten. Do re mi fa sol la si do. Wacht, nóg een keer en nóg een keer omdat het zo vervelend is. Do re mi fa sol la si do - Ja heus, echt blij ben ik.

Tegen de avond echter wordt ze moe. Ze ligt allang weer

op haar divanbed als Filip thuis komt, zich aan de haard zet, de tas aan zijn voet, de moeder tegenover hem. Hij is een harde werker. Zijn moeder zegt het honderd maal. Hij is een harde werker. Zijn wangen zijn er grauw van, zijn ogen rood-omrand, zijn schedel naakt, geéchauffeerd. Hij legt papieren voor zich uit en werkt. Terwijl hij werkt ruisen zijn neusvleugels en af en toe krast hij wat roos los en valt er een zacht pulver op zijn jaskraag en revers. Lina ligt met half gesloten ogen en kijkt. Het zijn twee Golemwezens uit dezelfde grove stof en van een onverwoordbare saamhorigheid. Bruut en dom en enkel met list te verslaan. De man-golem kijkt op en vindt de blik van Lina aan de overkant. En Lina lacht, zij glimlacht zacht met ogen en met mond. Dan is er iets veranderd. Het snuiven verstomt. De moeder kijkt op, haar ogen star als van een dier omdat zij luistert. Papieren ritselen. Hij doet ze in de tas. De dag is om en beiden gaan de kamer uit, moeder en zoon. Hij komt terug, 't Is om die glimlach. En hij gaat zitten op de divanrand en kijkt. Hij speurt haar ogen af, haar mond. 'Kom boven slapen?' Hij drukt het warme menselijke vlees van zijn gezicht tegen het hare. Zijn oor drukt soepel in haar wang. 'Neen,' zegt ze, 'neen - als we weer samen zijn.' Het stelt hem niet teleur, er is integendeel iets in dat hem verrukt. En weer kijkt hij haar aan. Wat is er anders, ondanks die onderworpen stem?

'Ga nu naar boven,' zegt ze, 'wat moet ze denken.'

'Het is mijn huis.'

'Je moeder.' Ze kijkt hem smekend aan. Daarop schudt hij verachtend, wild het hoofd.

'Neen ga nu, ga.'

Maar boven, als hij zich ontkleedt, wordt hij ontstemd. Op wie? Hij weet het niet. Hij trapt zijn schoenen uit. Hij rukt de dekens tot over zijn hoofd.

Lina beneden kijkt verbijsterd het duister in. Ze wrijft het laken over haar gezicht. Er was een vreselijke overwinning. Er groeit een macht in haar, ze weet niet hoe. Huiverend neemt ze zich voor hem te bedriegen.

En op een middag begon de tocht naar 't gele huis.

Eerst liep ze door de drukke winkelstraten waar grote zeer lange autobussen vol mensen reden. Er stond een bolle wind. En Lina voelde zich onwezenlijk en ijl en wist niet eens meer of dat gele huis wel werkelijk bestond.

Maar voor een bloemenwinkel hield ze stil. Er waren anjers op lange stelen en van een onwaarschijnlijk wit. Ze hoorden in een sprookje, precies zoals ze gedroomd had en daarom kocht zij ze.

Daarna liep ze langs villa's, de anjers heel behoedzaam in de arm. Ze keek de huizen in, voelde zich moe, maar prettig dakloos en zocht. Af en toe hield ze ook stil en wilde zich bezinnen - ging ze wel goed? - en liep weer verder. Maar geen der huizen herkende ze. Er zaten dames voor de vensters met een boek, en één keer ook een kind, het keek, door glas gescheiden, haar aan, met lege kinderblik. De wind stooft langs het deftige plaveisel. Ze hield haar anjers in de arm en zocht.

Toen kwam ze in een heel vreemde nieuwe wijk. Daar stonden kleine huizen, een tuindorp was het, zonnig, schoon. Er was een breed stuk hemel vrij, vol horden witte wolken die samen dreven en samen verder gingen. Lina werd ontzaglijk moe. Ze zocht niet meer, ze liep nog maar, de moede ogen neergeslagen. De anjers lagen in verslapte greep. Het gele huis, was het een droom geweest? En zij ging zitten op een bankje vlak voor een jong plantsoen. Ze sloot de ogen en tegelijk stond het weer

voor haar, dat visioen van rust, een groot geel huis. En een bordes met een pilaar. Terzijde was een plein. Er boven dreef een breed stuk lucht, en wolkenbanken die tot regen neigden.

Toen voelde ze de eerste druppels, langzaam, loom. Windstil was het. Ze keek op het plaveisel en zag geleidelijk de regenvlekjes groeien, hier een, daar een, en nu een heel plakkaat. Toen stond ze op en vroeg maar naar een bus terug. De man die haar daarheen de weg wees, strekte een arm uit, zei:

‘U steekt het plein maar over. - Ziet u dat gele huis? - Daarlangs. En op de tweede hoek vindt u de bus.’

Lina belde aan. Terwijl ze 't huis zo vaak had opgebouwd in droom vermeed ze nu de gevel in zijn grootsheid aan te zien. Ze vreesde dat die haar zou weren, koel als die was, geel, rijk getooid, als van een oud paleis, dacht ze. Het regenen was alweer opgehouden. De wolkenlucht was waterig, diffuus. En onnatuurlijk stil was het. Er was de stemming van een hevig onweer, zonder geluid. Niemand kwam er voorbij.

Ze belde aan. Dat klonk als een gong. De kamer links was leeg, de apotheek. Langzaam week de grote deur. Een meisje liet haar binnen, op de mat. Daar stond ze nu met bonzend hart. Er hing een koele geur, en pénétrant, als in een ziekenhuis. Alleen, hopeloos ingesponnen in haar vaag nog nooit verwoord verlangen stond ze daar tot ze, nog veel te onverwacht, werd aangesproken.

‘En dat bent u.’ Een breed gezicht, gaaf, goed, het lachte met de grijze ogen en de zacht omhaarde mond. Sprakeloos gaf ze haar anjers. Ze voelde zweet onder de rand van haar hoed en in haar hals, ze schoof de dunne boa die ze droeg wat achteruit. Ze beefde in de knieën. Toen

nam een goede hand haar in een vaste greep onder de arm en voerde haar mee. De brede gang liep als een boulevard tot achteraan, een boulevard van grote matte tegels. Ze liepen die niet uit. De kamer waar ze binnen moest was vóór. Een geur van warmte, thee, muziek. Ze duizelde. Veel mensen waren er. Men stelde haar niet voor. Men zei alleen: ‘Nog meer visite voor de jarige,’ en drukte haar neer in een stoel. Haar werden in de schoot gelegd van een heel oude vrouw. Die zat bij 't venster en lachte, ze lachte stil in duizend rimpels en zat in zware kussens krom. En naast haar stonden krukken. Groot was de kamer. Er stonden wel tien stoelen, en ook veel tafeltjes. Ook een piano. Het middaglicht viel als gezeefd door 't wit van de gordijnen en was geen zwijgend dreigend onweer meer. Er stonden schalen koekjes. Het was er feest. Oude en jonge mensen waren er. Men keek haar aan. Telkens ontmoette ze een nieuwe blik, telkens sloeg ze haar ogen neer. Haar handen beefden. Ze durfde niet haar kopje op te nemen, haar koekje op te eten.

‘Blijft u hier?’ En een paar grote blauwe ogen zwalkten de hare tegemoet.

‘Niet zo nieuwsgierig Annie, en netjes blijven,’ zei haar vriendin. Die zag, die hoorde alles. Ze voerde nu een koekje aan een oude man met een heel scheef gezicht, dat lachte kinderlijk, erbarmelijk. En onderwijl wierp ze een vriendelijke blik op Lina.

‘Drink thee en eet uw koekje. Mevrouw van Vlis is achtenzeventig vandaag.’

‘Ze mag nog een miljoen jaar leven.’ Lina zag toen een jongeman. Hij lachte of hij een geschenk gegeven had. Hij had zwart glanzend haar en zijn gezicht was wit en zwaar. Maar niemand reageerde.

Een van de dames die bedienden ging voor de piano zitten en begon te preluderen.

‘Muziek irriteert me,’ zei een dame en zocht Lina's blik. De dame zat kaarsrecht en in haar hals vlamden fel-rode vlekken op. Maar de vriendin zei: ‘Speel maar Heinzelmännchens Wachtparade, snoezig.’

De dame met de vlekken keek diep verongelijkt. Maar toen de kamer speeldoos werd begon ze heftig met het hoofd de maat te knikken als een vinnig lerares achter het tempo aan.

Lina begon zich kalm te voelen. Ze had al met een vaste hand haar kopje zachtjes neergezet, ze luisterde en zwierf met ogen langs de gezichten naast en tegenover haar. En het geheel werd prachtig één van kleurentoon. De hoofden wiegelende bloemen, blank, rose, rood, de oudste geel als van een dor eikeblad. En haar vriendin liet haar niet in de steek. Steeds vonden zij elkanders blik, steeds met een lach. Goed is het hier, dacht ze. Er bleef nu niets te vragen. Ze was nog moe, maar de rand zweet onder haar hoed was droog en rustig knoopte ze haar boa los en legde die over de rand van haar stoel.

Na Heinzelmännchens Wachtparade werd er een lied gespeeld, heel zacht - Leise flehen meine Lieder - En er werd mee geneuried. Het klonk naief, en zonder weemoed, zonder innig en hartstochtelijk verlangen - - en Lina dacht aan lopen op een dode herfstnamiddag langs een school waarbinnen ijl, ruisend gezongen werd. De jongeman glimlachte argeloos met zware neergezakte onderkaak en keek haar aan. En mild, vertroostend lachte ze terug.

Toen het lied uit was kregen ze weer thee en haar vriendin kwam naast haar zitten. Moederlijk greep ze haar hand waarop Lina moest kleuren.

‘Wat aardig toch dat u gekomen bent.’

‘Ik heb zo vaak aan u gedacht,’ zei Lina. Dat was haar eerste liefde-dialoog. Haar hand lag stil, vol overgave, en in haar groeide een spontane bijna verheven vreugd.

‘Zo vaak,’ herhaalde ze en gaf haar smal geëxalteerd gezicht prijs aan de grijze ogen die onderzoekend keken in de hare, langs haar wangen, haar mond.

‘U ziet er heel goed uit. Veel rustiger.’

Lina knikte, maar zei: ‘Soms heb ik het nog moeilijk.’

Ze lachte, de vriendin, begrijpend, en streelde moederlijk haar hand.

‘Het leven,’ zei ze toen, ‘is moeilijk. Maar u kunt het wel.’

Zo werd het Mei.

En Lina had haar dubbelleven veruiterlijkt. Dat was haar geestelijke groei. Zelfs wist ze dat zo: ze had een tehuis en ook nog een tehuis voor haar ziel. In een handomdraaien had ze haar huishouden gedaan, een huishouden dat nieuw bleef, ongerept, behaaglijk maar star als een meubelshow. 's Middags was ze uit. 's Avonds wachtte ze op Filip. Ze was gemakkelijk geworden, vond hij. Ze hilde niet meer. Haar ogen waren wijd en glanzend, maar er stond een lach in die Filip niet begreep. En ze schonk thee, en vroeg hem naar zijn werk, en speelde wat piano, of las. En later op de avond ging ze gewillig met hem mee in lijdelijk schoon plichtsgevoel. Als Filip dan al sliep, lag zij nog wakker en droomde over liefde, De Liefde.

Zo werd het Mei.

Het leven was wel moeilijk, maar zij kon het wel.

Haar hart was als een ster, haar lichaam was geklonken aan het offerkruis. Die beide feiten waren een geheim.

Filip was een alledaags en nuchter mens, die niets begreep. Toch voelde hij verandering. Ten goede? Ze klaagde nooit, ze hilde zelfs nooit meer. Hij werd herademd vriendelijk. Ze gingen samen naar de bioscoop. Daar hield hij van. Voorzichtig keek hij haar dan van terzijde aan. En in het duister zag hij haar smal wit geëxalteerd gezicht half opgeheven, ontspannen, naief ontroerd. Maar buiten werd ze weer de Lina met die vreemde lach, een Lina vol heimelijke razernij voor goedheid, zelfverloochening en offerzucht. Het was het gele huis, wist hij. Daar was een invloedssfeer, begreep hij wel, die haar veranderde.

De waarheid was dat zij er Christus had ontmoet. Daar hield ze 't mee.

Zo werd het Mei.

Het leven had op die manier nog jaren kunnen duren.

Maar het werd 14 Mei 1940.

14 Mei 1940, vergeet dat niet.

Filip was weg. En Lina was alleen toen het begon. Ze zat in 't trapportaal. De deuren schudden en de vensters sprongen stuk. De huizen rondom stortten in. De branden loeiden. Het was een hel.

Toen reden auto's aan met witte vlaggen. Mensen kwamen hun huizen uit en snikten. Ze risten dekens, lakens van hun bedden. Ze smeten bedden het venster uit voor de gewonden.

En Lina rende door de stad, de hel. Puin, puin, kreunende huizen in een vuur dat laaide, hoger dan de bommenwerpers boven de weerlozen gevlogen hadden. Puin, doden en gewonden. En wanhopigen, mannen die hilden. Lina rende, ze hilde niet, ze rende voort langs singels waar de mensen, de gezinnen in het gras zaten, verbijsterd, dakloos, roerloos.

Het gele huis stond in een torenhoge brand. Het zoemde. Het zong een infernaal heet lied. Het stootte laaiende trillende hitte uit. Het waaierde wijduit zijn vonken die dansten in de wind.

‘Zijn ze er uit? - Hé zijn ze er uit?’

Ze vroeg het met haar droge blik star op het huis. Toen gaf een vreemde man haar antwoord. Ze keek hem aan. ‘Neen,’ had hij gezegd. Hij had een vreemd verhit gezicht, ontstoken ogen en wangen nat van tranen.

‘Die arme gekken daar? Onder het puin. Gesneuveld.’ Hij zei het met trillende kin. Gesneuveld. Dat was een rampzalige hoon. Hij schudde lang het hoofd en keek weer om zich heen, naar 't puin waaruit de niet te blussen branden opsprongen.

En Lina keek maar naar dat ene huis. Haar hartslag was niet zwaarder dan gewoonlijk, maar deed pijn.

En plotseling was daar Filip. En die keek mee. Maar toen greep hij haar arm en liepen ze terug, samen, arm in arm, de chaos door van de verpuinde en in brand gestoken stad.

Ze liepen maar met wijde droge ogen. Heel het verleden was dood gebombardeerd. Ze liepen in een gloednieuwe realiteit van moord en puin en brand. Alleen zij tweeën leefden nog.

Thuis hielden ze elkaar ineens omvat en huilden mateloos. Dat samen huilen werd het van een begin hartstochtelijke liefde, een liefde in geheim verbond, een samenzwering, één in weten, één in lijden, één in verlangen -

Lina was mens geworden.

Dat was dus vanaf 14 Mei.

Rotterdam, April - Juli 1940.

Gerard Walschap

VAN KLEINS AF HOORT HIJ ZIJN MOEDER zeggen: wij zijn weer te gelukkig, wat ons nu weer boven 't hoofd? Ons is moeder, vader en hij. Als hij nog klein is omhelst hij dan moeders rokken en denkt dat in de lucht iets groots en zwarts met vleugelen rondvliegt dat op hen kan neerstrijken. Als hij wat groter is omhelst hij moeders lendenen en zij drukt dan zijn hoofd met de wang tegen hare heup. - Aan de andere wang en onder zijne kin legt zij hare warme hand. Hij weet dan al dat er niets rondvlucht. Als hij nog wat groter is vraagt hij waarom zij dat voortdurend zegt. Zij antwoordt dat telkens wanneer de mensch gelukkig is zonder een schaduw, er een leed voor hem in aantocht is en dit omdat niemand op aarde volledig gelukkig kan zijn. Heel haar leven heeft zij dit van haar moeder gehoord, - altijd is het uitgekomen. Soms had zij het nauwelijks gezegd of daar was het ongeluk, het verdriet of een zorg.

Als er dagen voorbijgegaan zijn zonder dat het angstwekkende is neergestreken, vraagt hij zijn moeder wel eens of het ditmaal wel waar is geweest, want er is niets gebeurd. Ook dan neemt zij zijn hoofd warm en beschuttend in de hand en zegt hem dat er voor hem nog geen verdriet bestaat, hij voelt dat nog niet, gelukkig. Hij verstaat zeer duidelijk dat zij haar deel gekregen heeft zonder dat hij het zag of wist. - De waarheid van haar woord groeit enormer: de gevreesde kracht slaat ook ongezien.

Zonder haar zou hij ten slotte volledig gelukkig zijn. Hij is stil van aard, leert graag, houdt zeer veel van zijn ouders en vindt het thuis ongelooflijk aangenaam, vooral bij val-

avond. Dan laat hij zijn knutselier liggen, zelfs moeder gaat rustig zitten, er wordt wat gepraat. De levendige stem van moeder, de rustige van vader nu en dan; en het licht pas aanmaken wanneer hij vader niet meer zien kan. Op den zolder staan drie zwarte kisten en een commode op drie pooten. Na jaren en jaren snuffelen kan hij daar nog terugkeeren voor uren; telkens ontdekt hij er iets nieuws. En vader heeft in den kelder een werkhuisje met alle timmergerief, lijm inbegrepen, een ijzerzaag, een papiersnijder, een boekbindersstel; hij heeft hem toegestaan alles te gebruiken conditie het daarna weer netjes op zijn plaats te leggen en daar heeft vader nooit over te klagen.

Er is geen ander leed dan dat moeder minstens drie dagen per week lijdt aan hoofdpijn, dan zucht ze dikwijls en diep en dat vader lijdt aan niersteen. Deze ziekte heeft het voordeel, zegt vader, dat men zich niet ziek voelt, er oud mee kan worden en dat men er met een korte, hevige pijn van af is. Na eenige uren of een dag gaat de pijn plots over en men stapt dadelijk frisch en gezond uit het bed. Verder spreekt vader nooit over zijn ziekte. Hij is een stil man, goedaardig en een beetje weemoedig. Moeder is levendig en opgewekt. Zelfs als ze hoofdpijn heeft en zucht vergeet ze het en lacht hel op, tot ze het zich opeens herinnert en klaagt: ach, ik heb toch weer zoo'n hoofdpijn.

Slechts de woorden; wij zijn weer te gelukkig, wat hangt ons nu weer boven 't hoofd, planeeren boven zijn jeugd zooals het leed boven het huis. Als jongetje heeft hij gedacht dat het een oplossing was te verhuizen. Dat was al te kinderlijk. Wat hun boven het hoofd hangt zweeft boven het huis, maar het huis beschermt er ook tegen. Telkens wanneer hij naar huis gaat en het daar ziet staan, voelt hij een diepe tevredenheid. Het is sterk en binnenin is vreedzaamheid, aangename beslotenheid. Voor wat hem

boven het hoofd hangt is hij nergens elders zoo veilig. Daarom kiest hij dan ook de studies die hij dichtst bij huis kan doen, in dezelfde straat, handel. Eigenlijk zou hij het liefst scheikundig ingenieur worden, maar dan zou hij de navette moeten doen en dat schrikt hem af. Handel trekt hem ook aan omdat hij dan bij vader in de zaak zal zijn. - Zelf een zaak oprichten zegt hem niets. Zooals hij slechts naar school gaat omdat het moet en zich haast om zoo gauw mogelijk weer veilig thuis te zijn, zoo zal hij naar de zaak gaan om het noodige geld te verdienen en dan gauw naar huis.

Dan maakt hij kennis met een meisje uit de straat dat hij reeds als kleine jongen bizonder mooi en lief gevonden heeft en zij is even opgewekt als zijn moeder. Zij zou liever in een moderne, lichte, blijde flat wonen, maar hij zegt dat dit komt doordat zij niet weet hoe gezellig zijn oudershuis is als men het er eenmaal gewoon is en hoe goed zij het bij zijn ouders zullen hebben. En dat zal natuurlijk ook veruit het goedkoopste zijn.

Dikwijls heeft hij gedacht dat hij toch altijd liever zou hebben dat zijn moeder voor hem zorgt dan wel dit meisje, hoe lief hij het ook heeft. Maar dat valt geweldig mee. Het is een heel andere liefde die de eerste absoluut niet verdringt en op zekeren avond is hij zoo gelukkig bij haar dat hij zegt: Wij zijn toch te gelukkig, wat zou ons boven het hoofd hangen? Zijn woorden openbaren haar plotseling wat zij in hem altijd waargenomen heeft zonder het onder woorden te kunnen brengen. Zij vraagt hem uit over wat hun boven het hoofd zou kunnen hangen. Niets, zegt hij, ik zeg dat zoo maar. Als de vragen precieser worden, antwoordt hij een beetje stug dat zij niet moet denken dat hij zulke kinderachtigheden gelooft, hij is geen kleine jongen meer. Ze zegt hem dat hij nooit eens heel blij is. Hij

glimlacht, dan kent ze hem nog niet. Maar hij is toch, zegt ze dan, geen optimist. - Hij verzekert dat hij het wel is. Hij is absoluut geen pessimist. Daar heeft hij trouwens geen reden voor, want hij heeft een heerlijke jeugd gehad. En als hij bij voorbeeld slechts denkt aan het dagelijksch schemerurtje thuis, dan weet hij dat hij van aard zelf gelukkig en optimist is.

En zij denkt dat het dan toch niet is wat zij gedacht had. Met een pessimist zou zij nooit trouwen, maar hij is het niet.

Den dag na hun verloofsfeest maakt zij voor het eerst zijn schemerurtje mee en inderdaad, dat is nogal poëtisch in dat stug huis. De moeder maakt het licht aan en zegt: Kinderen, we zijn weer te gelukkig, wat hangt ons nu weer boven 't hoofd. Het meisje vraagt ook haar uit en zij zegt dat zij het uit gewoonte zegt, dat heeft zij van haar moeder. Maar toch is zij een beetje aan den pessimistischen kant, nietwaar? Ook de moeder ontkent het en dat klinkt aannemelijk, want zij is de levendigste van de drie.

Het meisje trouwt dan met hem en woont met hem in het gele huis. Wat het is kan zij waarlijk niet zeggen, want hij heeft haar lief en hij is goed voor haar, zijn ouders zijn lief en attent, zij herhalen steeds dat zij hun het leven nog zonniger maakt. En toch voelt zij zich pessimist worden. Als de moeder zegt: Kinderen, we zijn weer te gelukkig, grijpt haar zoo'n angst aan dat zij werkelijk meent het nooit meer te moeten hooren en dat belooft de moeder graag. Het is nochtans of haar iets de levenslust uitzuigt. Zij denkt: het moet het huis zijn.

Zij beweert dat het huis donker is. Maar als zij samen met hem gaat vergelijken is het in de woonkamer van haar oudershuis eigenlijk niet klaarder. Dan triomfeert hij,

maar bij het terugkeeren ziet zij het gele huis staan en voelt er een stillen diepen haat tegen, al is het dan even klaar. Ze is boos op hem omdat hij er zoo mee dweept. Daarin, vindt ze, openbaart zich heel het karakterverschil tusschen hem en haar. Innerlijk moet ze echter toegeven dat zij goed harmonieeren, dat de kleine stoomisjes allemaal door haarzelf zijn veroorzaakt en dat zij eigenlijk telkens ongelijk had. Maar het is het huis. Thuis was zij zoo niet. Het is enkel en alleen dat onvermurwbaar huis.

Hij schrikt zich half dood als zij zegt dat zij niet in dit huis blijft. Daar kon hij met zijn gedachten niet bij. Indien hij zich in den hemel een ideaal van intieme gezelligheid mocht wenschen, zou hij niets perfecters kunnen droomen. Hij vraagt zich af of hij haar wel volgen zou in een andere woning, hoe lief hij haar ook heeft. En hij zegt haar dat zij het maar zelf aan zijn ouders moet zeggen indien zij het hart heeft.

Dat heeft zij niet. Die goede menschen zullen natuurlijk niet willen gelooven dat zij het huis verlaat om het huis; zij zullen denken dat zij iets tegen hen zelf heeft; zij zullen het haar niet vergeven; haar man die zoo veel van hen houdt zal ongelukkig zijn; haar huisgezin zal de helft duurder kosten. En dat alles omdat zij zich hier niet kan wennen. Zij zwijgt dan maar en de haat hoopt zich op en verhardt. Zij meent te zien dat het toch niet alleen aan het huis ligt. Wat dit haar aandoet hebben de drie menschen al lang ondergaan en geassimileerd. Iets stars, iets angstigs, een versteening. Het is in hen zooals in het huis en zij haat het in hen. Eens begint zij tijdens het schemerurtje kwaad tararaboem te zingen en Mie Katsen kom morgen noen. De moeder lacht echter, dan de vader, dan ook haar man. Eenige dagen later, als het gesprek in het halfdonker stilvalt, zegt de moeder haar het nog eens te

doen. Zij antwoordt dat zij eens zal vloeken zoals een werkmans van de waterleiding, die in de loopgracht met zijn hoofd tegen een ijzeren balk aanloopt. Zij neemt haar voorhoofd in de handen, loopt rond, zich kronkelend van pijn en vloekt vijf minuten aan een stuk door. De drie vallen haast van hun stoel van het lachen. De moeder, slap gelachen, het heeft haar deugd gedaan, maakt het licht aan en zegt onnadenkend: We zijn weer te gelukkig, wat hangt ons nu weer boven 't hoofd. Het meisje antwoordt dat zij het weet: zij wil in een ander huis gaan wonen omdat dit haar, enfin, dit huis wurgt haar. En de moeder zakt terug op haren stoel en zucht: daar hebben we 't al, we waren weer te gelukkig.

De zoon wil niet meegaan. Zegt hij. Dat verontwaardigt zijn ouders zoozeer, dat niet meer zij denken aan het grievend voornemen van het meisje en slechts lijden om het ongehoorde dat hij heeft uitgesproken. Een echtgenoot die zijn vrouw wil verlaten omdat zij wil verhuizen! En dat is hun kind! Zij lijden er zoozeer onder, dat zij er met hem niet kunnen over spreken. Maar moeder spreekt er over met het meisje terwijl de mannen naar hun zaak zijn. Zij spreekt er 's avonds in de slaapkamer met haar man over. Het meisje spreekt haast niet met haar man, want hij heeft gezegd dat hij haar alleen wil laten gaan en dat vergeet of vergeeft men zoo maar niet.

Als zijn ouders en vrouw zoo een paar maanden tegen hem gezwegen hebben en gezucht, voelt hij zich zoo ellendig dat hij tijdens een schemerurtje vol stroomt van weekheid, berouw en verlangen naar liefde en vriendschap. Hij zegt: Hierover is een mooi te appartement te huur, zullen we eens gaan kijken allemaal samen? Ze gaan alle vier en het is inderdaad een mooi appartement.

Zoodra zij er wonen moet zij natuurlijk op slag veran-

deren, vrolijker worden, levenslustiger. Hij moet zien dat zij in het gele huis werkelijk kwijnde en nu als omgetooverd wordt. Zij forceert zich daartoe. Hij ondervindt dat zij tijdens hun verkeer gelijk had toen zij hem een pessimist noemde, want hoe levenslustiger zij wordt des te neerslachtiger wordt hij en lustelozer. Voor het eerst ontdekt hij dat vreugde hem niet aangenaam is. Hij meent dat hij naar zijn oudershuis terugverlangt omdat daar een vredige weemoed heerschte.

Nu zij zich inspant om vrolijker te zijn dan zij is, hij zich weemoed begint te kweken en te verlangen naar het gele huis als de eenige plaats waar deze gedijt, groeien zij snel uit elkaar. Zij bekennen droef dat zij niet voor elkaar geschapen zijn. Hij het gele huis, zij is het modem appartement. Evenmin als men tegelijkertijd in de twee kan zijn kunnen zij tesamen waarlijk gelukkig zijn. Het doet hun beiden leed want zij houden toch eigenlijk veel van elkaar. Opdat ieder zich kunne gunnen wat hij in het huwelijkscompromis van zijn voorkeur kan terecht brengen, laten zij elkander zooveel mogelijk vrij. Eer zij samen uitgaan vragen zij elkander zoo dikwijls en attent of zij niet meegaan alleen ter wille van de andere, dat zij dit beu worden en afspreken dat voortaan ieder in principie alleen uitgaat en wie wil meegaan moet het maar zeggen en doen, zonder uitnoodiging. Natuurlijk zegt en doet het geen van beiden meer. Hij neemt de gewoonte aan voor het schemeruurtje dat zij verafschuwt naar het gele huis te gaan, daar te blijven avondmalen en terug te keeren wanneer zijne vensters verlicht zijn en dus zijne vrouw terug is van waar zij haar vermaak heeft gevonden.

Zijne ouders zijn over dit vervreemden ten zeerste bedroefd. Maar ja, daar zij niet boos op elkander zijn kunnen zij ook niet verzoenen en daar het geen kwestie van

woonst was, maar veel dieper zit, kunnen zij er helaas ook niets aan veranderen. We waren te gelukkig, zegt de moeder, wat hangt ons nog boven 't hoofd.

Zekeren avond meent hij plots gewaar te worden dat er niets meer is tusschen hem en haar. Met groote oogen ligt hij in het bed naast haar te staren van angst. Hij heeft werkelijk gemeend dat zij een goeden leefregel gevonden hadden, want hijzelf voelt zich sinds geruimen tijd alweer gelukkig met veel thuis te zijn. Zijzelf heeft de vroolijkheid waardoor zij van hem verschilt vooral den laatsten tijd weer opgedreven. Hij heeft gedacht dat ook zij nu volledig in haar element was en dat hun leven nu de goede en vaste plooi had aangenomen. En nu voelt hij opeens dat zij onverschillig voor hem is. Hij wil haar niet verliezen. Laat in den nacht wekt hij haar, omklemmt haar warm zacht lichaam en fluistert dat ze toch nog veel van hem houdt, niet? Ze vliegt overeind naar het lichtknopje, bekijkt hem met verschrikte slaapoogen en laat zich gerustgesteld weer vallen. Alsof zij niet geweten heeft bij wie zij ligt. Eenmaal in heel zijn leven wordt hij woedend, hij grijpt haar bij de keel. Zij maakt zijne handen los met een kracht die hij haar niet kende. Hij vraagt of zij bij een ander geslapen heeft. Zij antwoordt met groote verachting dat dit hem niet aangaat. Schreiend omhelst hij haar. Hij smeekt haar hem toch nog lief te hebben. Het doet haar genoeg, antwoordt zij hem, dat hij er zelf over begint, want het gaat zoo niet langer, zij wil haar leven hermaken.

Des anderendaags bij zijn thuiskomst is het al hermaakt: er ligt een kalme vriendelijke afscheidsbrief voor hem, een dien hij thuis kan toonen. En zijn ouders erkennen dat er waarlijk niets aan te doen was. Zij leggen zich neer bij het onvermijdelijke.

Het duurt meer dan twee jaar eer hij haar ontwend is en niet meer verlangt naar misschien een andere vrouw. Maar dan vindt hij het volledig geluk van zijn jeugd terug, bij moeder, bij vader, in het gele huis. Niemand kan immers op aarde volledig gelukkig zijn en tegen wat hem boven 't hoofd hangt voelt hij zich slechts hier veilig in een zoeten, vagen, behaaglijken levensangst.

Henriëtte van Eyk

ER HEERSCHTE GROOTE CONSTERNATIE IN DE rattenkolonie. Dikke Rat, de familieking, had overal laten aanplakken, dat ie wat te zeggen had. Dat betekende, dat alle ratten en ratjes zich onmiddellijk moesten verzamelen in het gootsteenkastje in de keuken, om het leege schuurpoeierblikje, dat al sedert jaar en dag als spreekgestoelte dienst deed.

‘Wat zou er zijn? Wat zou er gebeuren?’ De ratten kwamen van alle kanten aangetrippeld. Overal in de verlaten, bouwvallige boerderij hoorde je het kraken van planken, vreemde, dreunende geluidjes, gepiep, geritsel en gestamp. Er kwamen ratten van de vochtige vliering, uit de diepe, donkere bedsteekasten, uit de naargeestige kamers, uit hoeken, gaten en hopen. Ze kwamen uit het oude, met onkruid overgroeide kippenhok, uit de leege stallen, uit de wildernis van de vroegere moestuin, en uit de goudsbloemenchaos van de siertuin. Ze stormden aan over het voorpaadje met de groenige kiezels, die warm waren van de zomermorgenzon. Ze roetsjten langs de steile ladder van de hooizolder omlaag, ze tuimelden in een wolk van ritselend kalk naar beneden tusschen de gescheurde tengel en de afbrokkelende steen van de muren. Hals over kop, piepend en pratend en duwend naar de groote keuken, naar het voorvaderlijk gootsteenkastje, dat al zooveel historische oogenblikken binnen zijn muren had beleefd.

Binnen werden ze verwelkomd door de achtentwintig vrouwen van Dikke Rat. ‘Blij jullie te zien. Ga zitten. Ga zitten’, zeiden de achtentwintig rattendames, die allemaal

een gouden staart-étuitje en zwartzijden kousen aan alle vier haar pooten droegen, wat een verbazend gedistingeerde indruk maakte. De oudste rattendame, de allereerste vrouw van Dikke Rat, had bovendien een vreeselijk kostbare japon aan, een japon van slabladen, gearneerd met echte, opgezette Onzelieveheersbeestjes.

‘Ga zitten, Ga zitten.’

De ratten namen plaats op lange banken aan de kant. Het waren groote, sterke dieren, die stuk voor stuk wisten wat het zeggen wilde te moeten vechten voor hun brood. Hun pooten waren ruw en krachtig. Er was iets fels in hun tintelende oogen, ze deden, heel in het klein, even denken aan woeste everzwijnen, aan leeuwen, aan tijgers met vernielende klauwen. Maar ze waren wel heel erg mager.... Ze keken rond en zwegen omdat ze, als altijd, een beetje onder de indruk waren van de deftige omgeving.

Het spreekgestoelte was nog leeg. Een paar sliertjes verkleurd zonlicht gleden over de vochtplekken van de roodsteenen vloer en over het magere, witte staartje van Wijze Rat, die klein en ineengedoken, zoomaar middenin de vergaderzaal in slaap was gevallen.

Wijze Rat was feitelijk het dier, dat de redevoeringen in elkaar zette voor Dikke Rat, zijn heer. Maar dat mocht niemand weten omdat het een veel betere indruk maakt als een familiekonink zèlf zijn redevoeringen bedenkt.

Een meikever in een leege pillendoos, die als klok dienst deed, sloeg zeven keer met zijn vleugels tegen het deksel, wat beteekende, dat het tien uur was en dat Dikke Rat zoo meteen zou verschijnen.

Langzaam en krakend, leunend op vier stokjes, dik, borstelig en somber schreed Dikke Rat het gootsteenkastje binnen. Waar ie vandaan kwam wist niemand, hij wàs er

en hij leek ineens de heele ruimte te vullen, dat was voldoende. Met de hulp van zijn achtentwintig vrouwen besteeg hij hijgend en blazend het spreekgestoelte. Toen ie daar eenmaal goed en wel op zijn achterpooten had plaats genomen, werd het zóó stil, dat je de kever in de pillendoos kon hooren zuchten.

‘Dames en heeren!’ Dikke Rat ging van het principe uit, dat je altijd beleefd moet zijn, zèlfs tegen je eigen vrouwen en kinderen. ‘Dames en heeren!’ De familieking zweeg en staarde minutenlang met zijn ruige rattenhoofd naar de donkere, ritselende groep om zich heen, waarna ie zòò diep zuchtte, dat een lichte, zeegroene nevel opwoei van de schimmelbloemen op de vochtige muren.

‘Sta me toe met de deur in huis te vallen. Sinds de Coloradokever de aardappeloogst heeft opgegeten, zijn de kelders leeg. De menschen en dieren zijn weggetrokken omdat ze, zooals we zoo vaak hoonend hebben vastgesteld, geen moed meer hadden tegen de moeilijkheden op te tornen. In de graanvelden groeien nu korenbloemen en Klaprozen, maar geen gràn.... De vruchten zijn verschroeid, en in de voorraadschuur is geen korreltje voedsel meer over. Wij ratten hebben tot het uiterste toe volgehouden. We hebben door steen en ijzer heen geknaagd om èèn enkele verdroogde appel te vinden. We hebben in de aarde gewroet om hier en daar een vergeten wortel of bietekmol op te graven. We hebben gevochten met de koude, harde onvruchtbaarheid van het land. We zijn moedig en sterk en vol goede moed gebleven, door alles heen, maar ik, als verantwoordelijk familiehoofd, meen te moeten zeggen, dat het nu genoeg is. De uiterste grens is bereikt. Wij ratten kunnen evenmin als iemand anders van de wind leven. Het was misschien onverstandig van ons te denken, dat we hier op den duur allèèn konden be-

staan. We hangen....' Dikke Rat stakte en keek even hulpeloos naar Wijze Rat, die juist wakker was geworden en dadelijk gediensig aangedragen kwam met een papiertje, waarop de rest van de redevoering stond geschreven.

Dikke Rat maakte een breede, joviale beweging met zijn rechtervoerpoot. 'Niet noodig, niet noodig, m'n jongen....', maar hij pakte ondertusschen tòch het papiertje aan en gluurde er op.' allèèn konden bestaan. We hangen allemaal samen: de ratten en de menschen, de koeien, de paarden, de musschen en de vlooiën; de kruipdieren, de beesten van het water en de geheimzinnige, onzichtbare wezens, die leven tusschen het andere leven in. Dat wist ik vroeger niet, maar nu ik langzamerhand honger krijg, weet ik het wèl. We hebben elkaar allemaal noodig, al was het alleen maar als voedsel. Mag je het een mensch kwalijk nemen als ie koeien eet? Zullen we er een kat scheel om aanzien als ie muizen vangt? Dit terzijde. Om op mijn onderwerp terug te komen: We kunnen op ons eentje hier geen ratwaardig bestaan leiden. We gaan weg! Ieder pakt vandaag zijn ranseltje. Als het nacht is verlaten we dit uitgestorven oord, twee aan twee, in de looppas, door de opening opzij van de scheefgezakte keukendeur, langs de verdroogde regenput, dwars door de verdorde moestuin. Het paadje naast de oude stallen. Het bruggetje over de sloot. En dan: de groote weg! We gaan in de richting, waarin de andere verdwenen Ikzelf zal voor zijn. mijn familie uittrekken, gezeten in de gebersten justerrine uit de glazenkast, gedragen door de zes oudste zonen uit mijn eerste huwelijk. Als de kever in de doos het uur van middernacht heeft getikt, gaan we weg. Ik heb gezegd.'

Dikke Rat wachtte even op het applaus. Toen dat voorbij was, liet ie zich scheefopzij van het schuurpoerblik op

een hoop dweilrafels vallen, drukte Wijze Rat de poot, greep zijn vier stokjes, en wandelde blazend van inspanning en gewichtigheid langs de lange rattenreien het gootsteenkastje uit.

Het was een blauw-witte maannacht. De slooten lagen als zilveren linten over de stille weiden. Nergens de wazige schaduw van een slapend beest. Nergens het zachte geritsel van vogels in de heg. Nergens een spoor van leven. De rechte landweg was eenzaam en spookachtig lang.... Toen kwamen de ratten. Ze marcheerden twee aan twee. Links, rechts, links.... De stilte dreunde. In gesloten gelederen trokken ze voort, de richting op waarin het leven verdwenen was.

Als eerste in de stoet, vòòr de justerrine met Dikke Rat, liep magere, witte Wijze Rat, zoogenaamd als heraut maar in werkelijkheid als het dier, dat de weg wees, die het rattenleger volgen moest.

‘Eerst naar het eerste dorp’, zei Wijze Rat. ‘Als we daar niets levends vinden, gaan we door naar het tweede.’

‘Best, m'n jongen’, zei Dikke Rat. Hij ging verzitten in de justerrine. De zes dragers piepten even van schrik. ‘Stil zitten, vader! Anders kantelt ie om.’

Dikke Rat zat onbewegelijk. Het leger marcheerde door.

De achtentwintig oude rattendames hadden van kastanjebladen gemaakte paralune'tjes opgestoken, omdat het maanlicht anders zoo scherp en wit in haar oogen viel. De jongere ratten zongen onder het loopen. Hun brutale, ruige koppen met de glanzende snorren, hadden iets uitdagends. ‘We zullen wel er es eventjes laten zien wie we zijn!’ De ranseltjes dansten op de maat mee op hun rug. Ze droegen geen hoeden of petjes. ‘Die jeugd, die jeugd....’ mummelde Dikke Rat's eerste vrouw be-

denkelijk. ‘Ze hebben een manesteek voor ze het weten....’

Links, rechts, links! De landweg af tot het eerste dorp.

Het eerste dorp was doodstil. In het maanlicht zag je, dat de oude kerktoren was ingestort van bouwvalligheid. De muren van de huizen waren afgebrokkeld, de daken groen van mos. De gebeeldhouwde pomp op het dorpsplein was beschadigd door een, door de bliksem getroffen linde, die er dwars overheen lag. Er groeide onkruid tussen de steenen, je zag niet waar de straat eindigde en het weiland begon. Het rook er naar stof en naar Lievevrouwebedstroo, en er was nergens meer iets levends, geen mensch, geen kat die langs de huizen sloop, geen fladderend motje, geen mug, niets.

Doorlopen naar het tweede dorp.

Van het tweede dorp was niets over dan een regenton en een bordje met *Verboden Toegang*.

Tegen zonsopgang kwamen ze bij het derde dorp, dat er uitzag als een groote, groene berg, omdat de klimop van het kerkhof er heelemaal overheen gegroeid was. Wijze Rat, die dacht aan het slapende slot van Doornroosje, liet halt houden, en ging onder de klimop kijken om te zien wat er zat. Maar er zat niets, er waren zelfs geen spinnen of torretjes tussen de dorre bladen. Wijze Rat kwam met een verdrietig hoofd weer boven. ‘Niks’, zei ie. ‘Ze zijn er niet....’ en hij tuurde zoekend om zich heen omdat ie nu eigenlijk niet goed meer wist wat te doen.

De dragers hadden de justerrine met Dikke Rat neergezet. De achtentwintig oude rattendames zaten armzalig tegen elkaar te knikkebollen. Een paar van de jongere dieren hadden zò’n honger, dat ze weifelend aan het uiterste puntje van hun eigen staart begonnen te eten.

Staarteten is het begin van het einde, was ze geleerd, maar ja, wat dōè je als je al sinds dagen niets te knagen hebt gehad? Staart is heelemaal niet lekker. Maar honger is honger.

Wijze Rat verborg z'n gezicht in de klimopranken. 'De heele mooie, sterke familie gaat naar de bliksem als er niet gauw wat gebeurt' Toen ie z'n kop weer te voorschijn trok, was de zon opgegaan.

De zon keek aardbei-rood over de weilandhorizon in de verte. Toen ineens.... Ze zagen het allemaal tegelijk. In het vreemde, oranje licht van de morgen, bewoog iets boven hun koppen. Het kon een afgewaaide perebloesem zijn, maar de tijd van de bloesems was voorbij.... iets kleins, wits, fladderends....

De ratten bibberden van spanning. Ze tuurden scherp omhoog.

Ja, het was waar: een teer, kantachtig, een lèvend vlindertje bewoog boven de kerkhofheuvel van het derde dorp!

'Gauw!' Wijze Rat was al op zijn vier oude pooten vooruit gestormd. De dragers met Dikke Rat volgden in de looppas. En daarachter al de andere. Holderdebolder, dwars door de drassige weiden, door moddersloten, door kroosvijvers, langs leege, doode boerderijen, achter de witkanten vlinder, achter de lèvende vlinder aan.

Tòt die vlinder er genoeg van kreeg. Ze werd er zenuwachtig van te vliegen met een heel regiment rare dieren achter zich aan. Ze ging boos zitten op het dak van een scheefgezakte hooisluur, en keek naar beneden. 'Wat moet dat?'

Dikke Rat stapte uit de terrine, en maakte een buiging. 'Pardon.....,' en Wijze Rat ging verder: 'Pardon, mevrouw....'

De vlinder raakte een beetje vriendelijker gestemd door al die beleefdheid. ‘Ik heet Vloddertje’, zei ze bijna minzaam. ‘Een mooie naam’, glimlachte Dikke Rat galant, maar Wijze Rat hield zich bij het zakelijke. ‘We zoeken levende mensen en dieren, en eten. Daarom waren we zoo blij toen we u zagen. We dachten, dat u ons misschien wel de weg zoudt willen wijzen....’

‘O, is dat het.’ De vlinder vloog van het schuurdak op de groenuitgeslagen deksel van een oude regenput. ‘Kom dan zoo meteen maar mee. Ik zal jullie brengen naar de plaats, waar alles op een hoopje is gaan wonen. Het is een stad vol mensen en dieren. Ze eten er kreeft en caviaar en allerlei vreemde, dure dingen. Maar ik zou liever dòòdgaan van de honger, dan dáár wonen. De mensen zèggen, dat ze leven, maar als je mij vraagt zijn ze al een eeuw geleden gestorven.’

Wijze Rat ging op z'n achterpooten zitten van verbazing. Dikke Rat en de andere hadden niet verder geluisterd dan tot en met caviaar....

‘Hoe....? Hoe....?’ stamelde Wijze Rat verward.

‘Hoe ze er uitzien?’ vroeg de vlinder. ‘Nou, niet veel moois. Ze zijn lang en wit en gepoeierd. Ze kunnen niet tegen de zon en niet tegen de kou. Ze zijn bang voor wind en sneeuw. Ze zijn bang voor het donker en voor het licht. Ze zijn ook bang voor elkààr, ze moorden elkaar geniepigjes, achter elkaars rug om, uit, en er komen steeds meer huizen leeg te staan. Een vroolijke boel! Maar ze weten meer dan iemand ooit geweten heeft. Ze hebben de kunst hervormd volgens een nieuw systeem, en ze gooien je dood met idealen en vitaminen, maar ze spuwen op het brood, op het goeie, ouwe brood, je weet wel.... Hun kinderen rijden in ziekenwagentjes, en hun muziek heeft geen melodie en geen maat....’

‘Hun caviaar...?’ aarzelde Dikke Rat, z'n snor streelend. ‘Zullen we maar vast gaan?’

Vloddertje woof even geïrriteerd met haar vleugels. ‘Val me niet in de rede, dik dier. Ik zal je naar die stad brengen, maar doe me èèn plezier en houd je met je familie een beetje afzijdig. 't Is voor je eigen bestwil. Vet smet. Eet, en laat de boel verder doodvallen.’

‘Ja!’ zei Dikke Rat. 't Klonk als een plechtige gelofte.

Voorwaarts marsch!!! De ratten trokken verder, achter de witkanten vlinder aan.

De stad lag op een lage heuvel. Erboven hing een loodblauwe wolk. Eromheen was een van stalen fabrieken, gevangenissen en gestichten. De stad kon je al in de verte ruiken, ze rook naar benzine, carbol en parfum. Je kon haar ook hòren, een raar, kreunend geloei leek de ratten over de dorre velden tegemoet te waaien.

Dikke Rat ging staan in z'n terrine. ‘Eindelijk!’ riep ie schor van aandoening. ‘Lèven! Eten!’

‘Menschen! Eten! Eten!’ jubelden ze allemaal.

Alleen Wijze Rat zei niks. Die dacht aan alles en hij stikte alweer van de zorgen. Hij gespte z'n ranseltje af, en haalde daaruit een klein, rood boekje, waarin ie de plattegrond van het riolenstelsel van de stad opzocht.

‘We gaan onderdoor, dat is veiliger’, zei ie. ‘De nabijheid van mensen beteekent nou wel èten, maar d'r zitten ook minder prettige dingen aan vast. We kunnen niet zomaar over het asfalt van de breede straten en pleinen gaan lopen. Ze zouden ons zien en de katten op ons afsturen, en de honden loslaten...’

Wijze Rat vouwde een kaartje uit op de grond, hij zette een brilletje op, en tuurde zorgelijk op het wirwar van lijntjes. ‘Riool A naar rechts, en dan linksom riool B....’

‘Als jullie denkt, dat ik meega, heb je het mis’, zei de vlinder. ‘Ik ben daar gek! Over een tijdje kom ik wel es kijken hoe 't staat. Ik zal jullie het adres geven van een huis. Een hùisje, meneer! Eten en eten en nog er es eten! Het is, dat ik de natuur prefereer, maar ànders...’ Vloddertje ging op de rioolkaart zitten en had een lange bespreking met Wijze Rat. ‘Het is een groot, leeg huis’, zei ze. ‘Tenminste 't ziet er uit of het leeg is, maar 't is vol, tot het dak toe vol.’

‘O juist.’ Wijze Rat maakte aantekeningen: Een groot huis. Groote, mufte kamers. Verkleurd, rooddamasten behang. Op het behang donkerder plekken, waar portretten en teksten en stofdoekmandjes hebben gehangen.

‘Nù hangt er niets meer,’ zei de vlinder. ‘De ouwe mevrouw, die er woont, heeft alles omgezet in eten: kasten, kisten, balen eten...’

‘Lekker eten?’ vroeg Dikke Rat vanuit zijn terrine.

‘Hoe weet ik dat nou?’ zei de vlinder. ‘De menschen in die stad eten vreemde dingen: geconfijte oesters, gemarineerde aardappels, Grieksche, op rotsgrond gekweekte peulachtige doppertjes, dopperrachtige peultjes, en rundernagels met rumsaus. En nachtegalehartjes. En reeneus. En kwartelsoep...’

‘Eet die ouwe mevrouw dat allemaal?’ vroeg Wijze Rat met z'n potlood achter z'n oor krabbend, maar de vlinder zei, dat de ouwe mevrouw niets at dan èèn hàlf beschuitje per dag. ‘De rest bewaart ze voor de zekerheid. En ze is zòò bang voor dieven, dat ze een advertentie heeft gezet: *Oude mevrouw zoekt andere oude mevrouw om samen de angstige nachten door te brengen*. Ik weet niet of ze iemand gevonden heeft, maar ze is met een koffertje het huis uit gegaan. Ja, ja, 't zijn me tijden!.... Tot ziens.’

Vloddertje vloog weg. Je zag haar nog even als een war-

relend papiersnippertje tegen de sombere, leiblauwe avondlucht, toen was ze verdwenen.

‘Zullen we maar weer?’ zei Dikke Rat tegen de dragers.

‘Riool A naar rechts, en linksom riool B....’, mompelde Wijze Rat. ‘En dan het huis in door het weggeroeste luchtrooster van de salon....’

Het was bijna nacht toen het rattenleger de plaats van zijn bestemming bereikte. De stad was nog wakker. Er snorden auto's door de straten, parelmoerachtig neonlicht kronkelde langs de daken van schouwburgen en café's. Vreemde, doodstille bedelaars stonden in de portieken, verdroogd, versteend, of ze daar altijd al gestaan hadden en altijd zouden blijven staan. Dansmuziek, een dronken man, gelach, gegil en gevloek. Maar het huis stond zwart en stil en eenzaam tegenover de boomen van een park.

‘Wat een ontzette mooi huis!’ zei Dikke Rat eerbiedig. Hij was uit de terrine gestapt en stond nu op de stoep naar boven te kijken. ‘Wat een lijn! Wat een stijl! Wat een luxe! Dat is nog es wat anders dan die ouwe, baksteen, vierkante boerderij....!’

‘Prachtig! Verrukkelijk’, piepten de rattendames in extase. ‘De muren zitten met echte gele pleister, en als je met je oogen knippert lijken de pilaartjes echt marmer.’ ‘Als je er een torentje bijdenkt, is het een kasteel’, zei een van de rattenjongens. ‘Als je er een koepel bijdenkt is het een paleis’, zei een ander. ‘Als je er tien verdiepingen bijdenkt is het een wolkenkrabber.... Als je er alle verdiepingen af denkt, is het een plein.... Wat een huis, wat een huis!!!’

‘Het is in elk geval lang niet gewoon’, zei Wijze Rat.

‘Zullen we nu maar naar binnen gaan?’

De ratten klommen tegen de gevel op, en lieten zich door

het weggeroeste luchtrooster in de groote salon vallen. De groote salon leek op het eerste gezicht leeg. Flauw schemerlicht van buiten viel langs de kale muren. De rattenpooten stampten over een houten vloer. Aan de tierelantijntjes van het vage plafond hingen wazige webben van stof. Geen stoelen of tafels, geen lampen of kussens, geen gordijnen voor de vane ramen, geen plant, geen bloemetje.... Alleen kisten met eten, kasten met eten, nachtegalehartjes, reeneus en kwartelsoep.

Massa's eten, en prachtige woonruimte tusschen de verzakte plafondbalken en achter de kalken versiersels boven de schoorsteenmantel.

Als er een rattenhemel op aarde was, dan was het deze kamer, dit huis met zijn donkere gangen, zijn overvolle voorraadkasten, en zijn wormstekig houtwerk.

Maar er is geen hemel op aarde, zèlfs geen rattenhemel.

De eerste week ging alles goed, en de tweede ook, en de derde....

Maar daarna, langzaam aan, liep het mis. De ratten, die vroeger zò hard voor hun bestaan hadden moeten vechten, kregen genoeg van reeneus en kwartelsoep en rust. Ze gingen zich vervelen, ze liepen elkaar voor de pooten, ze werden pafferig en slap en humeurig. Ze kregen hartvervettingen en maagverzakkingen en slokdarmverrekkingen. Ze werden 'nervuus' en neurasthenisch, ze werden lastig en valsch. Ze begonnen te harrewarren, ze gingen elkaar met vijandige oogen zitten aankijken, ze vòchten.

Het is raar hoe gemeen iemand kan worden van te veel eten. Op een dag zei een van de vrouwen van Dikke Rat, dat Vloddertje, de vlinder, was gekomen en het eten had vergiftigd, al het eten.... Dat wàs niet zoo, maar ze geloofden het allemaal grif omdat het zoo prettig is iets slechts van iemand te gelooven.

‘Zoo'n valsch stuk vlinder!’

Na die dag raakten de ratten het eten niet meer aan. Ze rammelden van honger tusschen de volle kasten en kisten. Ze werden weer stil en somber en mager, maar ze werden niet meer zoo ondernemend en moedig als ze vroeger waren. ‘We steken geen poot meer uit om voedsel te zoeken. Als alles dan zoo beroerd is, moet 't ook maar zoo beroerd blijven. Al die vuile oesters en olijven hingen ons tòch al lang ons keel uit. Als we hier geen fatsoenlijk roggebrood of zure appels kunnen krijgen, eten we net zoo lief hout.’ En toen begonnen de ratten aan het huis. Wijze Rat, die een heel zacht stemmetje van de honger had gekregen, waagde een voorzichtige opmerking: ‘Ik geloof niet, dat het verstandig is....’, maar Dikke Rat en de andere zeien: ‘Après nous le déluge’, waarna ze hun tanden in de vloerplanken zetten.

Na de vloerplanken kwamen de betimmeringen van de muren aan de beurt, en de deuren, de traptreden, de breede vensterbanken. Dagin, dag uit. Nach tin, nach tuil. Het stutwerk van de zoldering; de zware balken, de eerste, de tweede..... Eindelijk, na maanden, de laatste....., de allerlaatste....

De zomer was intusschen voorbij gegaan, en de herfst, en de winter. Toen het weer voorjaar, bijna zomer was, stond het huis nog maar als een frêle skelet tusschen de zware boornen. Een voos kaartenhuisje, een tooneelcoulissenhuisje, alleen buitenkant en verder niets. Als de wind opstak zou het in elkaar ploffen, als de pinda-Chinees, die met z'n broodtrommel op de stoep zat even met zijn puntige elleboog tegen de voorgevel stootte, zou het omslaan. De gepleisterde kolommetjes en balustradetjes leken te bibberen van hun eigen onbenulligheid.

Binnenin het holle huis zaten de ratten, ze zaten tusschen

onaangeroerd eten en houtstof en kalkbrokkenen flarden papier. Op de vier ragdunne muren balanceerde het dak.

In een hoek, met een stuk oude krant, zat Wijze Rat. ‘Het is misschien beter hier weg te gaan’, opperde ie schuw. Hij tuurde door de blauwbestoven ruiten naar buiten. Hoog in de lucht leek de zon paars en vlekkerig.

De andere ratten lachten om Wijze Rat. ‘Je bent gek’, zeien ze. ‘We hebben nog de heele voordeur, en de achterdeur en de drempels. We zijn niet van plan een korreltje over te laten.’

‘Ik weet niet,’ zei Wijze Rat, ‘maar 't is net of ik iets hoor bewegen door de lucht, buiten, bij het dakraam.... Het was of de voorgevel even zwiepte.... Er ritselt iets, een geluid van vleugels. Stil....!’

De paarse, vlekkerige zon, die de ratten zagen, was buiten, boven en om het huis stralend warm en zomers. Uit het park zwierde een geur aan van violieren en rozen, de oude boomen waren stoffig, maar zoo breed en sterk. De stad met heel haar rare hebben en houden leek op de achtergrond te raken. De wereld bestond alleen nog maar uit zon en bloemen en boomen, en uit een klein, stralend-wit, kantachtig vlindertje, dat, vlak boven het uitgegeten huis, op en neer deinde, of het aan een onzichtbaar dun elastiekje zat. Op en neer, heen en weer, als een pluisje waaiend over de warme dakpannen.

Achter, naast, overal òm het huis lag de stad onder een goorgele nevel van stof en benzinedamp. Als jegoed snoof, rook je náást de geur van de violieren en de rozen uit het park, de narigheid, de armoede en de honger.

Jachtende, jakkerende mensen. Gedreun van auto's en karren, geschetter van muziek, gebrul van claxons. Een leelijke vrouw met kleeerhoutjes, die niemand koopt. Met

orchideeën versierde tafels van een feestelijk hotelterras. Een man met een oogziekte, die vodden en stukken karton bijeenzoekt uit de vuilnisemmers. *Een doode* duif, ergens in een goot....

De witte vleugels van het vlindertje trillerden. Het was raar, dat een beest ineens zòò verdrietig kon worden op een mooie voorjaarsdag. Ze dacht aan het dennenbosch en aan de hoge brem, waar ze die morgen nog overheen was gefladderd. Het was soms wel koud in het bosch, en de bremtakken konden vreesdijk zwiepen in de wind, maar tòch.... De vlinder kreeg plotseling zoo'n ontzettend medelijden met dat rare, gele, kille huis daar onder zich, dat leege, opgedirkte huis, dat nooit de zon zou zien opkomen boven de hei. Zoo zielig, zoo mal, zoo nutteloos stond het voor zich uit te koekeloeren.

Het dak van het huis was warm, de smalle goot blikkerde kokendheet in het zonlicht. Het vlindertje cirkelde omlaag, heel licht, als een pluisje. Maar soms is zelfs een pluisje te zwaar. Toen het witkanten vlindertje heel voorzichtig neerstreek op het bovenste puntje van het dak, stortte het huis met een vreemd, dofplofjefinaal in elkaar. Flang! Weg! Alleen de stoep bleef staan.

Op de stoep zat de pinda-Chinees. Die merkte niets, die bleef zitten. Hij zit er nu trouwens nòg.

Onder het dakpannenpuin, in de chaos van blikjes en balen eten, met gekneusde pooten en geknakte staarten, krioelden de ratten. Ze klommen piepend en kermend te voorschijn en ze balden hun vuisten tegen de kleine, witte vlinder, die hoog boven hun koppen, trillend van ontzetting wegvloog door de blauwe zomerlucht.

‘Ellendeling! Heb je nu je zin, leelijke, slechte ellendeling!!!’

Wijze Rat zei niks. Die had de vlaggestok op z'n kop gekregen en was dood.

Jef Last

DE DROOM OP ZICHZELF, DIE MET REGELmatige intervallen van één à twee jaar telkens terugkeert, is natuurlijk niets bizonders, en klassiek geworden. door de scène in Strindberg's *'Droomspel'*, waarin de grote man naar school terug moet.

Nog onlangs, toen ik na jarenlang verblijf in de tropen, als enige der naar alle hoeken verstoven jeugdmakkers, mijn ouden vriend Kaspar H. terugvond, die nu een algemeen geacht industrieel is, met een villatje aan de rand van Hilversum dat over de hei uitziet, kwam het gesprek op onze schooltijd, en op den gehaten terger van een 'baas', wiens summiere onredelijkheid voor ons destijds in zijn beruchte uitroep: 'je zúlt excuus vragen, en je krijgt het niet!' gekristalliseerd scheen. Terwijl in de knusse kamer, achter de glas-in-lood-ruitjes van de erker, de schemering reeds begon te vallen, en Kaspar's vrouw zich, om de kinderen naar bed te brengen, even had verwijderd, boog hij zich plotseling naar mij toe, en zei met een gedwongen lachje: 'Weet je Karel, dat ik nog bijna ieder jaar droom, dat ik mijn eindexamen doen moet? Ik voel dan het van huichelachtige gezicht van den baas weer achter me, zie de drie halfbegonnen wiskundevraagstukken, die ik uit zenuwachtigheid geen van allen in me op kan nemen, en weet met hopelooze zekerheid, dat ik moet zakken.'

Hij nam een sigaar uit het kistje voor ons, beet het puntje er van af, hoewel het mesje naast hem op de tafel lag, en vervolgde: 'Die droom is nu en dan zo reëel geweest, dat ik wel midden in de nacht ben opgestaan om, tussen

allerlei oude rommel, mijn eindexamen te zoeken, en niet weer aan slapen denken kon, eer ik het had gevonden.’

Een lucifertje vlamde aan, en in het licht van de vlam zag ik op zijn gezicht een gespannen vraag, de vraag van den man, die in zijn hart een schooljongen gebleven is, en die zonder voortdurende bevestiging van anderen, niet aan zijn eigen positie en succes durft te geloven, omdat hij altijd weer het honende glimlachje van den ‘baas’ achter zijn rug voelt.

Het was in die enigszins gedwongen conversatie, als altijd bij vrienden wier leven na de puberteitsjaren volkomen uiteen liep, het enige ogenblik waarop wij plotseling het contact weervonden, van gemeenschappelijk beleefde angst en afschuw, en dadelijk voorbij toen zijn vrouw terugkwam en het licht aandraaide, maar ik zeide hem niet, dat ook ik telkens weer, en telkens na ogenblikken van grote zelf-voldaanheid om de een of andere goed geslaagde transactie, of een bravourstukje, als een soort morele berisping, door diezelfde droom bezocht werd.

Noch ook sprak ik over het gele huis, dat voor mij met deze droom onherroepelijk, hoewel onverklaarbaar, was verbonden.

De jaren Indische eenzaamheid, ergens in de binnenlanden, hebben het mij onmogelijk gemaakt dergelijke intiemste belevenissen aan anderen mede te delen, en zelfs nu ik, na het merkwaardige terugkeren van de droom gisteravond, besloten heb, haar voor mij zelf te noteren, is het of de pen slechts met weerzin aan de bewegingen van mijn vingers gehoorzaamt.

Het gele huis, waarin ik mij, hoewel het niets met onze Christelijke H.B.S. uitstaande had, altijd weer dit eind-

examen droomde, was een lelijk, hel gesausd gebouw, in de karakterloze stijl van het einde der vorige eeuw, met dikke kolommen, een gebogen balcon en stenen trappen die naar de dubbele ingangdeur leidden. Bovendien zag ik het, in mijn droom, telkens weer tegen een knalblauwe achtergrond, aan een leeg plein, dat door enkele, bijna even lelijke gebouwen, op de achtergrond, begrensd werd.

Het merkwaardige was, dat ik met volkomen zekerheid meende te weten, waar dit huis stond. In mijn vroege jeugd was ik op school geweest in Leeuwarden, waar mijn ouders aan de Noordersingel, tegenover de Gouden Bol woonden, een naam die destijds sterk op mijn kinderverbeelding werkte, omdat ik onder dit groene bolwerk van de Prinsentuin inderdaad een massief gouden bol begraven waande. Over deze Noordersingel voer 's morgens een pontjesbaas met ringetjes in de oren en een wit schippersbaardje ons naar de overkant, vanwaar we door steegjes, langs de rustige binnenhoven van het oudemannenhuis, onze school bereikten. Dezelfde steegjes, iets verder teneinde gelopen, kwamen uit op het grote plein achter de Oldehove, waar het ons streng verboden was te komen, omdat er 'verdachte café'tjes' stonden en 'slechte vrouwen' woonden, onwettelijk voor mij, maar op geheimzinnige wijze verwant aan de 'gala-madammen' die mijn vader beweerde eens met zijn zeilboot bezocht te hebben.

Daar ik niets bepaalds te doen had, en vrijwel geen mensen in Holland meer kende, zodat, met regenweer en een lastige hospita, mijn verlof één grote verveling van bitteruurtjes en bridge-avondjes met oud-Indischgasten in 'de Witte' dreigde te worden, besloot ik, kort na mijn gesprek met Kaspar H., naar Leeuwarden te reizen en mijn

overtuiging te verifiëren, misschien ook in de hoop, daardoor achter de geheimzinnige samenhang te komen tussen dit huis en mijn gedroomde examen.

Ik vond de stad tot in het belachelijke gekrompen en van een saaiheid buiten iedere beschrijving.

De wandeling naar de ‘Kleine’- en ‘Grote Bontekoe’, die in mijn herinnering een gehele middag vulde, was nauwelijks een half uur lopen, en het driehoekig eilandje, waar eens een grotere jongen mij heengesleurd en gedwongen had kikkers voor hem te vangen, was geen eilandje meer, maar nog slechts een minimaal heuveltje langs de straatweg.

In de avond liep ik spitsroeden over Kelders, Nauw en Nieuwstad, tussen een haag, over hun fietsen hangende, opgeschoten jongens, die de verdenking opwekten, dat alle koeien om de stad, voor deze bijzondere gelegenheid Kreymborgs confectiekleding hadden aangetrokken. In de gezelschapszaal van ‘de Klanderij’ bespraken, onder het genot van een borrel, een paar hereboeren de prijzen van fok- en slachtvee, en als ik naar buiten keek, kon ik ‘de naakte man’ zich zien schamen over zijn inderdaad buitensporig formaat en naaktheid. Mijn bezoek aan het plein achter de Oldehove had ik uitgesteld, minder uit angst voor de gala-madammen, dan om deze wandeling 's morgens vroeg te kunnen maken, tegen de tijd dat de kinderen naar school gaan.

De volgende morgen stak ik met het pontje over, dat niet meer door een baas met schippersbaard en oorringetjes, maar door een jongen kwant met groene deukhoed bediend werd, en constateerde met zekere vreugde, dat de kinderen elkaar nog steeds als in mijn tijd met kastanjes uit de Prinsentuin bestookten.

Op het geroep ‘juut, júút’ stoven ze vooruit en ik volg-

de langzaam, door de steegjes die ditmaal, bij uitzondering, breder waren dan in mijn verbeelding. De weg wees zichzelf, alsof ik in een droom ging.

Ik kwam langs de vriendelijke, met bloemen verzorgde binnenplaatsen van het oudemannenhuis, en langs het gymnastieklokaal achter de muur, waar wij als jongens wachtten, om de meisjes die er uit kwamen aan hun vlechten te trekken.

Ik kwam langs het oude poortje ‘voor de prinsessen’, langs het eerste ‘verdachte café’tje’, en zag aan het einde van de straat reeds de Oldehove, een afgeknot, scheefgezakt oud mannetje, dat door de een of andere stoutigheid te groot voor het Huis geworden was, en voor straf alleen gezet, om zich te schamen, op het Kerkhof. Nu was ik bij de hoek,... vlak daarachter, links, moest het gele huis staan.

Ik voelde mij hiervan zo zeker, dat ik mijn pas onwillekeurig versnelde. Ik sloeg de hoek om, zag het plein even leeg als in mijn droom, de lucht even knal-blauw en op de achtergrond dezelfde saaie gebouwen, maar van het gele huis was geen spoor te bekennen. Zij die ik er naar vroeg, in de ‘verdachte café’tjes’, ontkenden dat ooit een dergelijk huis hier gestaan had. Ik maakte een korte omweg om het ‘Burmania-huis’ te zien, een andere mysterieuze naam die uit mijn kinderjaren was blijven hangen; het bleek een herenhuis-achtig kantoorgebouw te zijn, dat in geen enkel opzicht iets met het gele huis uit mijn droom had te maken.

Het was, als op die avonden, dat men een vriend verwacht, die uitblijft. Hoewel je weet, dat hij nu niet meer zal komen en hoewel je nog naar de tweede voorstelling van een film die je zien wilde, toe zoudt kunnen, blijf je zitten, met een boek opengeslagen, waarin je niet leest,

en een glas whisky ingeschonken, dat je niet uitdrinkt, totdat het nacht wordt.

Hoewel niets mij in Leeuwarden vasthield, en niets mij in dit provinciestedje bekoorde, bleef ik hangen. Ik wandelde nogmaals langs de Kleine- en de Grote Bontekoe en verder, tussen de weilanden door, naar Jelsum, waarvan het romantische kerkje mij aantrok.

Naast een paar zeventiende-eeuwse huisjes opende zich een smal laantje. Het was er zoo stil en mysterieus, dat men onwillekeurig lust had op zijn tenen te gaan lopen en het eindigde vrij plotseling op een verwilderd grasperk, waar de ondergaande zon een rode glans aan verleende, alsof het reeds herfst was. Achter het grasveldje was een diepe gracht met eendenkroos en witte waterlelies, waar de verweerde muren uit opstegen van een klein landhuis. De pannen van het dak waren hier en daar gebroken, de luiken voor de vensters gesloten en op het bijna vervelozehek van de vonder, die over de gracht gelegd was, kon men nog slechts met moeite ontcijferen: 'Dekema State'.

Ineens greep ik naar mijn voorhoofd.

Het is, in mijn avontuurlijke en tamelijk robuuste leven, altijd een grote gave geweest, en de oorzaak van mijn successen, dat ik, waar het nodig was, steeds kon vergéten. 'Streich durch- und geh weiter', dat was de leuze, die ik aan mijn lievelingsauteur: Strindberg ontleend heb. Vergéten kunnen: de honger, de muskieten, de koorts van een tocht door het oerwoud, taifoens, giftige peilen door onzichtbare hand uit het donker geslingerd, was voorwaarde voor het steeds weer entameren van nieuwe expedities, maar even noodzakelijk voor de carrière van een gelukzoeker in de tropen; afspraken te kunnen vergeten die geen voordeel meer hadden, vrien-

den die een ballast werden en,... want de eenzaamheid der dessa's, waar de gladakkers nachtenlang de maan blaffen, heeft kuren,.. vergéten kunnen: eigen laagheden, eigen tekortkomingen, eigen prijsgegeven idealen, is absolute noodzaak voor wie daarginds niet aan whisky of meiden langzaam wil degenereren.

Het was altijd mijn trots, deze gave van te willen en te kunnen vergeten ontwikkeld te hebben tot een kunst, waardoor werkelijk alles, wat ik vergeten wilde, wel spoorloos uit mijn geheugen scheen te verdwijnen. Ze werd de oorzaak van mijn taaiheid, van mijn successen, maakte mij rijk en onafhankelijk, - ze is, in deze levensavond, de oorzaak van mijn steeds groter eenzaamheid geworden.

Maar 'Dekema', 'Dékema-State!', dat was een woord alsof iemand plotseling met een sleutel de deuren van dit lang gesloten gebouwtje had geopend, dat het licht er binnenviel, aarzelend, maar steeds helderder voor wie er aan wende, op al de grijsbestoven meubels, het uitgesleten karpet, het vergeelde behangsel...

'Dekema-State', en een meisje in onze klas dat schertsend de 'Roos van Dekema' genoemd werd, met de bijna doorschijnende blankheid van huid die men nog ziet op portretten uit de romantische periode, behalve dan die twee rozen op haar wangen, waaraan ze haar bijnaam dankte, omdat we toen nog niet wisten, dat het slechts de hektische rozen van een vroege tering waren. En het enigszins romantische waas óm haar, door verhalen over een vader, die op een oud kasteeltje woonde, ergens in Friesland, en gemeenzame, vroege jeugdherinneringen die samenbrachten, omdat zij, net als ik, in Leeuwarden op school geweest was.

En die beruchte woorden van den baas 'je zúlt excuus

vragen en je krijgt het niet', die sloegen immers op een schrift van mij dat hij gevonden had, een schrift met (kan het waar zijn?) gedichten: 'sonnetten aan de geliefde'. En was er ook niet ergens, in Amsterdam waar we op de H.B.S. gingen, aan Marnix- of Nassaukade, een huis met kolommen en een balkon, een geel huis misschien, waar zij woonde bij een tante? Of was dat alles slechts verbeelding?

Achter me, in een boerderijtje dat ik nog niet opgemerkt had, begon een hond te bassen. Een boer kwam naar buiten en vroeg, niet bijster vriendelijk, wat ik op verboden terrein deed.

Een automatische afkeer van den vreemde, den indringer in de gesloten kring van mijn gedachten... spark ik soms, wanneer mijn bedienden onder het olielicht de galerij op-kwamen, ooit anders met hen, dan om bevelen te geven?... weerhield mij hem iets te vragen over den tegenwoordigen eigenaar van de State, over een zekere dochter....

Ik sloeg in gedachten de oprijlaan in, links naar de straatweg, een tamelijk brede allee van oude linden die jongere, verticale stammetjes op hun oude takken droegen, zodat ze me wonderlijk aan een tamarindelaan ergens in de buurt van Buitenzorg deed denken. De laan was een tunnel in de reeds invallende zomeravond en in de bleke lucht achter de poort werd een dun schijfje maan zichtbaar.

De hofhond op de boerderij bleef als een gladakker blaffen.

Uit het donker van de bladerenkoepel kwamen stemmen, dezelfde stemmen die in Indië met de klanken van een gamelan, het gezoem der muskieten en het knerpen van verre krekels aandreven, en die ik daar met een sterke

whisky of de gramfoon wist te verdrijven. Pas hier, in de eenzaamheid van 'Dekema-State', liet ik ze naderen: 'Lieve, lieve jongen,... mijn meisje,... maar ze is ziek.... ze kan beter worden als ze heel veel zorg krijgt... van jou alleen houd ik.... streich durch und geh weiter.... je zou wel gek zijn als je je hele leven een blok aan je been meesleepte.... gij zijt een bloem van zomerrood papaver... je zúlt excuus vragen en je krijgt het niet.... een man die vooruit wil komen moet hard zijn.... streich durch und geh weiter...

En ik ging 'weiter', over de reeds donker wordende straatweg van Jelsum, langs de Grote- en de Kleine-Bontekoe, terug naar Leeuwarden.

De stad scheen in een merkwaardige sluimer te slapen. Alleen bij de ingang van het Rengerspark zag ik een witte meisjesjurk schemeren en hoorde een hartstochtelijke jongensstem fluisteren; 'Mijn meisje, mijn meisje, je kussen smaken als wilde kersen...'

Even zag ik de meiden die Miran soms 's avonds binnenloodste in mijn kamer en die onderworpen stonden te wachten tot ik hen zou nemen.

Het pontje lag met een ketting vastgebonden tussen een paar tjalken, die de naam droegen 'Economie' en 'Eben-Haëzer'.

Ik maakte een kleine omweg over de brug en kwam weer in de straat tussen de gasthuizen, wier binnenplaatsen blank en vredig sliepen tussen de schaduw. Aan het einde van de straat doemde de Oldehove, op, groter en grimmiger dan overdag; men kon zich voorstellen dat hij dadelijk: 'je zúlt excuus vragen, en je krijgt het niet' zou brommen, door zijn donkere galmgaten.

Het plein was volkomen leeg, maar toen ik de hoek om-

sloeg stond het gele huis, zwaar en banaal, waar het naar mijn herinnering staan moest.

De voordeur stond aan, alsof zij pas naar binnen gegaan was, na ons afscheid op de stoep:... ik voel dat ik tot grote dingen geroepen ben en geen gewicht met me mee mag slepen door het leven....’

Maar wat was er van dat leven na overgebleven, na zoveel Indische jaren, dan wat bridge-avondjes in de Witte, met kennissen die me nauwelijks konden schelen?

Ik duwde de deur open en stapte binnen.

Blijkbaar waren het twee huizen geweest, maar had men de muur tussen de beide vestibules doorgeslagen. In het magere licht van een gaslamp glommen de marmeren tegels van de gang, de deuren aan weerskanten waren genummerd onder een grijze plaat matglas, en tussen de deuren had men lage kapstokken aangebracht, vol kindergoed, waaruit een vochtige schimmelgeur opsteeg. Aan het einde van de gang, naast een wrak rieten tafeltje, wond een trap zich met een bocht naar boven. Halverwege kwam de conciërge mij met een knorrig gezicht tegemoet: ‘Je bent laat, de heren wachten al op je.’

In de bovengang, waardoor hij mij voorging, waren de deuren in even lelijke namaak-houtkleur geschilderd als beneden. Ergens tikte zonder ophouden een schrijfmachine, en toen ik voor de deur, met het dikke opschrift: *Directeur*, moest wachten, hoorde ik in een der klassen de huilerige stem van Ebeling zeggen: ‘Je bent een punt in het geloof achteruit, Piet!’

De conciërge hield de deur van de Directeurs-kamer voor mij open, en ik zag achter een groene tafel den baas zitten, tussen een stuk of zes oude heertjes met baarden. Hij hield een groot vel papier met een rood lakzegel omhoog en keek me uitdagend aan door zijn, in rood

koper gevatte, blinkende brillenglazen: ‘Ik had ook een harde kop op jouw leeftijd’ hoorde ik hem zeggen, - ‘gelukkig was ik jonger’. Hij bewoog de vingers van zijn linkerhand: ‘Welzalig zij, die slapen in het tópje van de mast, maar jou laat ik van mijn vingers afdroppelen in de afgrond!’

Hij richtte zich plotseling hoog op en sprak nu direct tot mij:

‘Géén jongen draagt hier een zegelring, behalve ik! Karel van Houweningen, de heren gedeputeerden hebben besloten je het diploma voor geslaagd eindexamen te verlenen, maar ik kan daar niet mee accoord gaan.’

Hij haalde diep adem, en herhaalde met toornige stem: ‘Je zult excuus vragen, en je krijgt het niet, ik ben de baas, en ik kan er niet mee accoord gaan!’

Met zijn harige, zware handen greep hij het papier, frommelde het samen, en wierp het, als een prop, achter zich, door het openstaande venster.

Ik holde de trap af.

Over het lege plein, door modderplassen en marktafval joeg de wind het papier voort. Ik rende er achter aan, struikelde, greep, miste, en kreeg het, de rand van een inktzwarte gracht, te pakken.

Met bevende handen streek ik, zo goed ik kon, het papier glad. In het duister van de avond kon ik slechts de dik-geschreven woorden lezen:

‘Onvoldoende voor liefde’.

Anne H. Mulder

HET WAS BEGONNEN TOEN WILLINK Z'N schildersezel had neergezet in de Vossiusstraat. Want wie ter wereld....

Je gaat zitten schilderen in de Jordaan of op het Prinseneiland, op de Jodenbreestraat of op de Keizersgracht, op de Oude Zijds Achterburgwal of op Kattenburg, je schildert steegjes en bruggen en kerken, en kroegen, je schildert desnoods de hééle wereld, behálve de Vossiusstraat. En waarom had deze man dat laatste, dat gele huis gekozen, dat eigenlijk een dubbel huis was? Als dát huis de moeite waard was, konden dan niet àlle huizen uit de straat hun goed recht bepleiten? Was er één waar de gordijnen *niet* onberispelijk hingen, waar de verf *niet* ieder jaar werd bijgewerkt? Hadden ze niet alle hun quasi-frontons en quasi-zuilen, waarover de Grieksche Goden zouden hebben gebloed? Was er niet overal een loggia, of een balconnetje op stevige consoles en werd er niet telkens een raam door druiventrossen omrankt, al kon een onwelwillend mensch dan zeggen, dat het maar druiven uit een bouwdoos zijn? Werd niet achter al die strakke, ingetogen gevels, van nummer één tot nummer twee en vijftig, het leven verborgen en verzwegen alsof het een schande was?

Maar een schilder is een wonderlijk mensch, hij kiest altijd het hoekhuis, waar de hemel begint; hij schildert altijd het ding dat eigenlijk twee dingen is, hij begint altijd bij het laatste.

Willink had z'n ezels neergezet schuin tegenover het dubbele huis met de twee deuren en de twee stoep-

jes, waartusschen de zuil, die het balconnetje droeg. Toen was het begonnen.

‘Het gaat om mij’, zei de zuil en ze had zich hooger opgericht en was slanker geworden. Maar het balconnetje had haar weer naar beneden gedrukt: ‘Hij is voor mij gekomen’ En het had zich wat opgeblazen, zoodat het ronder leek. ‘Als ik jou anders niet zou dragen....’ ‘dan zou je bestaan zinloos zijn’, vulde het balconnetje aan, ‘Je zou half in de muur moeten kruipen van verlegenheid en schaamte. Neen, zuilen hebben de menschen niet noodig, maar wel een balconnetje. Ik ben een wereldje apart in de groote stad.’ ‘Een wereld met een hekje er om’, hoonde de zuil. ‘O, neen, dat is maar dat de menschen er niet af zullen vallen, maar geen enkel balcon eindigt bij het hek. Daar beginnen wij pas. Er zijn balcon op het zuiden, die grenzen ergens aan de Middellandsche Zee en er zijn balcon op het noorden waar je Solveg's lied kunt hooren.’ ‘Nonsens’, zei de zuil, ‘een steenen vloertje met een hekje of balustrade er omheen, en verder hoogstens een paar geraniums in pot, vrij burgerlijk.’ ‘Een balconnetje met geraniums ergens in de stad, dat is meer dan een heele tuin. Dat geurt naar Onze Lieve Vrouwe bedstroo en naar rozen, naar lavendel en jasmijn. En de afstand van de eerste tot de laatste geranium is de halve wereld. Maar om dat te begrijpen moet je een vlinder zijn.’ ‘Ik begrijp het tenminste *niet*’, zei de zuil. ‘Ik vind jullie overbodig, een aanhangsel van het huis. Wij, zuilen, hebben tenminste een roeping, wij moeten dragen, dat hebben we door alle eeuwen heen gedaan. Mijn voorouders stonden al op wacht voor de rotsgraven in Egypte, dat waren nog eens zuilen, uit één stuk. En ze hebben er, schouder aan schouder, de heilige tempels gedragen; ons geslacht is onsterfelijk; mijn voorouders staan

er nòg, daar in Luxor en Karnak en Thebe, een beetje caduc en een beetje geschonden, maar dat is iedereen die *veel* gedragen heeft in z'n leven. Als ik je van Egypte moet vertellen.... de zuilen hebben er een prachtige, geheimzinnigen tijd beleefd. Want boven hun hoofd, op het plat dak van de tempel, werd uit de sterren de toekomst gelezen; waar en wanneer er een begaafd veldheer zou worden geboren en of de oogst gezegend zou zijn. Daar was een stevig stuk wiskunde voor nodig en een goed geconstrueerde kijker en een hart vol tooverij.'

Het balcon luisterde niet eens, het zocht geërgerd naar voorouders in Egypte. Vervloekte kunsthistorici, alles hadden ze opgeteekend van de zuilen, maar niemand had iets neergeschreven over het balcon. De zuil kende natuurlijk de stamboom van haar geslacht van buiten, dat was niet moeilijk, dat stond in de boeken, het balconnetje wist zelfs precies wat er nu volgen ging; nu zou ze over de bundelzuilen beginnen en over het papyruskapiteel.

Daar had je 't al. 'Er bloeit een blauwe lotos in Egypte, die heeft het hart van de beeldhouwers dronken gemaakt. Toen hebben ze slanke zuilen als lotosstengels geschapen en ze hebben ze gebundeld en bekroond met een kapiteel als een lotosknop.

En in Perzië dragen we twee gevleugelde stieren. Het is heerlijk om bloem en dier mensch tegelijk te zijn. Je weet nooit wat er in ons sluimert. De vrouw van Lot werd een zoutpilaar. Vrouwen worden zuilen en zuilen worden vrouwen. Ken je de kariatyden, de pilasters waar plotseling een vrouw uit op staat? Ook dat is familie van mij. In Perzië....' 'Wat heb je aan familie in Perzië als je zelf in de Vossiusstraat moet wonen', onderbrak het balconnetje verbeterd, omdat het ook graag iets over voorouders

in Perzië te berde zou hebben gebracht. Maar de zuil hoorde het nauwelijks en vervolgde: 'In Perzië hebben wij altijd in paleizen gewoond. Wij zijn van zéér voorname familie.' 'Er worden anders minder voorname dingen verteld. Ik heb hooren zeggen, dat er zoo hier en daar wel een van jullie achter slot en grendel wordt bewaard.' 'Inderdaad. Daar zijn wij trotsch op, want hij zit er gevangen met eere,' verdedigde zich de zuil. 'Het zijn de martelaren van de kunsthistorie, de besten van de besten, de meest karakteristieken, die in de musea worden gezet. Het is de hoogste onderscheiding, ze krijgen een jaartal en een waarde en een regel in de catalogus. Het is misschien' - en haar stem werd eenigszins weifelend - 'ook wel een straf, omdat ze *te* rechtschapen, *te* feilloos en *te* ongeschonden zijn geweest. Het regent nooit in een museum, er is geen wind, je kunt er niet verweeren en eerlijk te gronde gaan. Het is misschien toch wel het mooiste en veel trouwer, om de eeuwen door in de verlaten paleizen van Perzië te blijven staan. Het is trouwens heerlijk om als zuil in een paleis te wonen, ook op Kreta hebben we in paleizen gestaan.'

Dat was nu al het derde land - Egypte, Perzië en Kreta - het balconnetje werd er nerveus van - was er dan niets geschreven over zijn voorouders op Kreta? Waarom had een balcon voorouders over de geheele wereld? Waren er geen balcon op Kreta? Ja, er *waren* balcon op Kreta. Hij zou er van vertellen. En als ze er niet waren, dan zou hij er van liegen. Maar het balconnetje herinnerde zich plotseling een zoeter wraak, de zuilen op Kreta immers waren van hout. 'Het is mij een raadsel,' zei het plechtig en ingetogen, 'hoe een voorname familie, die z.g. van steen moet zijn, zooveel ontvlambaar materiaal heeft voortgebracht. Er zijn daar op Kreta zuilen van hout,

er zijn ook zuilen van ijzer en van gewapend beton, allemaal familie waarvoor een rasechte, steenen zuil zich schamen moet. Er moeten veel mésalliances geweest zijn in jullie familie, veel illegale intimiteiten en frauduleuze amourettes. Het is een bijna onzedelijke geschiedenis.'

'Ik zou over onzedelijke geschiedenissen m'n mond maar houden,' snauwde de zuil. 'Wat was favoriet voor elke heimelijke ontmoeting? Het balcon! Wat was medeplichtig aan het geluk van Romeo en Julia? Het balcon! Wat zou Christian met al de geleende liefdesverzen van Cyrano de Bergerac hebben bereikt, wanneer er geen balcon was geweest, om naar boven te klimmen? Het balcon ligt altijd in de maneschijn, onder 't balcon spelen de gitaristen, vanaf het balcon wordt het fel begeerde touw naar beneden geworpen. En tegen de ochtend wordt een been over de ballustrade geslingerd en met een doffe sprong verdwijnt een minnaar tussen de rozen. Wie spreekt er van onzedelijke geschiedenissen?'

Het balconnetje hoorde nauwelijks meer de aanklacht in deze booze speech, het hoorde alleen de liefde. 'Alles wat liefde is beschermen wij,' riep het geestdriftig uit, maar dan schrok het van zijn eigen enthousiasme en keek eenigszins gegeneerd langs de zuil omlaag. Er lopen niet veel minnaars in de Vossiusstraat!

'Kinderen en dwazen zijn het, al die gelieven,' schold de zuil, 'het is een zeer riskant vermaak, omhoog en omlaag te klauteren langs de balustraden, men kan er z'n hart en z'n kleeren bij scheuren. Er zijn balcon op het noorden en balcon op het zuiden, ook in de liefde.' 'Verliefde mensen zijn niet wijzer en niet dwazer dan dichters en fantasten, maar geen is er zoo gek als de kluizenaars die jullie gedragen hebt,' zei het balconnetje, 'de pilaarheiligen, die langs een laddertje omhoog gingen en voor-

goed op de pilaar bleven wonen. Ze mochten zich er dan al een borstwering bouwen of een soort toren met een deur, het blijft een vreemde manier om afstand te nemen tot de wereld. Jullie hebben groter gekken gedragen dan wij.’ ‘Maar wij hebben ook de Heilige Maagd gedragen, drangen, toen zij in saragossa aan den apostel Jacobus verscheen. De Heiling Maagd op de zuil wordt er overal aanbeden en de jonge meisjes worden er ‘Pilar’ genoemd. In Saragossa....’ ‘Het is een heel eind van Saragossa naar Amsterdam,’ merkte het balconnetje op, met de kennelijke bedoeling om te hinderen. Het zou zich wreken op de pilaar, die zich inbeeldde dat Willink om h  r gekomen was, om h  r nonsens van voorouders Perzië en Egypte en op kreta om h  r gebrek aan afstand tegenover de Moeder Gods en Spanje. Het zou nu eens alles zeggen, wat het zoo haatte in de pilaar, het zou op een verdeckte manier nu eens laten voelen, hoe leelijk ze was.

Het balconnetje boog zich zoover naar voren, dat het over de rand van Willink's doek kon zien. ‘Je lijkt niet,’ zei het plagend tegen de zuil, ‘z  o gek zijn die ringen toch niet om je schacht en wat lijkt die voet met dat verlengstuk hoog, net of je gebrekkig bent. En je kapiteel is z  o verschemerd en verdoezeld, dat er geen stijl meer uit te herkennen is.’

De zuil ging op haar teenen staan, zoodat ze 't ook kon zien. ‘Ik lijk sprekend,’ zei ze met verrukking, ‘ik h  b ook geen stijl, want ik ben van alles wat. Het is prachtig om geen stijl te hebben. Ik heb je nog niet de helft van m'n voorouders genoemd. Ik ben ook Grieksch van origien Dorisch en Ionisch en Korinthisch door elkander. En ik heb ook Romeinen onder m'n voorvaderen gehad. Ik ben een echte, eerlijke heiden. Niemand begrijpt mijn

diepste wezen, hier in de Vossiusstraat. Dwars onder die ringen door staan mij de cannelures in het schijnbaar gladde oppervlak gegrift, diepe, rechte groeven van boven tot beneden. En toch heb ik de doodskou van marmer. Ik sta in de wereld zonder basement en toch heb ik schijnbaar een voetstuk. Er wordt gezegd, dat er velen zoo in de wereld staan. Mijn kapiteel is zeer eenvoudig en zeer recht, omdat het Dorisch is en het is nòg eenvoudiger, omdat ik Toskaansche voorouders heb. En toch is die eenvoud maar schijn, want ik tors een erfenis van Ionische voluten op m'n schoulers, groote *Grieksche* krullen en kleinere Romeinsche krullen en Korinthische akanthusbladeren. Ik heb wat te veel aan m'n hoofd, ik ben wat overladen, ik ben eigenlijk een prachtig warhoofd, een composietkapiteel, met godenfiguren en gestyleerde vleermuizen tusschen wingerdranken.

Maar 's nachts vooral beleef ik wonderlijke dingen. Mijn hoofd wordt dan steeds breeder van boven en ik heb rechtlijnige, afgeschuinde droomen, ik word geobsedeerd door de vorm van het trapezium, twee trapezia zelfs boven elkaar. Dat zijn Byzantijnsche zuilen, die opstaan in je bloed. En ik ben nog véél meer....'

Het balconnetje, hevig gehinderd en gedesillusionneerd door de mislukking van z'n hatelijkheden, voelde plotseling ook iets opstaan in z'n bloed. Zoo de kunsthistorici het hadden vergeten, dan was er toch altijd nog de ongeschreven geschiedenis van het balcon, de verbondenheid en verwantschap met al de balconnetjes in de wereld. Het besepte, dat ze, alle negatie ten spijt, ook geschiedenis hadden gemaakt, geschiedenis niet alleen van houten stijlen en zandsteenen pilaartjes, van cementen vloertjes en smeedijzeren hekjes, maar ook de geschiedenis van de geraniums en van de sterren, en van al de menschen die

vanaf hun balcon iets te verkondigen, te verdroomen of te vergeten hadden gehad.

Iets hadden de kunsthistorici toch nog wel opgeteekend van het balcon, herinnerde het zich. Als het dààraan dacht, voelde het zich plotseling stijgen tot eenige étages hoogte en het voelde zich erg dapper en defensief worden, maar ook eeuwen oud. Het was immers uitgemaakt, dat het balcon familie is van die hoge, houten stellages uit de Middeleeuwen, die gekanteelde, half open vechttorens, die aansloten aan de muur van het te verdedigen gebouw. En sedert de veertiende eeuw had men een gecultiveerder vorm aan de voorgevel van elk stadhuis getimmerd of gemetseld. Van die pui af waren de verkoopingën, gehoudeën, daar had men de publieke acten voorgelezen, de proclamaties en de gerechtelijke vonnissen. En zoo was de geschiedenis van het balcon door de eeuwen heen verbonden geworden met de geschiedenis van al de menschen van de stad, met belegeringen en pestepidemieën en huwelijken en brandstapels.

Dit alles verkondigde het balconnetje in één adem aan de zuil. Die had zich ondertusschen al weer op een heel ver en heel deftig familielid bezonnen, de zuil van Trajanus in Rome. Zeven en twintig meter hoogte en dat zuiver Parisch marmer, met reliefs, die de overwinningen van den keizer verheerlijken en die in een spiraal naar boven klimmen. Daar was niet tegen te praten! Het balconnetje besloot nogmaals z'n toevlucht tot hatelijkheden te nemen. *'Ik bemoei mij nóóit met familie die draait. Trouwens een spiraal op een zuil, dat is tegen alle principes. Het is de plicht van een goede zuil om recht, om verticaal te staan.'*

Dan werd het weer gegrepen door z'n eigen, jonge geschiedenis. *'Wij balconnetjes hebben familie gehad in*

alle oude Fransche stadjes, ze hebben er als torentjes en erkertjes - in alle eer en deugd - op de hoeken van Fransche straatjes gestaan.'

'Toen *wij* in Frankrijk kwamen,' mompelde de zuil en ze dacht aan die grillige bouwperiode, dat men Romeinsche basementen en kapiteelen uit de puinhoopen zocht en ze met wildvreemde stukken schacht ertusschen opstapelde tot breedsprakige en toch aandoenlijke vergissingen. 'Dat was nog eens bouwen,' zei de zuil, 'tot in alle proporties foutief. Niemand had er stijl, prachtig!' 'En dacht je nu heusch,' venijnde het balconnetje, 'dat er een schilder toen of nu gek genoeg zou zijn, om z'n tijd te verdoen en z'n kostbare penseelen te verslijten op een zuil zonder stijl? Voor *jou* is Willink niet gekomen!' En het maakte meteen van de gelegenheid gebruik om onthullingen te doen over familieleden in Praag en Innsbrück en Neurenberg. Daar hadden alle huizen van de veertiende en vijftiende en zestiende eeuw overdekte erkertjes, van waaruit men de straat van het eene tot het andere einde bespieden kon.

De zuil schreeuwde er doorheen over gotische zuilen en zuiltjes, over bundelpijlers en schalken en over de wonderbaarlijke verdwijning van het kapiteel in de gotiek. En ze versierde haar verhaal met naturalistische bladeren en zwellende knoppen. Maar het balconnetje hield vol, dat het veel belangrijker was dan de zuil. '*Wij* zijn het eenige plekje droom, dat men den stadsmensch in z'n woonkazernes nog heeft gelaten. *Wij* zijn de lente en de liefde en de sterren.'

En dan fantaseerde het een verhaal van een speelgoedfabrikant uit Neurenberg, die in zoo'n zestiende eeuwsch huis met zoo'n oude erker woonde. Als hij wilde denken over het nieuwe speelgoed, dan zette hij zich in de erker neer, het eenige plaatsje in huis om te

droomen, het eenige dat uitzicht had. En als hij er een paar uur had gezeten, dan stond de erker met moderne poppen en beren en bromtollen vol. Dan vloog er een speelgoedtrein het eerste raam uit naar het zuiden en het tweede raam uit naar het westen, een trein direct naar de zuil van Trajanus en een trein direct naar de pijlers van de Nôtre Dame.

Het balconnetje schreeuwde zich schor op het verhaal van het speelgoed en de zuil schreeuwde er nog eens zoo hard tegen in. Tot het balconnetje haar in een felle gil overstemde: ‘Willink is tòch voor *mij* gekomen!’ Toen gebeurde er iets verschrikkelijks. De zuil schudde haar kapiteel, haar prachtig warhoofd, dat het balconnetje er vreemd te moede van werd en dan, buiten zichzelf van woede, stampvoette ze. En met donderend lawaai stortten zuil en balconnetje ineen.

Want het helpt niet, of men beroemde voorouders en belangrijke familieleden heeft in Neurenberg en Rome en Parijs, als de eigen vaste grond onder de voeten bezwijkt.

Antoon Coolen

IN HET OUDE HUIS, AAN DE KLEINE, STILLE gracht had ik twee kamers betrokken. Van deze vertrekken had de vrouw des huizes, een weduwe, mij in antwoord op mijn dagbladadvertentie geschreven, dat zij netjes waren en gunstig waren gelegen. In de kamers zelf werd mij inderdaad geen enkele verschrikking der netheid bespaard, en het was bovendien ook waar, dat het huis gunstig gelegen was, ik had een mooi uitzicht op de gracht, die onder de donkere schaduw lag van hoge iepenboomen. Het was er stil, zoowel aan de wat armelijke zijde, waaraan ik woonde, als aan den overkant, die met welvarender gevels een voornameren indruk maakte. Een der eerste avonden, toen er al schemering kwam, leefde er over het water en tegen de gevels ineens muziek, de vox humana en dolciana registers van een draaiorgel met veel tremolo's en de octaven van de xylofoon, het orgel speelde de aria van Händel die altijd het largo genoemd wordt. Ik herinner mij dit zoo goed, omdat ik, toen ik tusschen de gordijnen voor mijn raam kwam staan, op dat oogenblik voor het eerst aandacht schonk aan het hooge, gele huis, dat aan den anderen kant de van de gracht lag, juist op den hoek, waar bij een overbrugging de straat aan gene zijde zeer verbreedde alsof, uit de beslotenheid van de gracht bevrijd, de stad daar opener werd. Maar het groote, gele huis op den hoek hoorde heelemaal toe aan de gracht.

Het was een dier huizen, die in notarisadvertenties ruime, fraaie en comfortabele heerenhuizen worden genoemd. Op een hardsteenen onderpui, waarin het souterrain lag

met lage raamopeningen rakelings boven het trottoir, rees de pronkerige voorgevel op. Het was een dubbel woonhuis met een terugspringende middenpartij waarin de entree's lagen. De gele gevelbepoistering vormde een lijstenornament rond de ramen van belétage en verdiepingen. De ramen der tweede verdieping waren van onder door een lage balustrade van korte, regelmatige en dicht op elkaar geplaatste kolommetjes afgesloten, deze versiering zette zich voort in de zacht gebogen ronding der zelfde balustrade van het zware balcon, dat, door een rondoplopende scheidingmuur in twee gedeeld, geschraagd werd door een ronden zuil op een stevig onderstuk. Dit onderstuk deelde ook de arduinen treden van de trap tot een afzonderlijke trap naar elk der twee fraai geverniste voordeuren, die, als in een portiek, teruglagen onder de overhuiving van het balcon.

Het huis had niets vriendelijks, het was als een pralerige, gesloten kooi, en, als huizen gezichten hebben, had dit huis een lachloos, onbewogen aanschijn, koel en kil als de arduinen steen van den onderbouw.

Binnen de beslotenheid der gracht kan die draaiorgelmuziek dralend verwijlen en dwalen langs de gevels, zooals zonlicht waarin steen levend en warm wordt. Maar het was of van dezen gelen gevel dit largo teruggleed, ik zag ook een fladderende mees, die op een der smalle banden in de ornamentieke gevelcementeering wilde gaan zitten, maar terugviel en wegvloog, om rustiger en beter plaats te zoeken voor een nest in een der lenteboomen van de gracht. Er lag zacht gespreid in het water het groen van de boomen, de lente had iets teers en zeer liefs.

Terwijl ik stond te kijken werd plotseling weer mijn aandacht naar het gele huis getrokken. Daar binnen, voor het benedenraam van de op den hoek gelegen woning, kwam

een vrouw staan. Ik zag haar gezicht te vaag om te kunnen beoordeelen of zij mooi of leelijk was, maar zij was vrij groot en had een goed figuur, zij droeg een lang zwart kleed met een goudgetinten gordel, het was aan den hals in een punt diep uitgesneden en de gevulde armen waren bloot. Het huis werd door de verschijning van deze vrouw niets aanlokkelijker, het bleef een huis dat men liever vluchten zou dan zoeken, het was ook alsof de vrouw die daar stond er niet woonde aan haar haard. Nu naderde een heer om den hoek, hij keek even door het raam naar binnen, toen ging hij de hardsteenen treden op van de trap langs het zijraam van den erkerachtigen vleugel. Hij had de jas geopend en zocht aan een sleutelring. Even later ging hij binnen en toen de deur achter hem werd toegedaan was het of ik den slag, waarmee zij viel in het slot, kon hooren. Het was meteen stiller, daar voor dat huis. Maar plotseling zag ik den heer, die was binnengegaan, schuin voor het raam neerzitten met een dagblad, dicht bij zich had hij een lamp aangemaakt, het licht viel warm en kleurig om hem heen. De vrouw, die onbewogen had gestaan bij zijn binnenkomst, trad nu terug. Vager, alleen aan het wit van haar armen, haar hals en gezicht, zag ik haar in het diepere van de kamerruimte nog op en neer loopen. En verder nu, in een straat achter de gracht, als achter vele hooge wanden, hoorde ik den Zamparoffel van het draaiorgel.

Ik gaf er mij geen rekenschap van wat het kon zijn dat in het gele huis mijn aandacht trok, maar dikwijls stond ik voor mijn raam ernaar te kijken. Zwaarder van schaduw werd de gracht met den voller zomer. Er kwamen regendagen, donkerder getoond was het van geel den gevel; bij een plotselinge zomerbui had ik er plezier in te letten op het vochtig worden van de klinkers der bestrating, op

het regennatte glimmen van het trottoir en van de eerste arduinen traptreden, en het droog blijven van de bovenste trede. De geuren, die daarmee verbonden zijn, kon ik niet ruiken, maar ik dacht eraan, hoe grondsch en naar stof en naar water riekend de regenlucht op de gracht is en hoe de natte steen geurt van de huizen. De mijnheer van de woning op den hoek kwam nu vlak langs den muur en deed, terwijl hij de trappen opliep, zijn parapluie toe.

In het andere huis woonden jongere mensen. De lichtgekleede jonge man liep, als hij de deur uitging, snel de trappen af. Hij ging rechts, verder de gracht op, telkens en telkens keek hij om, want voor het zijraam wuifde zijn vrouw hem lachend na zoolang zij hem kon zien. Keerde hij weer, dan werd, voor hij de treden van de trap opging, de deur reeds voor hem opengedaan, met het opengaan der deur stond de jonge vrouw lachend teruggetreden, om hem te verwelkomen in de gang.

Hier is een gelukkig huwelijk gehuisvest naast een ongelukkig huwelijk, dacht ik bij mijzelf, zonder al te veel redenen voor die gedachte te hebben, ja, de tegenstelling zou misschien ook geen andere zijn dan die van een jong huwelijk en een huwelijk waarin men de koperen bruiloft al een tijdje achter den rug heeft.

In geen van de beide woningen waren kinderen, en dat verwonderde mij niet, het was alsof in zulk een huis met zooveel ernst en steen en zwaarte en geslotenheid geen kinderen konden zijn.

Een Zaterdagmiddag, toen ik tusschen de raamgordijnen van mijn kamer naar het gele huis stond te kijken, zag ik in de woning op den hoek den heer plotseling tusschen de drie ramen staan van den erker. Hij stond wijdbeens, de handen in de zakken, en zag er toornig uit. Met een ruk keerde hij zich om. Toen zag ik de vrouw, uit het schemer-

donker kwam naar voren. Zij zei driftig iets tegen den man, haar lichaam was naar hem toe voorovergebogen, haar rechterhand, die een zakdoekje hield, sloeg telkens krachtig in de open linkerhand. De mijnheer liep langs haar heen naar achter, kwam weer naar voren, liep weer naar achter terug. En zij, de vrouw, misschien om dit op en neer loopen niet te zien, kwam nu dicht bij het raam, daar hoorde zij dat loopen echter, ik zag hoe zij kort en fel een paar woorden zei. De man kwam weer aanwandelen, dicht langs de ramen liep hij nu de kamer in de breedte op en neer. Aldoor praatte hij, hij maakte vele, heftige gebaren. Ik bleef een tijd staan kijken, tot het mij verveelde. Ik trok mij in mijn nette kamer terug, nam een boek en las. Maar ik kon niet mij bedwingen, elk kwartier ging ik weer voor mijn raam kijken. Daar, aan den overkant waren de twee nog steeds in hetzelfde, heftige gesprek, ja, 't was eigenaardig, na een uur, na anderhalf uur, na twee uur zetten zij nog steeds het gesprek voort.

Dom, dacht ik, om zoo ruzie te maken. Natuurlijk ging het om een kleinigheid, aan de heftigheid van hun gebaren was het te zien, dat zij felle woorden gebruikten, maar wie weet, hoe dikwijls ze nu al hetzelfde hadden gezegd en verweten. Ten laatste viel de vrouw in een stoel bij het raam neer, zij hield de ellebogen op de knieën, het hoofd in de handen en schreide zeker. De mijnheer kwam naar haar toe, zei iets en, toen zij niet opkeek, gooide hij een in de lengte gevouwen dagblad, dat hij in de hand hield, driftig op den vloer. Daarop knoopte hij zijn jas dicht, even later zag ik hem buiten komen. Achter hem sloeg de deur toe met een slag die over de heele gracht was te hooren, haastig liep hij de traptreden af en trok den rand van zijn hoed diep in de oogen. Toen hij al lang weg

was hief de vrouw het hoofd op. Zij droeg een licht kleed, de zoom van de mouw viel in den blooten elleboog, zij steunde den arm op de vensterbank, de hand met het zakdoekje erin onder de kin, en bleef in een eendere houding naar buiten zitten kijken. Ik las weer in mijn boek, maar toen ik na een uur nog eens opkeek zat de vrouw er nog steeds in dezelfde houding. Buiten begon het te schemeren. Voller zomer was het geworden, en de zomer duurde. Soms, na regennachten, als het na den nacht droog was geworden, kwamen de morgens klam en met een vroege kilte, of met wind. Er kwam ook een zomerstorm, de gracht was vol bevende, fijne rimpelingen die samenkrompen en uitvloeiden in rennende, sidderende lichtvlagen over het watervlak. Daar keek ik naar en terzelfder tijd zag ik den bakker en den slagersjongen hun fiets tegen de onderpui zetten van het gele huis aan den overkant. Brood en vleesch en melk, het werd alles door de raamopeningen van het souterrain aangegeven. De dienstmeisjes der beide woningen, uit dat ondergronds verblijf, het hoofd ter hoogte van het trottoir, bogen naar buiten en hielden lachend en luid een praatje met elkaar. Het gebeurde, dat de bewoners der beide woningen gelijktijdig de deur in of uitgingen. Zij groetten elkaar, de mannen namen gelijktijdig den hoed elkander af, maar praatten niet samen. O, die deuren lagen vlak naasten, zij leidden tot hetzelfde huis, tot twee verbonden woningen, in de eene werd gekust en geliefkoosd, in de andere waarschijnlijk niet, neen, ik was er getuige van, hoe in de woning op den hoek de man en de vrouw weerszijden van het middenraam zaten, hij met een dagblad, zij met een handwerkje, ze keken elkaar niet aan. Als de man opstond bleef vrouw over haar bezigheid gebogen. Zij keek ook niet op, als hij zich omkeerde en heenging.

Zij bleef naar haar naald kijken als hij vlak langs haar onder het raam voorbij ging en om den hoek verdween.

Die menschen en hun verhouding gingen mij niet aan. Maar ik kon niet nalaten op hen te letten. Hoe vanzelfsprekend is het niet, dat men, wanneer men alleen in een kamer is, voor het raam gaat staan, zeker als daar buiten boomen te zien zijn en een gracht, het water in zijn duizend stemmingen van licht en weer en buien. Altijd stond daar het huis, in de zonnelderheid of de regenvaalheid van zijn geel, hoog en hooghartig. Was de hemel zwaar dan hingen de wolken, of ze een noodlot droegen of een beklemming, er dreigend boven, altijd trok vanzelf het huis den blik, die naar het water keek van de gracht. En dan was het of ik voelde als daar in de hoekwoning de dingen weer niet in orde waren. Eens, toen ik snel naar het raam was gegaan, zag ik met duidelijkheid een vuist in een grooten schoorsteenspiegel. Ik zag de vergulde lijst scheef naar den schoorsteenmantel zakken, toen stortte de spiegel voorover, de scherven gleden over den vloer, en, omdat ik er geen geluid bij hoorde, was het als stukken ijs over een glijbaan. Even later kwam de man naar buiten, hij knoopte snel zijn jas dicht, maar omdat zijn buurman net thuis kwam moest hij den hoed afnemen, wat hij deed, koeltjes en beheerscht. Wonderlijk, dacht ik, zooals zulk een kleine plichtpleging tegenover een vreemde tot beheersching dwingt, terwijl even tevoren deze man geen macht vond groot genoeg om zich te kunnen beheerschen tegenover zijn eigen vrouw.

Het zal een veertien dagen later geweest zijn, dat ik, onder den drang van hetzelfde gevoel van zekerheid dat ik iets zou zien, weer naar mijn raam ging. Ik zag, hoe aan den overkant in het hoekhuis de man in den raamerker overboog naar de stoelleuning van de vrouw en hoe haar

witte arm zich hief en haar hand gebald tegen zijn schouder hem terugduwde, waarop hij langzaam naar achter ging, waar ik hem niet meer zag.

Maar intusschen was in een krat en in papier en met touwen verpakt een groote, nieuwe spiegel gebracht, hij kon niet door het souterrain, de voordeur werd ervoor geopend.

Zoover was het met die twee gekomen, tot zulke razernijen kwamen ze, tot woede en gejammer; en de bereidheid tot verzoening konden zij misschien niet over hun hart verkrijgen, wie weet, hoe hun hart was verdord, hoe moe en lusteloos zij waren, hoezeer zonder verlangen en vol walg. Haar hand had hem vastberaden teruggeduwd, misschien kon hij denken dat hij het verdiend had, maar dat vermindert de bitterheid niet. Zijn buurman groette hem beleefd toen ze na een uur elkaar op de deurtrap ontmoetten. Ik zag dat, en ik zag het klam neervallen van een geel blad, het wankelde in de lucht, alsof het een moeden, stervenden wiekslag had, en daar lag het op het water.

De weduwe, die mijn kamers schoon hield, had het wel bemerkt, dat ik dikwijls naar het gele huis stond te kijken. Eens maakte zij met een half woord er een toespeling op, alsof zij in staat en bereid was mij omtrent die menschen in te lichten. Maar ik sprak over iets anders, ik wilde over die menschen niet ingelicht zijn, over de gelukkigen niet en nog minder over de ongelukkigen. Niets waren ze voor mij, dan die nameloozen in hun hooge kooi, ik had aan die pantomimen genoeg. Ik kon er mij alles bij verbeelden, ik kon van die twee in de hoekwoning beurtelings deze man en vrouw beschuldigen en zelfs kon ik hen beiden van schuld tegenover elkaar vrij pleiten en hen beklagen om hun noodlot.

Het werd winter en met zijn donker sloot hij dikwijls de ramen in het gele huis. Beneden kierde licht tusschen de zware gordijnen, boven waren de ramen lichter, soms zag ik daar een raam verlicht, soms zag ik op de tweede verdieping twee ramen verlicht. Helderder was de gracht onder de looverlooze hoornen met sneeuw. Nadien kwamen dooi en regen en wind. De storm dreunde in de kronen der iepen, hij doorvoer hun ruimte als een holheid van hout. De wind woei om het gele huis, hij kwam om den hoek, ook daar loeide hij. Op de straatklinkers en Op het trottoir kletterden takjes neer, zij woeien tegen de hardsteenen stoeptreden op, soms was er een kleine kringvlucht van dorre blaren.

In het voorjaar, toen het eerste groen weer aan de boomen kwam, bleven op een avond in het hoekhuis de gordijnen weer open en weer zag ik de twee. De avond was met een beklemming gekomen, een betrokken lucht, waaruit, als zijde ruischend en alsof hij heel jong was stil een regen viel. Tegen de donkere lucht was het groen der boomen helder als licht, in het grachtwater was de drukke kringeling van regen, de straatklinkers en het trottoir glommen nat. De twee daar in het gele huis hadden weer hun heftige gebaren, dezelfde gebaren, die ik herkende. Zouden hun ruzies ook altijd dezelfde zijn, dezelfde dingen, dezelfde woorden? Misschien hielden ze zich hoe langer hoe minder in. De vrouw, die dicht bij het raam stond en zonder aandacht naar den regen keek was bleeker dan ooit. Het was alsof zij veel magerder was geworden. Plotseling had ik het gevoel alsof zij naar mij omhoog keek en mij recht in de oogen zag. Maar het was onmogelijk, dat zij mij op de plaats waar ik stond kon zien. De man kwam bij haar, hij stak de armen uit, ik zag de gebalde vuisten met rukken op en neer gaan en het meeglijden van de

manchetten met de gouden knopen. Hij stond heftig iets te betoogen, maar zij gaf er geen acht op, zij keerde zich om en ging naar achter in de kamer.

Weer deed ik dit spel: om het kwartier weer gaan kijken. Ik had het niet mis. Ze bleven aan den gang. Ze hadden misschien geen begrip van tijd, toen het licht in de kamer brandde zag ik hen nog duidelijker, ze bleven aan den gang, vele martelende uren. Eerst tegen middernacht schenen ze rustiger te worden. Toen merkte ik, dat de vrouw met nadruk iets zei tegen den man. Maar hij stond met de handen in de zakken en gaf geen antwoord. Zij kwam daarop telkens, terwijl zij zeker herhaalde wat zij gezegd had, een schrede nader, en, toen hij stom bleef, ging zij van hem weg. De man bleef staan waar hij stond, in aandacht verzonken. Toen hij ten laatste even had omgekeken, even om zich heen had gekeken, nam hij uit den vestzak een sigarettenkoker en stak een sigaret op.

Ja, nu was de vrouw zeker niet meer in de kamer, nu was het geëindigd. Ik bleef op mijn post en dacht over hen na. Neen, nu vergiste ik mij niet, nu hoorde ik een geluid, nu hoorde ik inderdaad het geluid van het stroef opengaan der donkere deur daar onder het balcon. De vrouw kwam naar buiten, zij droeg een langen mantel en was blootshoofds. Langzaam ging zij de trap af. De man met de sigaret zag haar, trad snel terug, en op hetzelfde oogenblik ging het licht in de kamer uit. In het plotseling donker zag ik even de vrouw niet, toen, in het licht van een straatlantaarn, dat blikkerde in het donker geworden raam, zag ik haar de glimmende natte straat oversteken. De waterspiegel van de gracht was zachtjes in beweging, in trage, wiegende rimpelingen vloeiende over dat donker het licht uit. De zwarte gestalte der vrouw kwam dichterbij, langzaam naderde zij den kademuur van de gracht.

Daar stond ik nu en dacht over hen na. De loome gedachte kwam in mij op, dat de vrouw zich ging verdrinken. maar in haar onwezenlijkheid was die gedachte zoo zwaar, dat zij mij verlamde, verstijfd van schrik zou ik het zien gebeuren, iets echter in mijn hoofd bleef klaar en rustig en zei mij, toeschouwer van die ruzies, dat zulke dingen natuurlijk toch niet gebeuren. Oplettend keek ik naar de deur, of de man, die het licht had uitgedaan, niet naar buiten zou komen en de vrouw, die hij naar buiten had zien gaan, zou volgen. Maar de deur bleef dicht. Ik voelde mij wankelen, alsof ik zachtjes voorover tegen het raam gleeed, toen ik langs het donker van den kademuur iets donkerders zag neervallen. Ik hoorde een zwaren, tjompenden slag, een diepen plons, ik zag het opspatten en het schuimen in de plotselinge felle bewogenheid van het grachtwater, dat opdanste tegen den kademuur, en het wegtrekken en breken van zware kringen. Op hetzelfde oogenblik was ik al de kamer uit, de trap af, naar beneden, naar buiten, de gracht af, naar den hoek, de brug over. En daar, bij het gele huis, ik kreeg een gevoel van afgrijzen, van jammer en verdriet, maar voor het raam in het donker daarbinnen zag ik duidelijk, hoe, rustig en stil, de man stond te kijken, die, nadat hij zijn vrouw naar buiten had zien gaan, het licht uitgedaan had en daarop weer naar het raam was gekomen, om zelf te kunnen zien en niet gezien te worden. Ik weet niet met zekerheid, of hij mij op dat oogenblik bemerkte. Maar ik kon het gevoel niet van mij afzetten, dat hij mij aankeek, het was alsof voor het donker van het raamglas zijn gelaat met vooruitgestoken kin en opeengeklemd kaken naar mij toesprong, alsof wij zoo dicht met onze hoofden bij elkaar waren, dat wij elkanders adem konden voelen. Ik dacht: hij vermoordt haar, hij vermóórdt haar. Ik rukte

mijn jas uit. Ik stond op den kademuur. Toen sprong het water naar mij toe met al zijn vlijmkoude, zijn donkere, bruisende luidheid, met zijn slag van waaiers, met zijn honderd grepen die mij omvat hielden, met al zijn bitterheid en moddersmaak. Maar ik zwom en zocht. Ik zwom in de rondte op de plaats waar ik meende, dat de vrouw te water was geraakt. Ik dook, het water donderde aan mijn ooren, ik steeg weer op in het duister, zocht opnieuw, razend van angst dat ik haar niet kon vinden, wanhopig om iedere minuut die voorbij ging. Ik zocht tastend met mijn handen, tot ik plotseling in mijn zij het zachte stooten van een lichaam voelde. Ik keerde, greep, had haar om het middel vast. Langs het lichte lichaam gleden mijn handen tot ik haar bij den rug had, bij den nek en moeizaam het plotseling zware hoofd boven het water tilde, slap viel het terug met het drijven van de haren mee. Ik voelde dat mijn krachten afnamen, maar ik slaagde erin den vlakbijen kademuur te bereiken en daar een ijzeren ring te grijpen waaraan ik mij met een hand zooveel mogelijk hield opgetild, terwijl ik met den anderen arm krampachtig het hoofd van de vrouw boven het water hield geheven. Toen schreeuwde ik met een stem, die dof en gesmoord bleef en geen klank kon krijgen, net als ineen benauwenden droom, geen woord kon ik vormen, niets dan een zwakken kreet, dien ik bleef herhalen. Tegelijk zag ik vlak bij mij boven het water, waarop het in de samengeplakte haren dreef, dit doodsbleeke gezicht met de halfgesloten oogen en een opengesperden mond, het was alsof die mond in zijn stomheid met mij meeriep in den nacht. Toen mijn geknelde vingers teruggleden van den muurring en mijn arm lam was alsof de spieren waren gebroken en gescheurd, hoorde ik den riemslag van een bootje. Ik zag een naderend licht en hoorde stemmen, die

opgewonden en kortaf riepen. Nauwelijks voelde ik den rand van de roeiboot, of, door handen bevrijd van den last dien ik had gedragen, hief ik mij op en werd in de boot getrokken. Maar op de kade toen mannen zich over het lichaam bogen van de bewustelooze vrouw, drong ik tusschen hen door, langzaam en ongemerkt sloop ik weg en stond tegen den gevel van het gele huis gedrukt, toen de man uit de hoekwoning langs mij heen holde naar zijn vrouw.

Voor mij had het weinig te beteekenen, het had geen gevolgen. Ik hield een dag lang mijn kamer en droogde mijn kleeren. Tegen de weduwe zei ik, dat ik geprobeerd had de vrouw uit het water te halen, maar dat een ander, dien ik in het donker niet had bemerkt, mij voor was geweest. In de hoekwoning van het gele huis waren de gordijnen toe. Telkens kwamen er menschen, telkens kwamen er paren, een zwartgekleede vrouw, een heer in jacquet en met hoogen hoed. Als de deur openging zag ik het wit van het schortje en het haarmutsje der dienstbode. De bezoekers bleven kort, het was een gaan en komen. Ook de burens uit de andere deur kwamen, erop gekleed, in 't zwart, zij gingen het eene trapje af, het andere op, ze keken stil naar elkaar terwijl zij wachtten tot hun de deur werd opengedaan. Ook werden er zeer veel witte en paarse bloemen gebracht met linten. Toen een jongen uit een bloemenmagazijn, die luid fluitend de gracht was komen opfietsen, had aangebeld en het lint glad streek van een grooten krans immortellen en aaronskelken las ik vluchtig de paar woorden.... mijn beminde.... maar de andere woorden kon ik niet lezen.

Den morgen van de begrafenis stonden op den hoek vanaf de brug en ook aan den anderen kant op de gracht zelf

de menschen tot een haag, toen de rouwkoets voorreed met de zwart en zilveren opgetuigde, gepluimde, slanke zwarte paarden, die op het gebit beten, dat het schuim in vlokken neerdreef op hun glimmende borst. Zwak in het daglicht brandden aan de vier hoeken van de rouwkoets de kaarsen in de zwart omfloerste lantaarns. Zooveel bloemen waren er, dat achter de bloembehangen rouwkoets nog een afzonderlijk rijtuig volgde met kransen en bouquets volgeladen, zij lagen blank en breed gespreid in 't beschaduwde zonlicht onder de voorjaarsboomen. Er waren menschen, die bij die teederheid, bij die uitdrukking van zooveel liefde den zakdoek naar de oogen brachten. Nadien, met korte tusschenpoozen, reed langzaam rijtuig na rijtuig voor. Groepje voor groepje kwam de trappen af en stapte in. De palfrenier in de breede jas tot op den grond, ging weer naast den koetsier zitten. Even een kort en fel hoefgetrappel, het rijtuig reed de anderen na, wachtte, totdat, nadat de laatste menschen waren ingestapt, langzaam de stoet wegreed. Ja, hem had ik ook gezien, hij was in het eerste rijtuig gestapt achter de bloemen. Den hoed in de zwart geschoeide hand had hij op de trap voor de deur staan wachten. Alsof het licht hem te sterk was, zoo hield hij de oogen dichtgeknepen. Maar hij had het niet gemakkelijk. Ik had goed op hem gelet en duidelijk het koortsachtig trillen van het wangvleesch op de kaken gezien, zoo stond hij daar te klappertanden. Maar toen hij in het rijtuig was gestapt bleef het zwarte gordijntje neer.

Nadien zag ik den man van de hoekwoning nog vele malen zijn eenzaam huis in en uitgaan. Hij bracht mij gelukkig geen bezoek en ik had een eigenaardige voldoening in dien twijfel of hij mij al of niet gezien had dien nacht en

al of niet wist, dat ik het was, die zijn vrouw uit het water had gehaald. Als hij dit wist en hij bracht mij niettegenstaande dat geen bezoek, dan was het duidelijk dat hij mij had gezien toen ik langs zijn raam kwam en dat hij vreesde dat ik hem gezien kon hebben. Hij gaf, om wille der mogelijkheid dat ik hem niet gezien zou hebben, wellicht, evenals ik, de voorkeur aan de onzekerheid omtrent een getuige van zijn schuld in dit drama. Want ook ik, onder een dwangvoorstelling na dien urenlangen twist dien ik van hen had gezien, kon mij hebben vergist.

En hoe meer in de groote openheid van den zomer de dagen voorbijgingen, hoe verder af de beelden geraakten van dien nacht en hoe meer ik rekening ging houden met de mogelijkheid, dat ik mij vergist had, dat een onbewuste antipathie tegen hem en een onbewuste sympathie voor haar als zijn slachtoffer mij parten hadden kunnen spelen.

Dat najaar kwamen verhuishagens voor het gele huis. Een paar dagen later was de hoekwoning leeg. Op de benedenramen werden witte strooken geplakt met roode letters: te huur.

Dien winter begon ik, als ik naar het gele huis stond te kijken, de gebeurtenissen veel vager te zien. Maar eens zag ik den man terug. Uit een toevallige ontmoeting met een jong meester in de rechten, die ambtenaar was bij de griffie van de arrondissementsrechtbank, was een vriendschapsverhouding ontstaan, en toen ik op een morgen hem opzocht in zijn bureau voor een mededeeling die ik hem had te doen liep hij nadien met mij op door de gangen van het gerechtsgebouw. Wij kwamen langs openstaande dubbele deuren en keken op de ruggen van daar binnen staande menschen.

- Kijk, zei mijn vriend, er is juist zitting.

Hij duwde mij de deuren binnen. Wij stonden op de publieke tribune van de rechtszaal. Wij drongen naar voren tot we de ballustrade bereikten, en wij keken in die hoge, kille zaal met de witte muren. We zagen de rechters in hun toga, zachtjes met elkaar pratende advocaten die hun reine handen bewogen uit de wijde mouwen welke zij telkens optrokken, politiemannen en wachtmeesters, den deurwaarder met het gele lint om den hals die in zijn lijst stond te kijken dicht bij een lage deur, de rijen getuigen op de banken, de trossen melkglasballons der hoge staande lampen op de groene tafel der rechters. In de open ruimte voor het beklagdenbankje stond een man met de pet in de beide handen voor zijn buik. Op de tribune werd druk gelachen. Een vrouw kwam getuigen tegen den man in de beklagdenbank, het was zijn vrouw, een vrouw uit het volk met de vranke oprechtheid van haar taal. Haar man had haar mishandeld en duchtig, er was een rapport van een geneesheer voorgelezen, die haar had behandeld en verbonden. Op de vraag, of zij er nog last van had, zei zij, dat ze was genezen. Op de vraag aan den man, of hij er spijt van had, knikte hij bevestigend, en de vrouw viel meteen daarop in, dat ook zij spijt had, dat ze er werk van had gemaakt.

- Denken jullie erover te gaan scheiden? vroeg de president.

- Nooit, zei de vrouw.

En toen de president vroeg, of zij haar man kon vergeven en hem weer in genade wilde aannemen, zei ze:

- Ja, en de gemeenerik weet goed genoeg, dat ik hem toch niet kan missen al hebben we ruzie en al slaat hij erop.

Mijn vriend lachte mee met de mensen achter ons. Maar de president hamerde, en zei:

- Het woord is aan den officier van justitie.

In zijn toga stond de officier van justitie recht. Plotseling sloeg mijn hart fel, ik verbleekte, hij was het, hij de man uit de hoekwoning van het gele huis. Boven het zwart van zijn kleeding was zijn gezicht scherper van trekken geworden. Hij zette een bril op, keek in papieren, sprak een paar afkeurende woorden over het schandelijke gedrag van dezen beklagde, die in zijn drift dingen had kunnen doen die tot gevolg hadden kunnen hebben, dat nu zijn vrouw niet hier stond om tegen hem te getuigen en in haar goedheid gelijktijdig nog voor hem te pleiten. Toen, terwijl hij praatte, keek hij rond, en plotseling zag hij mij. Hij keek mij strak aan, en nu wist ik met zekerheid dat hij mij met denzelfden blik had aangekeken, dien nacht voor zijn raam. Het was doodstil, sommige hoofden zochten de richting van den starren blik van den officier en keken naar mij om. Maar ik verloor hem niet uit het oog, weer was het alsof onze hoofden zoo dicht bijeen waren, dat ik zijn adem voelde. Toen merkte ik dat hij, ginds, weer ging praten. Ik ving een paar woorden op, ik hoorde: wegens het toebrengen van ernstig lichamelijk letsel, en even later hoorde ik: verzachtende omstandigheden. Hij schraapte de keel om zijn eisch duidelijk te zeggen, maar de stem had geen klank meer, de lippen verlamden en werden bijna wit. Terwijl hij mij aldoor aankeek, stamelde hij:

- Ik vraag voorwaardelijke veroordeeling.... ik vraag voorwaardelijke veroordeeling....

De rest kon ik niet verstaan.

De president keek even opzij naar hem en zei toen tot den beklagde:

- U hoort wat mijnheer hier zegt....

Maar eensklaps was er een groote opschudding. De officier

van justitie viel met een zwaren slag in zijn stoel terug. Advocaten schoten snel toe. Even later werd de officier door de deur naar de raadkamer weggedragen. De deurwaarder riep met luide stem, dat de zitting werd geschorst.

O, die zekerheid, die zekerheid, had ik haar toch gewild? Ik ging haastig naar huis, en daar, voor mijn raam, had ik weer die ontmoeting, de zooveelste ontmoeting met het gele huis. De windbeslagen donkere, gordijnlooze ruiten, die zachtjes trilden in de ramen, weerspiegelden de dorre boomen van de gracht en de wolken van de regenlucht. In een kringvlucht woeien dorre blaren op tegen de trede van den stoep. Toen ging de deur in de andere woning open. Om den hoek van de gracht kwam een hooge, door twee paarden getrokken verhuiswagen. Op de ramen der woning van het jonge paar zag ik dezelfde strooken: te huur. Het jonge paar kwam naar buiten, de vrouw in een bontmantel, de man in een lichtgekleurde ulster, tusschen hen in sprong een warm gemanteld klein blond meisje de trap af. Het holde de straat over, de vader en de moeder liepen het ijlings na, gingen beiden aan den waterkant loopen, ze hielden het kind tegen, ze beschermden het kind. Zij lachten tegen elkaar, zij namen het kind tusschen zich in, het huppelde aan hun hand.

Mijn God, dus toch was er in dit huis een kind geboren. Het lachen en wuiven van de jonge vrouw en dat zij hem de deur opende en dat hij haar tegemoet snelde, dat was niet tevergeefs geweest, hun kussen waren niet tevergeefs geweest. Ik zag de drie om den hoek verdwijnen, ik zocht hun vlucht, ik zag hun voorbijgaan door het raam der leege woning aan de andere zijde. De lente had hun haar bloesem vooruitgezonden om hen te roepen tot de

voorjaarswei van lammeren en een zonbeschenen huis in bloemen en wind. Ik zag hen in dat eene oogenblik zeer duidelijk, omdat een vlaag zonlicht uit de wolken viel, even maar, want nauwelijks keek ik naar het gele huis, of de gevel donkerde weer in de schaduw, die over hem gleeed, en de hemel duisterde in de glanzende ruiten.

Emmy van Lokhorst

DONKERDER WERD DE MIDDAG; IN HETPARK daalde paarse schemer tusschen de hoornen. Twee vrouwen wandelden door de smalle lanen; zij gingen zwijgend naast elkander voort tot zij bij de bank aan den vijver kwamen. De jongste raakte even den arm van de andere vrouw aan en met een zucht liet deze zich op de bank zinken.

Over den vijver lag bleekgrijs schijnsel, waarin zwanen dreven. Een zwarte vogel wickte laag over het water en verdween achter het ronde bruggetje. De wind kwam en ging met zacht geruisch in de hoornen boven hun hoofd. De oudere vrouw begon, zonder haar gezellin aan te zien, plotseling snel te spreken. Zij zat rechtop, haar handen in de grijs glacé handschoenen lagen in elkaar gevouwen op haar schoot. Zij staarde voor zich uit en af en toe hief zij haar rechterhand op, als om aan te wijzen, wat zij voor zich zag.

‘Nu ik u beter ken, zal ik u vertellen, wat er gebeurd is, zuster. U moet goed naar mij luisteren, want het is een vreemd verhaal, maar u weet, dat ik volkomen normaal ben, al zeggen zij van niet. Ik ben altijd een sterke, gezonde vrouw geweest, ik was nooit ziek, dat moet iedereen toegeven. Maar het verdriet heeft mij er onder gekregen; ik ben nu soms heel moe, zoo moe, dat ik wel nooit meer uitgerust zal raken. Dat komt door het verdriet, *en door het huis*. Aan dat huis zal ik ten onder gaan.

Ik ben niet zoo heel jong getrouwd, ik was negen en twintig, toen ik mijn man voor het eerst ontmoette. Hij

was tien jaar ouder dan ik en ik zag tegen hem op, half met bewondering, half met angst.

De eerste jaren van ons huwelijk leefde ik in een soort spanning; den geheelen dag was ik bezig in huis alles zóó te verzorgen, als mijn echtgenoot het wilde. Ik ging nooit alleen uit, behalve om eenige huishoudelijke inkoop te doen. Ik had eigenlijk vriendin, of eenig familielid, die ik kon bezoeken. Mijn ouders waren jaren voor mijn huwelijk gestorven en ik was hun eenig kind geweest.

Wel kwamen af en toe kennissen bij ons op bezoek, maar dat waren meest veel oudere menschen, met wie ik geen contact had. Mijn man leefde heel eenvoudig. Den geheelen dag was hij op zijn kantoor; 's avonds zat hij met papieren en brieven voor zich zijn pijp te rooken, terwijl ik thee in schonk en wat naaiwerk onder handen had. Een enkele maal gingen wij wel eens naar een concert of naar een schouwburg, maar die uitgangetjes brachten weinig verandering in het eentonige leven, dat wij leidden.

Toen, vijf jaar na ons huwelijk, werd mijn dochttertje geboren. Het was voor mij, of mijn bestaan nu pas begon. Van het eerste oogenblik af, dat ik haar stemmetje hoorde, veranderde heel de wereld. Ik zag opeens, bewust, de kamer, de meubels, het licht, dat door de ramen binnenviel. Het leek, of ik al den tijd daarvoor had geslapen, of ik nu eerst ontwaakte.

De tuin met de teere voorjaarsstruiken, de blauwe viooltjes in het gras, de bloeiende rhododendrons tegen de oude schutting, - alles vervulde mij met een diepe vreugde, die geheel nieuw voor mij was. Zelfs als kind had ik nooit zoo scherp en duidelijk het voorjaar gezien, zoo de vogels gehoord, zoo de bloemen geroken in den lichten wind. De deur van mijn kleerenkast zag ik plotse-

ling, alsof ik diezelfde deur nooit eerder had waargenomen. De lamp, die 's avonds licht verspreidde in de slaapkamer, bestudeerde ik, alsof die grijze zijden kap er vroeger niet was geweest. Het tafeltje voor het raam, waarop een kanten kleedje lag, verwonderde mij. Had het werkelijk altijd daar gestaan?

Bij de totale omwenteling in mijn leven veranderde ook de plaats, die mijn echtgenoot in mijn bestaan innam. Tot nu toe was hij mijn gezichtseinder geweest; daar waar hij verscheen, hield voor mij alles op, zijn aanwezigheid begrensde alles. Nu veranderde dit geheel.

Reeds voor de geboorte van het kind scheen mijn man langzamerhand in een nevel te bewegen. Ik wist wel, dat hij thuis kwam, dat hij mij begroette en zijn gewone gebaren maakte, maar het drong slechts flauw tot mij door. De angstig nauwlettende aandacht, ik hem altijd had omringed, was verflauwd en hij scheen dit goedschiks te aanvaarden. Ik liet de huishoudelijke beslommeringen geheel over aan het dienstmeisje en bekommerde mij uitsluitend om de voorbereidingen van de kinderkamer.

Hoewel ik vijf jaar lang het doel van mijn bezigheden en den inhoud van mijn gedachten had gevonden in de zorg voor mijn echtgenoot, begon ik hem nu langzamerhand te veronachtzamen. Het feit, dat hij dezen gang van zaken blijkbaar begreep en er mij nooit een aanmerking over maakte, deed mijn onverschilligheid voor dit deel van ons bestaan toenemen.

Alles moest wijken voor het kind. De laatste dag, waarop ik de stapeltjes kleine kleertjes liefkozend in mijn handen had genomen, kan ik mij nog wel herinneren. Dienzelfden nacht begonnen de hevige pijnen, die meer mij dan vier en twintig uur zouden folteren. De dokter, die mij eerst vroolijk en bemoedigend had toegesproken, was ge-

durende meer dan een uur met mij bezig, voor hij een consult met een specialist voorstelde. Flauw staat mij nog het gezicht van dien man voor oogen, een gezicht met rimpels en vlokken grijs haar aan de slapen; ik zie nog het flonkeren van brillenglazen en de samengekleemde lippen van een dorren mond.

Toen ik uit de diepte van mijn uitputting langzaam omhoog begon te stijgen, hoorde ik het kind schreien.

Het woord geluk wordt zoo dikwijls lichtvaardig gebruikt. Maar op dat oogenblik heb ik geluk doorleefd, zoo als ik het nooit zal kunnen weergeven. Ik luisterde naar dat geluid en ik wist, dat mijn kind zijn bestaan op aarde had aanvaard. Een nieuw leven, een nieuw mensch, een nieuwe aanwezigheid vlak bij mij, door mij voortgebracht en met mij verbonden.

Ik weet niet, of hetgeen mij zoo geheel en al vervulde, liefde was, of de weldadige vrede en de harmonie met de schepping, waarin ik op zoo onmiddellijke wijze betrokken was geworden.

Een paar uur later werd het kind in mijn armen gelegd.

Zoo klein, zoo heel klein was het. Het lijfje voelde zachtwarm en het ademde en bewoog. Het vlugge hartje klopte onder mijn groote handen, het hoofdje lag zwaar en zacht op mijn schouder. Tegen mijn wang voelde ik de huid van haar wangetje, glad als een rozenblad. Aanhoudend bewogen de smalle voetjes, de gerimpelde oogleden.

De verpleegster, die mij het kind weer afnam, haatte ik plotseling met een ongeneeslijken haat. Zij ging met mijn kind om, of het een voorwerp was. Het moest worden gewasschen, gevoed, gekleed en de zuster verrichtte deze bezigheden met dezelfde automatische plichtsbetrachting, waarmee zij stof afnam. Zij legde het kind in de wieg, alsof het een postpakket was, zij keek op de klok, terwijl

ik mijn dochttertje voedde en nam mij onmiddellijk daarna het kleine lijfje af, dat ik bij mij had willen houden, om naar het slapende gezichtje te blijven kijken.

Niets mocht. Alles moest. De zuster had het voortdurend over hygiëne en opvoedkunde en ik maakte mij op een middag zoo boos, dat ik haar verzocht, het huis te verlaten. Schouderophalend ging zij de kamer uit en kwam met een bord pap voor mij terug. Zij lette zelfs niet op mijn woede.

Het duurde geruimen tijd voor ik zoover was aangesterkt, dat ik weer kon opstaan en door de kamer loopen. Ik had ernaar verlangd, om weer geheel hersteld te zijn, omdat de pleegzuster dan zou weggaan, en eerst op dat oogenblik zou ik heelemaal mijn kind bezitten. Nu moest ik het aanzien, hoe die plompe handen zich rechten aanmatigden over wat mij boven alles kostbaar was: het teere lijfje, het kwetsbaar hoofdje met den perzikweeken schedel en de oogen, die dagelijks moesten worden behandeld, om een lichte ontsteking te doen genezen.

De dag, dat de zuster mijn huis verliet, was een feestdag. Ik wachtte, tot ik de voordeur zich achter haar hoorde sluiten; toen haalde ik diep adem en knielde voor de wieg. Met devote handen nam ik het wezentje op uit de lakentjes en droeg het op mijn armen naar het raam.

De zon scheen in het kozijn; ik keek niet naar mijn kind, maar naar den tuin, die in het middaglicht straalde. In mijn linkerarm droeg ik het lichte gewicht van het kleine lichaam, mijn rechterhand hield ik over het borstje gebogen. Ik weet niet, wat ik precies dacht, maar ik was met mijn geheele wezen geconcentreerd in een gebed voor mijn kind. Ik sloot mijn oogen en bukte mijn hoofd, om het gewelfde voorhoofd met mijn lippen aan te raken. Toen ik mijn oogen opende, keek ik in de oogen van mijn

dochtertje. Voor het eerst was daarin een glans van herkennen, de aanduiding van een groet, - o, heel vaag en snel voorbijgaand, maar toch was dit het eerste moment van een verstandhouding, die nu elken dag ging groeien.

Ik kan mij uit die eerste maanden maar heel weinig van mijn echtgenoot herinneren. Hij kwam thuis en vroeg naar het kind, wij zaten samen aan tafel en hij sprak over dingen, die mij totaal onverschillig waren. Eens vroeg hij mij, of wij niet eens een avond zouden uitgaan; ik weigerde dadelijk. Hoe kon ik mijn kind alleen laten! Hij dacht, dat ik te weinig buiten kwam, maar dit kon ik tegenspreken. Elken ochtend ging ik met haar uit, ik reed den kinderwagen door het park, de kap behoedzaam opgezet, zoo dat het licht niet al te fel in de teere oogen zou schijnen. Ik liep door de stille laantjes, waar een vogel over den grond sprong en opfladderde als ik dichterbij kwam. De wind ruischte in de boomen, het rumoer van de stad was ver weg, en wij gingen in een zacht en rustig tempo voort, zij en ik, in de schaduw van donkergroene oude boomen, die ons begrepen. Soms praatte ik met Caroline. Zij lag met een vuistje omhoog gestrekt, het hoofdje opzij in het kussen, de oogen dicht, en het mondje even open. Ik weet niet, of zij mij verstond, maar ik vertelde haar, wat er om ons heen te zien was. Het glanzende water, de plechtige zwanen en de vroolijke eenden, een manke spreek, die van boomwortel naar boomwortel hipte, en een dravende zwarte hond, die lachte tegen de zon. Ik vertelde haar van de boomen, van de bladeren, van den bloemengeur en van de stilte, die achter alle dingen is. Het leek mij soms, dat zij lachte in haar slaap en dan lachte ik met haar mee. Niemand hoorde mij praten, want als er iemand op het pad mij tegenkwam, zweeg ik, tot wij weer alleen waren.

Het weer moest al heel slecht zijn, om ons thuis te houden. Als het regende spande ik een paraplu over de kap van den wagen en ik liep in mijn mantel gehuld erachter, terwijl de druppels soms over mijn gezicht sprongen en ik zacht liedjes zong over den regen, die de aarde drenkte, het koren deed groeien en alle bloemen leven en kleur gaf.

Ook als het waaide wandelden wij buiten. Want de zomer ging langzaam voorbij en het najaar bracht storm, die de struiken neerboog en takken van de boomen rukte. Caroline lag goed toedekkt in den wagen en ik kon zien dat zij luisterde naar den wind. Er waren maar weinig menschen in het park en wij hadden de wereld bijna voor ons alleen. De bladeren ritselden neer en tusschen twee donkere vlagen door, kwam de herfstzon in het gouden loover schijnen. De grashalmen bogen en wuifden, het boomendak werd dun en door de eikenkronen kwam de zware najaarshemel te zien.

In dat eerste jaar heeft Caroline zon en wind en regen leeren liefhebben. In den winter maakte zij kennis met de sneeuw. Op een morgen toen wij wakker werden, was de tuin geheel wit. De kamer stond gebaad in een helderen weerschijn, want de zon deed al het wit op daken en kozijnen, op boomen en struiken schitteren met duizend fijne flonkeringen. Toen wij dien morgen in het park wandelden keek zij gespannen naar al dat witte en lichte om haar heen. Een van haar handjes lag buiten de kap; van de takken dwarrelden zachte koude vlokken op haar handrug; de smeltende ijskristallen bleven op haar zachte handje liggen, en zij scheen dat prettig te vinden.

Caroline lachte weinig. Den eersten keer, dat zij haar mondje vertrok tot een glimlach, was het of zij plotseling

een ander kind werd, liever, maar gewoner, zonder dien merkwaardigen ernst, die zoo karakteristiek voor haar kindergezicht was. Zelden was zij uitbundig en toch toonde zij allerlei nuances van vreugde en vroolijkheid. Haar ontwikkeling in dien eersten tijd ging zoo snel, dat ik de dagen wel had willen tegenhouden. Zij was nog een baby, maar zelfs in de wieg had zij reeds iets onafhankelijks. De dag, waarop ik haar zichzelf zag oprichten en een oogenblik rechtop staan met een wankelend hoofdje en uitgestrekte handjes, was het begin van haar zelfstandig leven. Zij maakte al geluiden, die zij trachtte te articuleeren en op een morgen werd zij wakker terwijl zij opeens duidelijk 'Mamma' zei.

Nog sneller ging nu haar ontwikkeling. Ik was er trotsch op, dat zij al zoo vroeg kon loopen en praten. Op haar tweede jaar sprak zij haar kindertaal met intonaties en stembuigingen die iedereen verwonderden. Zij was zoo verstandig en rustig, dat andere moeders mij erom benijdden, dat ik haar nooit behoefde te verbieden. Ik waarschuwde haar voor de hitte van de kachel, voor de scherpte van het mes, voor al die kleine gevaren waardoor een kinderleven kan worden bedreigd.

Toen zij bijna vier jaar was, nam zij eens een schaar en hield voorzichtig de punt tegen haar wang gedrukt, beproevend, of dit pijn deed. Ik liet haar de werking van de schaar zien; zij keek nauwlettend toe en wilde toen zelf papier knippen. Dit bleek een groote vreugde voor haar te zijn en tot mijn verbazing begon zij allerlei figuren te maken. Zij knipte een mannetje, een huis, een stoel. De lijnen waren nog onzeker, maar het knippen ging steeds beter. Zij maakte een tafel met vier pooten, een boom met takken, een hond met een snuit en een staart, en alles met een vastberaden handigheid, die mij verblufte. Maan-

den duurde deze liefhebberij, toen verflauwde haar belangstelling voor het knippen.

De glazenmaker, die een nieuwe ruit had ingezet, liet een kluit stopverf in de keuken achter. Toen ik op een middag het theeblad naar de glazenkast bracht, vond ik Caroline op den grond voor den gootsteen zitten met een aantal figuren om zich heen, die zij van de stopverf had gekneed. Dit was het begin van nieuwe werkzaamheid, want toen ik boetseerlei voor haar had gekocht, was zij dagen achtereen bezig met het vormen van een soort haven, waarin bootjes lagen, en aan de kade bij het pakhuis waren mannetjes bezig met zakken zand.

Waar zij dit alles had gezien, kon zij niet vertellen, maar op kinderlijke wijze gaf zij deze voorwerpen en figuren een eigen leven. Ofschoon de poppen verre van volmaakt waren, ging er iets boeiends van uit. Een schipper bijvoorbeeld stond wijdbeens met één voet op den wal en met den anderen op den rand van een schuit. De wal werd voorgesteld door een plank, terwijl de schuit in een teil water dreef. Wekenlang werkten wij samen aan de haven, beiden vol gespannen ijver en innerlijke opwinding.

Caroline was toen vijf jaar. Ik had haar niet naar de kleuterschool willen zenden, maar toen zij zes werd, kwam het gevreesde oogenblik, dat zij naar de groote school moest.

Ik, die vroeger nooit had kunnen droomen, dat ik een dochter zou hebben, kon haar nu bijna niet afstaan aan vreemde leiding. De eerste dagen waren een marteling voor mij. Ik bracht mijn kind 's morgens weg, haar warm handje lag in mijn eigen hand en dat moest ik verbreken. Ik zag haar in het schoolgebouw verdwijnen aan de hand van de onderwijzeres, die haar van mij had overgenomen. Caroline had mij even angstig aangezien, toen ik haar los

liet, toen liep zij echter rustig mee met de juffrouw. Dit meisje, dat amper drie en twintig jaar was en zich rechten over mijn kind aanmatigde, wantrouwde ik van den eersten dag af. Zij had een air van zelfverzekerdheid dat mij ergerde en als ik mij in de lange uren van alleen zijn voorstelde, hoe Caroline nu spelletjes deed onder leiding van die onderwijzeres, schroeiende er een vreemde pijn in mijn hart.

Ik had het voor onvermijdelijk gehouden, dat Caroline een afkeer van de school zou hebben en ik begon reeds allerlei conflicten te bedenken, waarbij het kind zou moeten lijden onder gebod en verbod, dat zij thuis nooit gekend had. Maar tot mijn verrassing, en ja, tot mijn teleurstelling ging het anders.

Caroline vond het heerlijk om naar school te gaan en de juffrouw kreeg weldra een plaats van beteekenis in haar leven. Zij wilde 's morgens het plaatje uit de ontbijtkoek meenemen voor de juffrouw, een anderen keer een armbandje van kralen, dat zij zelf geregen had, of bloemen die zij met mij had geplukt. Alles wat de juffrouw had gezegd, was wet en waarheid, de juffrouw wist alles, kon alles, zij bezat de volstreekte oppermacht.

Aan het boetseeren was plotseling een eind gekomen; de school nam al haar gedachten en aandacht in beslag en haar leven met mij kwam pas op het tweede plan.

Er waren uren, dat ik mijzelf teveel was. Ik had tot nu toe al mijn tijd aan Caroline gegeven en nu stond ik opeens met leege handen. Die eerste weken liep ik doelloos rond. Ik drentelde door het park, dat mij leeg en kaal voor kwam. Veel te vroeg stond ik bij de school, om het oogenblik af te wachten, waarop de kinderen uit het gebouw zouden stormen. Caroline was altijd een der laatsten en zij holde niet de deur uit, zooals de anderen, maar zij

stapte rustig en waardig als een kleine vrouw naar buiten. Zij vloog mij niet om den hals, maar keek mij alleen maar even aan met een blik van verstandhouding, die voor mij het heerlijkste oogenblik van den dag was.

Een paar jaar nadat Caroline op school was gekomen, verhuisden wij naar den anderen kant van het park. Mijn man had dit plan doorgezet, ofschoon ik er bezwaren tegen opperde. Hij sloeg weinig acht op mijn tegenwerpingen, die eenigszins vaag klonken, maar daarom voor mij niet minder beteekenis hadden. Het nieuwe huis was te groot, ik kon het niet meubelen, de kamers waren ongezellig.

Van het eerste oogenblik dat ik *het huis* zag, voelde ik een beklemming om mijn hart slaan. De gevel, de ramen, de stoep en de voordeur leken bekleed met dreiging. Er was iets aan het huis, dat mij een onbestemd gevoel van angst gaf. De groote kamers mochten geriefelijk zijn, de gangen ruim en de trap breed, - voor mij had het huis iets verstikkends, alsof een benauwende rook het ademen belemmerde. Ik schrikte van de schaduw der deuren in het donkere trapportaal, het was, alsof er tersluiks iets naar boven vluchtte, als ik een kamer uitkwam. Ik opende slechts aarzelend de deuren, alsof mij terstond een gevaar zou bespringen, als ik een der kamers binnentrad. Ik had een voor gevoel, dat mij hier eens een onheil zou overkomen, zoo duister en verschrikkelijk, dat ik koud werd van angst.

De eerste dagen liet ik Caroline geen stap alleen doen door de gangen en kamers; ik hield haar zorgvuldig bij mij en als zij 's avonds in haar bedje lag, liet ik de deur van haar en mijn kamer open, om terstond naar haar toe te kunnen snellen, als er iets gebeurde.

En toch gebeurde er niets. Toen wij drie maanden in het nieuwe huis woonden, brak Caroline's achtste verjaardag

aan. Voor het eerst werd ik dien dag wakker zonder het gevoel, alsof er iets of iemand op de loer lag achter de deur. Ik ging naar haar kleine kamer, waar de gordijnen nog dicht waren, want het was nog vroeg. De zon omljnde de kieren van de gordijnen met een gouden streep en er heerschte in het kamertje een gedempt morgenschijnsel, dat mij met diepe vreugde vervulde. Ik hield in mijn handen een krans van madelieven en viooltjes, dien ik den vorigen avond voor haar had gemaakt, en zoodra zij in haar bedje overeind zat, legde ik den krans om haar blonde hoofd. Zij bewoog zich niet van vreugde.

Mijn dochtertje was zóó mooi, dat de menschen op straat bleven staan, om haar na te kijken. Haar rank kinderfiguurtje had een houding, die waardig en bevallig was. Zij droeg haar hoofd rechtop, het blonde haar, - zoo blond als koren op een stralenden Julidag - viel in glanzende krullen om haar gezicht, dat de kleur van een perzik had. Meestal hield zij de oogen neergeslagen en dan wierpen de lange wimpers een fijnen schaduw over haar wangen die met een donzigen gloed waren overtogen. Als zij haar oogen opsloeg, stond haar heele gezicht gebaad in de straling van haar blik. Zulke oogen heeft geen enkel kind ooit gehad. Zij keek rustig en vast naar degeen, die haar aansprak en ofschoon zij zelden glimlachte, was het of een innerlijke vreugde door haar oogen naar buiten brak. Het was heerlijk, om haar aan te zien. Misschien zou haar gezichtje te weinig kinderlijk zijn geweest, als zij niet in haar linkerwang een kuiltje had gehad, dat zoo guitig en schelmsch stond, dat zij er iedereen op slag mee veroverde. Zij had een grooten mond, en soms was er in dien mond iets onrustigs, wat mij wel eens vluchtig bezorgd maakte. Het onderste deel van haar gezicht leek op dat van haar vader en ook in het nog kinderlijke kinnetje

was een lijn, die wel eens wat scherp werd, vooral als zij na een of andere opmerking plotseling zweeg. Maar voor mij was het het mooiste kindergezicht, dat ooit heeft bestaan.

Op school nam Caroline een bijzondere plaats in bij haar klasgenootjes; zij hadden allen ontzag voor haar en sommige bedelden om haar gunst. Maar Caroline ging slechts met weinig andere meisjes om. Slechts zelden bracht zij een kameraadje mee naar huis en het was een uitzondering als zij bij andere kinderen thuis ging spelen. Ik bracht haar dan weg en kwam haar weer halen, want ik liet haar liever niet alleen over straat gaan. Er hadden in dien tijd juist weer berichten in de bladen gestaan over het verdwijnen van kinderen en het meelokken van kleine meisjes door misdadige mannen. Ik huiverde als ik dacht aan het lot van een moeder, wier dochtertje op zulk een wijze moest te gronde gaan en ik bewaakte Caroline angstvalliger dan tevoren.

Wij wandelden weer meer samen. Op haar vrije schoolmiddagen trokken wij erop uit, naar buiten. Zij plukte zoo graag bloemen en hield ervan door een weiland te draven als een jong veulen. In het voorjaar luisterde zij naar de vogels met hun gevarieerden slag. Zij telde de slagen van den koekoek en kon den roep van den wielewaal en de wulp nabootsen. In dien zomer dacht ik minder aan het onheil, dat mij te wachten stond. Het was buiten zoo zonnig, zoo licht en vrij en mijn kind was vlak naast mij. Als wij van buiten naar de stad terugkeerden overviel mij soms weer die angst, die des te verstikkender was, omdat ik er geen vorm voor kon vinden. Dan klemde ik bij het naderen van ons huis mijn hand krampachtig om Caroline's tengeren arm en keek zenuwachtig om mij heen, of niemand ons volgde. Zij merkte het niet en babbelde rustig voort. Als de voordeur achter ons dichtviel, liet ik haar

arm niet los, vóór ik wist, dat mijn man of het dienstmeisje in de buurt waren. Dan pas ademde ik diep uit van verlichting en trachtte mij te bevrijden van de benauwenis, die mijn keel had dichtgeknepen.

Op een middag, toen ik met Caroline in een boekwinkel schoolschriften kocht en even op wisselgeld moest wachten, voelde ik mij gedwongen, om te kijken. Links achter ons stond een man, eenigszins in de schaduw, zoodat ik de details van zijn gezicht slechts vaag onderscheidde. Maar een felle schrik sloeg door mij heen. Want ik zag terstond, dat hij naar Caroline keek met glinsterende oogen en een belangstelling, die mij vreemd voorkwam. Zonder verder op het wisselgeld te wachten, trok ik Caroline mee den winkel uit en liep snel naar huis.

Doch toen ik de stoep opging, zag ik den man vlak achter ons aan komen. Hij droeg een donker pak en een lichtgrijzen hoed en hij had iets in zijn gang van een zeeman. Ik gooide de voordeur open, duwde Caroline naar binnen, en sloot met trillende handen de deur, terwijl ik erachter bleef staan wachten. Ik hoorde zijn stappen niet voorbij gaan. Blijkbaar had hij ons tot de deur gevolgd, om te weten, waar wij woonden. Door mijn zenuwachtige haast had ik hem dat nu zelf verraden.

De eerstvolgende dagen keek ik voorzichtig naar buiten, voor ik met Caroline het huis verliet. Doch toen ik een week lang niets ongewoons opmerkte, begon ik mij af te vragen, of ik mij alles had verbeeld. Het gebeurde wel meer, dat menschen plotseling geboeid naar Caroline stonden te kijken. Maar in zijn houding had ik iets gevonden, dat mij op mijn hoede had doen zijn. En waarom had hij ons gevolgd, als er geen ongewone belangstelling bij hem in het spel was?

De zomer was voorbij. September ging over in October en het werd 's middags vroeger donker. Als ik Caroline uit school haalde, liepen wij door de schemerende najaarsstraten, terwijl de roode en gouden bladeren van de boomen neergleden. De wind joeg ze voor ons uit en wij liepen gearmd over het trottoir naar huis, waar de thee op ons wachtte.

Toen zag ik hem voor de tweede maal.

Hij stond op den hoek van onze straat met zijn handen in zijn zakken. Ik herkende hem dadelijk en maakte onwillekeurig een beweging van schrik; ik klemde den arm van mijn kind stijf tegen mij aan. Hij boog zich naar voren om langs mij heen, Caroline aan te zien. Ik geloof zelfs, dat hij iets zei op een mompelende verstolen wijze, die de woorden onverstaanbaar maakte.

Mijn beenen waren zoo verlamd van schrik, dat ik de stoep van ons huis bijna niet kon betreden. Ik duwde Caroline met beide handen naar binnen en voor ik haar volgde, wierp ik snel een blik achter mij.

De man stond plotseling naast mij. Hij haalde een huissleutel tevoorschijn en één oogenblik dacht ik, dat hij mijn voordeur, die ik voor Caroline had geopend, wilde binnengaan. Ik hoorde, dat hij iets zeide, maar ik was zoo door angst verdoofd, dat ik niet kon verstaan, wat. Ik zag van vlakbij den glinsterenden blik, die mij den vorigen keer reeds zoo had doen ontstellen. Ik rook een adem, die mij van afschuw deed sidderen. Hoe ik de gang binnenkwam, weet ik niet, maar ik hoorde met een dreunenden slag de zware voordeur dichtvallen tusschen hem en mij.

Nu wist ik, dat het gevaar zich had onthuld. Wat die man wilde, durfde ik mij niet bewust maken, ik was niet in staat, een van zijn woorden weer in mijn herinnering

terug te roepen. Dien nacht kwam mijn man niet thuis en ik liet Caroline naast mij slapen, omdat ik haar geen oogenblik uit mijn gezichtsveld wilde laten gaan.

Ik sliep slecht en in de uren dat ik wakker lag, beleefde ik opnieuw de angst van den vorigen avond. Het leek mij soms, alsof dit vreeselijke, dat dichterbij begon te komen, een straf was. Een straf, waarvoor? Voor het te groote geluk, dat ik door mijn kind had gekregen? Er was mij teveel gegeven, dacht ik, het lot zou mij alles weer afnemen. Ik zou vechten, ik zou tot het uiterste op mijn hoede zijn, dat Caroline niets overkwam, maar zou er niet ondanks dit alles een oogenblik kunnen komen, waarop het onheil zich voltrok?

Ik ging mijn vroeger leven na. Waar school de fout, die ik nu zou moeten boeten? In de eerste jaren van Caroline's leven was ik zorgeloos gelukkig geweest, de onrust was pas in dit huis begonnen. Ik onderging een aanwezigheid in dat huis, de aanwezigheid van een geheimzinnig wezen, dat over mij zou richten.

Maar waar lag dan mijn schuld? Ik zocht mijn dagen af, mijn kleurlooze jeugd, mijn vreugdelooze meisjestijd. Op het kantoor, waar ik werkte, gingen de dagen voorbij zonder indruk op mij te maken. Ik kon mij nergens iets herinneren, dat voor mij aanleiding zou zijn geweest, een zonde te begaan. Geen verleiding had het mij moeilijk gemaakt, ik had mijn plichten altijd regelmatig vervuld. Mijn huwelijk had geen storm van liefde gebracht, maar ik had mijn man omringd met de zorgen, die hij van mij kon eischen en zelfs meer dan dat. Er waren nooit botsingen tusschen ons geweest.

Plotseling deed zich een nieuwe vraag aan mij voor, zoo duidelijk, alsof iemand naast mij de woorden had uitgesproken. Was onverschilligheid een zonde? Was het

schuld, dat ik geen echte levende liefde in mijn huwelijk had gevoeld? Liefde, die ik nooit voor mijn echtgenoot had gekend, had ik overgedragen op mijn kind. Was het een vergrijp, mijn kind meer lief te hebben dan haar vader?

Ik werd koud bij de gedachte, dat ik in het dierbaarste wat ik bezat, zou kunnen zondigen. Mijn liefde voor mijn dochtertje had mij tot nu toe onaantastbaar geschenen. Ik had zeker koorts, mijn hoofd was warm, mijn slapen klopten, en ik kon de kolken der zwarte gedachten niet meer verdragen. Als ik ging twijfelen aan het liefste op de wereld, wat bleef er dan over....

Den volgenden morgen zag ik Caroline's slapend gezichtje naast mij op het kussen en de gedachten van den nacht leken mij ver weg te zinken, zoo ver en diep, dat ik ze nooit terug hoopte te vinden.

Maar ze bleven mij omzwermen als zoemende insecten. En ik voelde mij af en toe onzeker in mijn handelingen. Als ik Caroline's bedje opmaakte, vroeg ik mij af, of zij nooit zou moeten lijden door een zonde, die ik misschien had begaan. Ik durfde haar soms niet het verhaaltje vertellen, dat elken avond de overgang van den dag naar den nacht begeleidde. Ik was bang, dat in mijn zelf gefantaseerde vertelling iets van dat donkere zou binnensluipen, dat mij in zijn greep gevangen hield.

Op een ochtend, toen ik terugkeerde van de school, waarheen ik mijn kind had gebracht, zag ik den man, die mij zooveel vrees had aangejaagd, uit het huis naast het onze komen. Ik voelde het bloed naar mijn wangen stijgen. De manier, waarop hij dat huis verliet, bewees, dat hij er woonde. Hij had een oud jasje aan, droeg geen hoed, en hield een koffertje of tasch in zijn hand. Ik vermoedde, dat hij reiziger was, en op kamers woonde bij de familie

in het andere huis. Ik keerde op mijn schreden terug, om een ontmoeting met den man te vermijden, en toen ik eenigen tijd later opnieuw naar huis ging, stond het dienstmeisje van de burens aan de deur, die op mijn vraag mededeelde, dat die meneer slechts eenige dagen per week in de stad was en dan de achterkamer boven bewoonde.

Nu was alle rust geheel voor mij verdwenen. De man, die mij bedreigde, woonde vlak naast mij. Ik twijfelde er niet aan, of hij had dit huis, waar wel meer kamers werden verhuurd, uitgezocht, om dicht in de buurt van Caroline te zijn. Geen oogenblik zou ik meer rust hebben.

Zonder erbij te denken, was ik meteen naar den tuin geloopt, vanwaar ik den achterkant van het huis kon zien. De bovenkamer, waar hij zijn intrek had genomen, grensde onmiddellijk aan de kamer, waar wij 's morgens ontbeten. Misschien had hij al verscheiden keeren Caroline's stemmetje gehoord, als zij zingend door de kamer liep, met vlugge pasjes bijna dansend rondgaand, zooals zij zoo dikwijls deed....

Dien avond vernam ik van het dienstmeisje in het naaste huis, dat de tijdelijke bewoner van de bovenkamer weer voor eenige dagen was weg gegaan. Ik ademde op; voor een paar dagen zou ik rust hebben.

Drie dagen daarna zag ik hem weer met zijn wiegenden gang door de straat komen. Ik hoorde hem het huis ernaast binnengaan en onmiddellijk snelde ik naar boven, waar Caroline plaatjes aan het kleuren was in de kamer, die als speelkamer voor haar was ingericht, en waar wij ook ontbeten. Ik hijgde, zoo hard was ik de trap opgelopen en onder een of ander voorwendsel trok ik haar mee naar beneden en vroeg haar, om mij te helpen met het aanzetten van een paar knoopjes aan een poppenjurk.

Dat vond zij heerlijk en ik zag haar vol ijver aan den gang gaan, terwijl ik bedacht, wat ik haar daarna kon opdragen, om haar aldoor bij mij te houden. Plaatjes kleuren was de laatste weken haar lust en haar leven en er was veel voor noodig, om haar van dat werkje af te houden. Zij mocht met de verfdoois en het geknoei met water niet in de huiskamer komen, waar haar vader de strengste orde eischte, dus moest ik iets anders voor haar bedenken.

Na het eten deden wij een spelletje in de eetkamer en hoewel het al donker begon te worden, stelde ik daarna voor, een wandelingetje te maken. Ik deed wat ik kon, om Caroline uit die speelkamer te houden. De gedachte, dat die man haar stemmetje zou hooren, was mij reeds ondragelijk.

Ik begon te bemerken, hoe deze spanning mijn zenuwen aantastte; ik werd prikkelbaar door het onrustig slapen en ik zag hoe mijn man mij soms bevreemd aankeek. Alleen het kind merkte niets op, en dat stelde mij telkens weer gerust. Ik had er wel over gedacht, met mijn echtgenoot over mijn angst te spreken, maar hij had juist in dien tijd gewichtige zaken in een andere stad te behandelen en was veel weg. Hij had nooit veel aandacht aan mijn opmerkingen over Caroline geschonken en zat soms zwijgend aan tafel, verdiept in zijn eigen gedachten. Ik was ervan overtuigd, dat het hem alleen maar korzelig zou maken, als ik hem vertelde, wat er gebeurd was.

Want tenslotte *gebeurde er niets*. De dagen gingen voorbij en ik was erin geslaagd, te voorkomen, dat de zeeman, zooals ik hem in mijn gedachten noemde, opnieuw in aanraking met mijn dochttertje kwam.

Op een middag belde mijn man mij uit een andere stad op, met het verzoek, dadelijk een brief te bezorgen, die op zijn schrijftafel lag, en dien hij had vergeten. Ik moest

den brief persoonlijk afgeven. Hoe ik mij ook haastte, ik was voor het eerst te laat, om Caroline uit school te halen. Ik kwam aan het gebouw, dat verlaten stond in de druilerige straat. Caroline was nergens te zien. Ik repte mij naar huis, en daar in de straat voor mij uit, zag ik haar staan naast den zeeman, haar blonde hoofd opgeheven naar zijn donker gezicht.

Het gevreesde was gebeurd. Voor ik mij rekenschap gaf, wat ik deed, greep ik het kind bij den arm en trok haar mee naar huis. Ik beefde over mijn geheele lichaam en Caroline zag, dat ik van streek was.

Ik viel op een stoel in de huiskamer en zij kwam naast mij staan en legde haar handje tegen mijn wang, vragend, of ik ziek was. Ik barstte plotseling in tranen uit, sloeg mijn armen om haar lijfje en drukte haar tegen mij aan. Als een moedertje troostte zij mij, tot ik wat bedaard was. Wij dronken samen thee en toen vroeg ik haar, wat die man had gezegd.

Haar gezichtje klaarde op. Het was een aardige man, zeide zij en hij had haar beloofd, dat hij plaatjes uit Indië voor haar zou meebrengen als hij haar weer eens zag. Hij had gevaren, en hij was overal geweest.

Ik trachtte mijn stem zooveel mogelijk te beheerschen, toen ik haar streng verbood, ooit weer met dien man te spreken. Zij keek mij verbaasd aan, ik had haar nooit rechtstreeks iets verboden en zij begreep volstrekt niet, waarom zij met die aardige meneer niet mocht praten. Ik zeide haar, dat die man niet zoo aardig was, als hij eruit zag, dat hij slecht was en haar kwaad zou doen. Voor het eerst zag ik iets van ongeloof op haar gezichtje en die trek van onafhankelijkheid, die ik wel meer had opgemerkt, kwam nu duidelijk uit.

Was het toeval, dat Caroline, die tot nu toe zich zoo wei-

nig aan haar klasgenootjes had gelegen laten liggen, nu opeens meer belangstelling voor andere meisjes toonde? Zij kwam thuis met een uitnodiging voor een verjaarspartijtje bij een meisje in de buurt en daarna ging zij meer uit. Er kwamen ook wel kinderen bij haar spelen en dat was in de speelkamer, die ik eigenlijk wel had willen afsluiten. Zij hingen soms uit het raam, om bellen te blazen, en eens, toen ik in den tuin was, zag ik Caroline met een vriendinnetje uit het raam wuiven tegen den zeeman, die in het andere huis op de veranda stond.

Het leven werd mij ondragelijk. Hoe moest ik mijn kind beschermen, nu zij blijkbaar niet meer het rotsvaste vertrouwen in mij had, waardoor ik tot nu toe haar overal had kunnen vergezellen. Zij zocht telkens een mogelijkheid, om er alleen op uit te trekken. Nu eens moest zij een potlood koopen, dan weer had zij beloofd een vriendinnetje een boek te brengen. Ik kon niet aldoor met haar mee op dergelijke kleine tochtjes, zonder dat het haar vreemd voorkwam. Toch geloofde ik niet, dat zij mijn uitdrukkelijk verbod zou trotseeren en ik hoopte, dat mijn ernstige waarschuwing haar was bij gebleven.

En toen is het gebeurd.

Op een middag, dat zij vrij van school had, zat Caroline op de speelkamer te kleuren. Ik had bij het raam een hoekje voor mijzelf gemaakt, waar mijn naaidoos stond. Zoo kon ik het oog houden op hetgeen er buiten het raam gebeurde. Ik voelde mij dien dag rustiger dan ik een poos was geweest. Ik had den zeeman den vorigen dag met een koffer zien weggaan en gewoonlijk bleef hij dan drie of vier dagen weg.

Mijn man was den heelen dag uit en het dienstmeisje was een paar uur weg, om haar moeder, die ziek was, op te zoeken. Wij waren alleen in huis, en terwijl Caroline

zachtjes neuriënd zat te kleuren, waarbij zij het puntje van haar tong uit haar mondhoek stak, sloeg ik haar ongemerkt gade. Haar kindergezicht had weer dat waas van ongereptheid en zonnigheid, dat mij zoo gelukkig maakte. Soms trok zij een leelijk gezicht, als zij met water of verf morste en dan lachte zij om haar eigen grimas. Zij babbelde aanhoudend over een tooneelstukje, dat de kinderen uit haar klas zouden opvoeren met de juffrouw, en zij mocht meezingen in het koor.

Er werd gebeld. Ik legde mijn naaiwerk neer en ging opendoen. Het was de post, die een aangeteekenden brief bracht. Ik teekende het biljet, maar toen ik het den man wilde overhandigen, viel het uit mijn hand en schoof over de stoep naar de straat. De wind joeg het voort en deed het weer opwaaien. Ik liep de paar tredjes van de stoep af, om het te grijpen, maar de postbode was mij voor en had het juist gepakt. Met een glimlach wilde ik het huis weer binnengaan, toen een nieuwe windvlaag opeens de voordeur dichtsloeg. Ik had mijn tasch met den sleutel niet bij mij. De postbode vroeg, of ik er in kon en ik antwoordde, dat mijn dochtertje mij wel zou opendoen. Ik drukte op de bel, maar tot mijn verbazing ging de bel niet over. Het was wel eens meer gebeurd, dat het contactje achter de deur kortsluiting maakte en dat was nu blijkbaar het geval.

Ik bonsde op de deur. Achter mij hoorde ik de wind telkens in de kale boomen ruischen, terwijl ik bleef bonzen en kloppen. Ik wachtte om te luisteren, of de vlugge voetjes van Caroline de trap af kwamen, maar ik hoorde niets. Ik wist, dat in de kamer waar zij was, het geluid misschien moeilijk te hooren zou zijn, daarom verdubbelde ik de kracht, waarmee ik bonsde.

Het hielp niet.

Plotseling leek het mij, of ik reeds langen tijd daar op mijn eigen stoep had gewacht. Er kwamen weinig mensen in de stille straat voorbij en niemand had mij nog daar zien staan. Ik bonsde opnieuw, ik deed de brievenbus open en riep door de opening Caroline's naam.

Het bleef stil.

Ik overlegde wat ik doen zou. Mijn man zou pas 's avonds laat terugkomen; het dienstmeisje over een paar uur. Ik moest op een andere manier raad schaffen. Door de brandgang naast het huis liep ik naar het tuinpoortje en wilde dat openen. Het was dicht. Toen herinnerde ik mij, dat ik het zelf had gesloten, ik had er een hangslot op laten maken, om den toegang tot den tuin te verhinderen.

Het raam van de speelkamer was gesloten, het was laat in October en de wind was den heelen dag koud geweest. Terwijl ik daar in de brandgang stond begon ik te huiveren; ik had een niet al te dikke japon aan en ik voelde de koude door de stof dringen. Wat moest ik toch doen? Ik riep zoo hard ik kon Caroline bij den naam, maar zij antwoordde niet.

Weer probeerde ik bij de voordeur gehoor te krijgen; ik trok mijn schoen uit en sloeg daarmee op de voordeur. Er kwam geen geluid uit het huis en het was nu zeker al meer dan een half uur, dat ik buitengesloten was van mijn eigen huis.

Toen kreeg ik een ingeving: ik belde bij de bureu; ik kon vragen, of ik bij hen over de veranda Caroline kon roepen. Het was vreemd, dat zij niet uit zichzelf kwam kijken, waar ik zoo lang bleef, maar als zij eenmaal aan het kleuren was, vergat zij den tijd.

Er werd bij de bureu niet opengedaan; ik belde opnieuw, maar zonder resultaat. Ik deed de brievenbus een eindje open, om te zien, of ik een teeken van leven kon ont-

dekken. In de gang stond de tochtdeur open. Naast de paraplubak zag ik iets, dat mij bijna deed flauwvallen van ontzetting: de koffer van den zeeman.

Hij was dus teruggekeerd en: *hij was nu in het huis*. Wat ik had willen doen, over de veranda naar Caroline gaan, dat kon hij ook doen.

Ik hoorde mijzelf kermen. Het stond op dit oogenblik voor mij vast, dat die man bij mijn kind was, dat hij haar had weten te bereiken.

Toen was het, of ik vliegen kon. Ik snelde langs de straat naar de politie. Ik stortte het bureau binnen en gilte, dat mijn kind vermoord werd, dat zij dadelijk moesten helpen. Ik kon eerst niet duidelijk maken, wat ik bedoelde, maar eindelijk schenen ze mij te begrijpen en twee agenten vergezelden mij. Ik maande hen aan tot spoed, elk oogenblik kon het te laat zijn.

Met een looper wisten zij de voordeur open te maken. Ik duwde ze opzij en vloog de trap op, de speelkamer binnen. op den grond bij de tafel, in een vreemde houding, zat Caroline. Het was in de kamer al donker geworden en zij leunde haar hoofd tegen de groote stoel, die op een andere plaats stond dan gewoonlijk.

Ik greep haar in mijn armen, kuste haar gezichtje, dat koud was, drukte haar vast en vast tegen mij aan.

Toen is het begonnen. Zij duwde mij van zich af, streek haar haar uit haar oogen en keek mij niet aan, maar ging zonderling zwijgend op een stoel zitten. Ik zag, dat er iets veranderd was, maar ik zag niet wat. Zij gaf mij geen antwoord, toen ik haar vroeg, waarom zij niet had open gedaan; zij haalde haar schouders op en zei, dat het zoo donker in de kamer was. Ik trok de gordijnen dicht en stak de lamp aan. Ik was de koude, de angst, het eindelooze wachten vergeten bij deze nieuwe pijniging.

Het was mijn kind niet meer, dat daar zat. Er was iets koude in haar blik, iets afwerends in haar houding. Zij was slechts acht jaar, maar plotseling leek zij veel ouder en, - o, dat was het ergste: ik was bang voor haar. Ik durfde haar niets meer te vragen. Ik wist dat zij iets voor mij verborg. Af en toe merkte ik op, hoe zij tersluiks naar mij keek en dan haastig haar blik afwendde.

Het dienstmeisje kwam later terug en wij gingen aan tafel, maar ik kon niet eten. Het kind zat daar maar naast mij en het stralende, zonnige was met één slag verdwenen. Ik bracht haar naar bed en toen ik mij over haar heen boog om haar goedennacht te kussen, zag ik in het licht van de schemerlamp naast haar bedje opeens, dat het kuiltje in haar wang er niet meer was. Ik nam haar gezicht in mijn handen en de tranen rolden uit mijn ogen.

‘Caroline,’ fluisterde ik.

Zij keek zoo mij vreemd en achterdochtig aan; zij drong zich tegen den muur en keerde haar hoofdje van mij af.

De pijn, die ik toen doormaakte, is niet te zeggen. En toch was het nog maar een begin van alles wat daarna volgde.

Mijn man, die door de politie hoorde, wat er gebeurd was, besteedde voor het eerst eenige aandacht aan mijn gedragingen. Hij vroeg mij, waarom ik hem niet eerder over mijn angst had gesproken, maar daarop viel niet te antwoorden. Steeds weer legde hij den nadruk verkeerd: hij deed alsof het om mij ging, en ik kon hem niet duidelijk maken, dat het leven van ons kind door het gebeurde onherroepelijk was gehavend.

Hij trachtte oprecht mijn schrik en angst te verstaan. Telkens opnieuw vertelde ik hem van het ontzettende oogenblik, toen ik de koffer van dien man in het huis er-

naast had ontdekt. Maar waarom was ik toch zoo bang voor dien man, vroeg hij. Tevergeefs beschreef ik hem het uiterlijk van den zeeman; ik wist, dat hij Caroline kwaad wilde doen, dat bewees zijn heele gedrag. Maar mijn echtgenoot scheen daarvan niet overtuigd te kunnen worden; hij beweerde, dat hij naar de bureu was gegaan en met den man had gesproken. Hij hield vol, dat er geen enkel bewijs kon worden gevonden, dat de zeeman het op ons dochtertje had voorzien. Integendeel, hij geloofde, dat die man geheel te goeder trouw was.

Hoe kon ik mij daartegen verdedigen? Mijn echtgenoot scheen dien indringer eerder te gelooven dan mij. Als ik hem erop wees, hoe Caroline was veranderd, kon hij dit niet ontkennen, maar hij zeide, dat dit door mijn achterdocht en zenuwachtigheid kwam.

Caroline, die nooit veel met haar vader had gepraat, zat nu dikwijls bij hem. Dan was ik geheel alleen in *het huis*. Ik luisterde naar den wind, die urenlang tegen de muren bonste. Ik voelde mij wegzinken in eenzaamheid, maar al wilde mijn man niet luisteren, ik moest over Caroline waken, en ik bleef op mijn hoede voor het gevaar dat haar bedreigde.

Als mijn echtgenoot mij had gesteund, dan zou alles misschien nog anders zijn gegaan, maar hij en Caroline trokken één lijn: zij keken mij aan, alsof ik een vreemde was. Soms liep mij opeens een rilling over de schouders, als ik zag, hoe ik was buitengesloten van hun verstandhouding.

Het was niet meer te dragen. Op een morgen wilde ik niet meer opstaan. Het was mij alles te zwaar. De dokter, die mij kwam onderzoeken, liet mij naar een rusthuis brengen. Ik verzette mij niet, het gaf immers toch niet.

In het rusthuis werd het hoe langer hoe erger. Ik ben nu en dan mijn verstand kwijt geraakt van verdriet en van

verlangen naar mijn kind. Ik weet, ik weet het zeker, dat die man bij haar is geweest en haar tegen mij heeft opgezet, zooals hij later ook mijn man tegen mij heeft opgezet. Toen ik op de stoep was buitengesloten, is hij bij haar geweest; hij heeft mij het vertrouwen van mijn kind ontstolen en wie weet, wat nog meer.

Ik heb haar af en toe mogen zien, maar altijd had zij dat koude, afwerende, waarmee zij mij tot diep in mijn hart verwondde. Ik zal haar nooit meer kennen, zooals zij geweest is, mijn eigen, eigen kind....

En dat is alles de schuld van het vervloekte huis. Het was een dag van onheil, toen ik erin trok. De hemel stond zoo rossig boven het dak, alsof elk oogenblik de bliksem uit die dreigende wolken zou schieten. Het huis is mijn ondergang geweest en ook de ondergang van Caroline. Want zij is nooit meer het vroolijke mooie kind geworden van vroeger. Zij raakte in zich zelf gekeerd en stuursch, zij ging met niemand meer om en dat is de schuld van het huis, het huis, dat mij buitensloot en den indringer binnenliet. Zoo heeft dat huis ons leven verwoest....

De zuster legde haar arm om de schouders van de oudere vrouw, die voorovergebogen haar hoofd in haar handen wegborg en geluidloos schreide.

De late middag was nu geheel donker en in de huizen achter het park gingen de lichten aan.

‘Kom, mevrouw,’ zei de zachte stem van de verpleegster, terwijl zij de andere vrouw hielp opstaan. Gewillig liet de patiënte zich meevoeren door de laan, waar de boomen hun laatste bladeren lieten vallen. Haar oogen staarden strak voor zich uit, en haar eene hand in de grijs glacé handschoen lag weerloos op den arm van haar begeleidster. Zoo gingen zij door de straten.

De onbekende voorbijganger

MUZIEK, JA, MUZIEK IS HET WEL ALTIJD geweest, wat mij alles was - dat voel ik weer eens goed nu ik na jaren opnieuw in de portiek van het oude huis sta, waar ik voor het eerst goed muziek heb gehoord. Het is jaren en jaren geleden, ik kan hoogstens elf jaar zijn geweest en er was nog geen radio in die tijd. Muziek kon je dus alleen 'rechtstreeks' horen, op een concert of soms van iemand thuis, die goed kon spelen en dan werd er eerbiedig geluisterd. Er werd niet gesproken of hoogstens gefluisterd en het dienstpersoneel kwam zelfs zachtjes en discreet binnen. Nu horen wij 's zomers uit alle huizen de schorre radio van burens en wij sluiten dan liefst de ramen, maar toen zeiden wij op zachte Juni-avonden verheugd tegen elkaar: 'het is noordewind' - want dan konden wij in onze tuin het concert van de orkestvereniging, in de tuin van het gebouw, met slechts één straat en enkele tuinen tussen de onze, duidelijk horen. Goede muziek uit een huis was toen nog iets zeldzaams; zelfs de nieuwste piano klinkt dan wel altijd wat hard en 'oud', maar voor een zingende viool bleef je altijd staan - en bij dit huis ben ik zelfs op de stoep gaan zitten.

Het was een Zaterdagmiddag en soms, als er geen plannen waren gemaakt om met een of meer vriendjes uit te gaan en de middag ineens leeg voor je openviel, ging ik de stad afzwerven om 'oude huizen' te vinden - een liefhebberij, die ik nog steeds heb en die toen de eerste uiting was van wat later de tweede grote liefde van mijn leven zou worden: de geschiedenis. Ja, muziek en geschiedenis zijn de twee grote fascinaties van mijn leven

geweest en ik heb mij vaak afgevraagd waarom deze samen konden gaan. Want dit samengaan is voor mij nooit ‘toevallig’ geweest. Is het omdat ik in de historie het raadsel van het ‘worden’ en het betrekkelijke beleef en in de muziek het raadsel van het ‘zijn’, het absolute en tevens de bevrijding?

(Ik sta hier nu om te schuilen voor de regen, die op de bladeren der zware bomen ruist. De wind zoekt er nors door heen en met brede zwaaien geven de takken zich weg, maar de regen blijft toch steeds muziek. De lucht wordt al donkerder en het lage gouden licht schijnt daardoor van een andere wereld).

Het was een wanhopige, lege Zaterdagmiddag en alle plannen waren mislukt; ik ging doelloos zwerven zonder eigenlijk te weten waarheen. Een heimelijk verlangen dreef mij naar buurten waar ik nog nooit geweest was en toen stond ik ineens voor dit huis. wat is het toch heerlijk om nog geen onderscheidingsvermogen te hebben en kritiekloos te kunnen bewonderen! Ja, ik herinner mij nog dat ik kort daarna, dus in mijn twaalfde jaar, naar de hoofdstad ging: de grachten trokken mij daar wel zeer, maar het schoonst scheen mij toch het grote paleis met de engel hoog boven op de koepel; de laatste morgen van ons verblijf liet ik mij in het hotel vroeg wekken om voor het ontbijt nog eens voor het laatst langs de grachten te wandelen, maar vooral om dat paleis nog eens te zien en ik bleef lang staren naar die engel in dat pure ochtendlicht, omdat ik verwachtte dat hij zo weg zou zweven. Toen na mijn terugkeer een oudere na mijn geestdriftig verhaal minachtend van dat ‘kartonnen bazaargebouw’ sprak, scheen mij dat haast heiligschennis en tegelijk vroeg ik mij af of het misschien toch niet waar kon zijn, of ik soms ook te lichtvaardig bewonderd had?

(De lucht wordt al donkerder en onheilspellender. Wat is er nu niet al tussen mij en die gelukkige jeugd, waarin tòch al de zelfde liefden van thans aanwezig waren)!

Ja, toen scheen dit huis mij een van de schoonste vondsten die ik op mijn omzwervingen had gedaan. Ik kende het woord noch het begrip 'Renaissance', maar in de gang van ons huis hingen oude Italiaanse prenten, met gekrulde onderschriften in spiegelschrift, van steden als Florence en ik bracht dit huis direct hiermee in verband. Aan de degelijke oude huizen met trap-en halsgevels had ik nooit zulke balkons en balustrades en pilaren gezien en ik zag dit direct als iets wat behoorde bij de wereld van die Italiaanse platen. Het was of ik nu zo'n stad in werkelijkheid ontdekte. Toen ik het een tijdje bewonderd had, deed ik wat ik in die tijd wel meer placht te doen: weggaan om de vreugde van het nog eens terugvinden, om de herontdekking weer te beleven. Ik dacht aan de platen van Florence, bevolkte het huis met net zulke mensen als daar op stonden en stelde de terugkeer steeds uit om die des te schoner te maken. Ik verliet de stad en kwam langs uitgestrekte zand-afgravingen waar kinderen aan plassen speelden en waar de stad een prachtig silhouet gaf. Ik bleef met de andere jongens spelen, maar dacht onder alles door toch voortdurend aan het feest van de terugkeer naar het pas ontdekte huis. Eindelijk begon het al te schemeren - het was in de naherfst - en ik moest om het eten nu wel naar huis gaan. Toen ik weer bij het Italiaanse huis was wachtte mij de grootste verrassing: er klonk muziek uit een raam dat op een kier stond. Zo de engel van het paleis was weggezweefd zou mij dat geen groter wonder hebben geschenen dan dit samengaan van piano en viool, die elkander steeds weer vonden. Natuurlijk wist ik niet wat het was dat zij speelden, maar ik heb

het zo goed onthouden dat ik het jaren later herkende, toen ik dezelfde edele melodie ineens van een carillon over de stad gedragen hoorde en een vriend mij zeide: 'luister - het andante uit de Kreutzer-sonate'. Dit was zowaar de melodie die ik die middag uit dat huis had gehoord! Zij speelden juist het eerste deel en met een nobele drift stuwden zij elkander op en bonden elkaar steeds weer. Tot er ineens een machtig accoord als een zuil omhoogstond. Ja, ik ging toen in deze portiek zitten waar ik nu sta en luisterde ademloos; dat ik te laat aan tafel zou komen en gestraft worden deerde mij niets; integendeel, het leek mij zelfs heerlijk daarvoor te moeten boeten.

(De regen is nu opgehouden; het waait ook ineens niet meer, maar het gouden en onaardse licht van daar even is volkomen onecht geworden door de zwellende dreiging der donkere wolken: het is een van belaging dat licht dat giftig zich verzet).

Wat zei ik daar eigenlijk voor fraze over die nobele drift en dat elkaar steeds weer binden? Ja, ja, in muziek heb ik dat altijd wel gekund, maar in het leven? Waardoor heb ik Anne-Marie eigenlijk verloren? Ik meende in die tijd dat zij mij had versmaad, maar heb ik wel ooit waarlijk gezien wat er naast mij ging? Eens ben ik met haar ook langs dit huis gewandeld en toen heb ik haar verteld van die ontdekking in mijn jeugd en ook van die muziek, waar ik heel geestdriftig over sprak. Ik zag daarbij een flauwe glimlach om haar mond, die me toen spottend scheen, maar die ik nu weer en als voor het eerst zie en als wijs en begrijpend versta. Eens zei ze tegen mij: 'jullie historisch-ingestelde mensen kunt het verleden en alles wat daaruit voort moet komen zo goed verklaren, maar ik voel soms eenvoudig wat komen gaat, of ik zie het voor me, zonder te weten waarom.' Ja, dat had zij

en eigenlijk heb ik nooit recht geweten wat komen ging; wat heb ik toch altijd minder begrepen dan zij! En nadat ik haar heb verloren, ben ik geworden wat ik nu toch eigenlijk ben: een voorbijganger langs de huizen, op zoek naar het éne huis. Een voorbijganger en een zoekende die nog steeds niet weet wat komen gaat.

Wat zou het toch zijn dat mij na al die jaren ineens weer naar dit zonderlinge huis trekt? Zoals het hier nu ligt, verlaten en onder een onheilspellende lucht, zo zou het mij precies in een droom kunnen verschijnen, een werkelijke, nachtelijke droom: een groot, lelijk huis aan een verlaten plein en onder dreigende wolken. En in die droom zou zeker een mens aan het raam verschijnen en dat sluiten. Meer niet - maar het zou een droom zijn die je de hele dag bijbleef, dit symbool van zelf-verkozen eenzaamheid en misschien wel van schuld: ja, het huis, weet ik nu, zou daarin een gevangenis zijn!

Het is inmiddels volmaakt stil geworden; de takken van de bomen bewegen niet meer en de wolken schuiven een floers over alle huizen, die gewillig hun kleur laten doven. Het is alsof nu het leven op zal houden. Ineens klinkt er echter muziek uit de kamer boven de erker: de grote Fantasie van Chopin. Iedere noot daarvan is mij vertrouwd: zo, als Chopin slechts kan zijn: de zuiverste pianomuziek die er is, waarnaar wij altijd weer terugkeren. Geen nadrukkelijkheid noch van vertellen noch van compositie, doch maar ergens beginnen en direct er midden in, onmiddellijk muziek zijn en dan ineens schrijdt daar de melodie uit voort als een edele Arabische schimmel. Terwijl ik luister, schiet er een lichtstraal uit een van de duistere wolken. Tien tellen later rommelt er een nog verre donder, maar dan hoor ik weer de melodie

met een nieuwe wending; met snelle triolen werkt zij zich uit de bas omhoog, steeds opnieuw en steeds verder tot er drie accoorden krachtig worden neergezet. Tegelijk flitst er echter al een straal dichterbij en het is een knetterende donder die de nieuwe melodie stuk spat. Daarna is het of er nog slechts twee dingen op de wereld zijn: de slagen van de donder en de muziek die maar doorgaat alsof er buiten niets gebeurt. Maar nee, zo is het toch ook niet - het wordt een strijd tussen die twee, waarin de een zich ondanks de mindere kracht waardig en zeker gedraagt, met misschien een diepe weemoed om de noodzaak van het strijden en de ander haast wellustigvernietigend, maar toch groots: telkens is de donder oppermachtig en dan meen ik dat de muziek wel zal ophouden - tot het gerommel weer bolderend versterft en de melodie ineens als uit een diepe tunnel gaaf te voorschijn komt met een eender rythme, statig en voornaam. Met spanning wacht ik op het langzame en gedragen middendeel: of dit mij nog gegund zal worden. Ja, het komt goddank in een volmaakte stilte en verlatenheid. Geen mens zover ik kan zien, een verlaten straat, een verlaten plein en over dat alles slechts de melodie tussen twee werelden, als een berustende herinnering aan het aardse leven. Maar kort daarna komt er weer een heftige stuwung uit de bassen en tegelijk barst het gedreun buiten ook weer los: met flarden en scherven van klank vliegt dit naar alle kanten heen en de donder bonkt alles aan puin. Even is het of de twee nog strijden, maar daarna is de hele stad gevuld met massief gedreun, massiever dan alle steen en alle huizen, die hierbij slechts nietig zijn en je verwondert je dat er geen vernietiging op volgt. Als ook dit weer versterft ranken zich ineens arabesken van klank omhoog, die al gauw het einde van de Fantasie brengen.

Ik denk dat de muziek nu toch wel zal eindigen, want ik had mij al verwonderd dat zij na het losbarsten van het onweer nog was doorgedaan. Doch onmiddellijk na de laatste tonen klinkt er een hoog accoord en een snelle cascade met één hand klatert omlaag tot aan de diepere bassen, tot de tweede hand ook heftig ingrijpt en een octaven-melodie geeft: de Révolutions-étude van Chopin. En ineens begrijp ik wat daar boven mij gebeurt: deze étude staat in een heel andere band van het oeuvre van Chopin en de speler of speelster kan die niet zo snel te voorschijn gehaald en open geslagen hebben. Hij wordt dus uit het hoofd gespeeld en onmiddellijk achter het vorige aan: er mag geen moment stilte zijn en dit spelen is geen onberoerd of zelfs lichtzinnig-maar-doorgaan, doch het is angst, een ontzinde angst, die vlucht in de muziek! Ik geneer mij haast dat ik daarvan zonder het te willen getuige ben, want ik weet nu zeker dat er een vrouw alleen in die kamer moet zijn, die wanhopig tegen een ontzetting vecht. Eén moment hoor ik zelfs duidelijk haar onzekerheid: daar waar de octaven-melodie zachter herhaald moet worden, dreunt ze deze met een geweldig forto naar buiten, als om het onweer te bezweren. Dan komt het meest infernale geluid dat ik ooit hoorde en dat mij als op een ander hemellichaam brengt, een aarde voor of na deze, maar in elk geval dicht bij het middenpunt van alle scheppen en vergaan. De flarden muziek die ik tussen de ontladingen door uit het raam hoor komen schijnen mij nog slechts herinneringen aan mijn oude wereld die vernietigd wordt. Pas als het gedonder buiten wat zwakker wordt en de Révolutionsétude meer kracht krijgt wordt het een gelijkwaardige strijd waarnaar ik ademloos luister en eerst dan besef ik ook het zinloze van alle vernietiging: zolang deze oppermachtig en vol-

strekt is, is zij een hartstocht en zelfs een oordeel, maar o, de leegte van deze door haar losgelaten wereld! Als dan ook deze étude uit is, gaat ze weer zonder rustpoos over naar een sonate: een groter stuk, dat haar als het ware voor langere tijd van een bolwerk van geluid verzekert.

Het onweer begint inmiddels over te drijven en verrommelt naar de verte. Ik heb het gevoel dat er iets geweldigs in mij is gebeurd; Ja, inderdaad, mijn oude wereld is vernietigd in deze strijd en er overheerst nu een diepe smart in mij dat ik in deze nooit volledig heb geleefd. Eindelijk is het volkomen stil over de stad en zelfs ook in het huis, ontzettend stil. Ik verlaat de portiek als een ander dan die er gekomen is en als ik op de straat onwillekeurig even naar boven kijk, zie ik slechts spiegelende ramen tussen de vochtig-donker beslagen zandstenen banden. Ik loop het lege plein op en zie daar dan nog onheilspellende wolken boven staan, ofschoon nu met zwaar-ruige bezonde randen. De plassen op straat weerkaatsen overal stukken lichte hemel en een vreemde dreiging beheerst nog de hervonden stad. Dreiging en leegte. Maar ver boven de huizen aan de andere zijde van het plein licht er al iets aan de hemel op en hier en daar liggen repen en wakken zonlicht over de huizen en het plaveisel, terwijl het oude en goede aarde-leven weer begint: damp stijgt op uit de zon-beschenen plassen. En als ik voor het laatst nog eens even omkijk, staat daar voor het raam de vrouw die gespeeld moet hebben en zij sluit langzaam het raam....